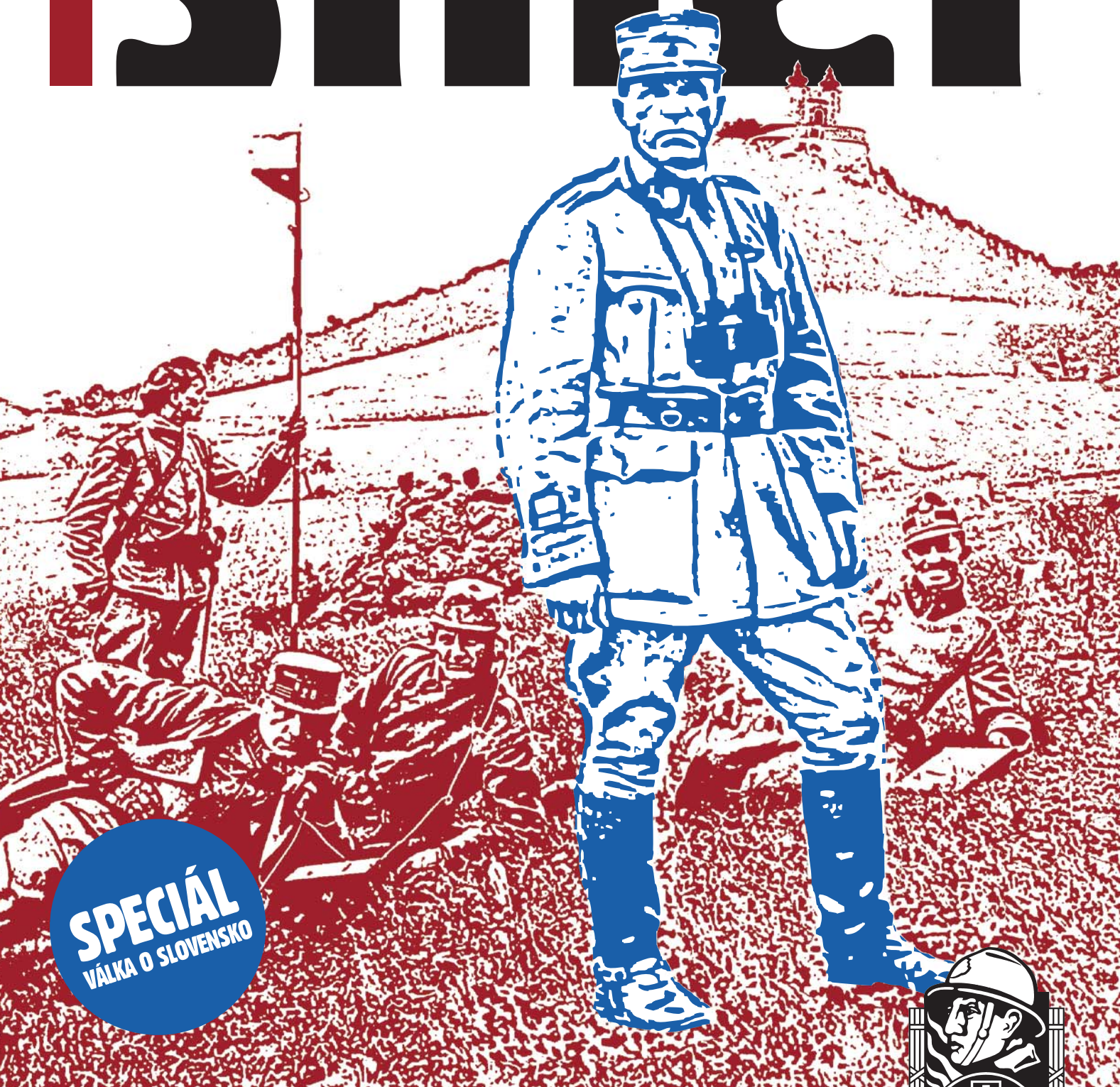

LEGIONÁŘSKÝ

SLOVENSKÝ
SPECIÁL

Smař

SPECIÁL
VÁLKA O SLOVENSKO

Od vzniku státu
po jeho uhájení

Boje na Slovensku
den po dni

Vzpomínky
přímých účastníků

Velitelé v bojích
proti Maďarům

OSLAVY 30. VÝROČÍ ZRODU PĚŠÍHO PLUKU 30. AL. JIRÁSKA

23.-24.X.1948

VYSOKÉ MÝTO

ÚVODEM

Tomáš Garrigue Masaryk: Světová revoluce.....2

OD ŘÍJNA 1918 DO BŘEZNA 1919

Vyhlášení čs. samostatnosti a dny převratu.....3-5

30. říjen 1918.....6-7

Čs. správa na Slovensku8-9

Vznik domácího vojska
a dobrovolnické jednotky.....10-11

Československé legie12-13

Obsazení pohraničí.....14-15

Boj o Těšínsko16-17

Obsazení Slovenska
československým vojskem.....18-23

SITUACE V MAĎARSKU

Vznik Maďarské republiky rad24-27

VÁLKA

Boje o Slovensko28-46, 48-49

PÁD BOLŠEVIKŮ

Zánik Maďarské republiky rad47

KALENDÁRIUM BOJŮ NA SLOVENSKU

Den po dni50-71

OSOBNOSTI

Pplk. Jiří Alois Jelínek.....72-75

Arm. gen. Josef Šnejdárek76-77

Velitelé ze Slovenska78-81

ZTRÁTY

Oběti bojů na Slovensku82-83

LEGIE 100

Čechoslováci se u Hronské Dúbravy
střetli s Maďary84-85

Natáčení dokumentu o bojích na Slovensku
do série LEGIE 100.....86

Plukovník Šnejdárek po sto letech
v Banské Štiavnici87-88

Učitel na frontě.
Deník legionáře Josefa Dudka.....88

Tomáš Garrigue Masaryk

Vybrané úryvky z jeho vzpomínek a úvah obsažených v knize SVĚTOVÁ REVOLUCE z roku 1925

Demokracie, nová demokratická republika vyžaduje nových lidí, nového člověka, nového Adama. Člověk je bytostí zvykovou; máme-li mít demokracii opravdovou, moderní, důslednou, musíme odvyknout starším zvykům politickým, to jest všem druhům a formám násilnosti. To především znamená také heslo: odrakouštet! Stále nutno zdůrazňovat: demokratická republika nespočívá pouze v záměně monarchie prezidentem, rozdíl netkví jen ve státní formě, nýbrž v rozdílu zásadním. Demokracie je státní formou novodobé organizace společnosti, moderního názoru na svět, moderního člověka; demokracie vyplývá z celého názoru na svět a na život, názoru nového, nového zorným úhlem, novou metodou. Uznání a provádění rovnosti všech občanů, přiznání všem občanům svobody, humanitní zásada bratrství uvnitř i navenek – toť novum nejen politické, nýbrž i mravní. (s. 541–542)

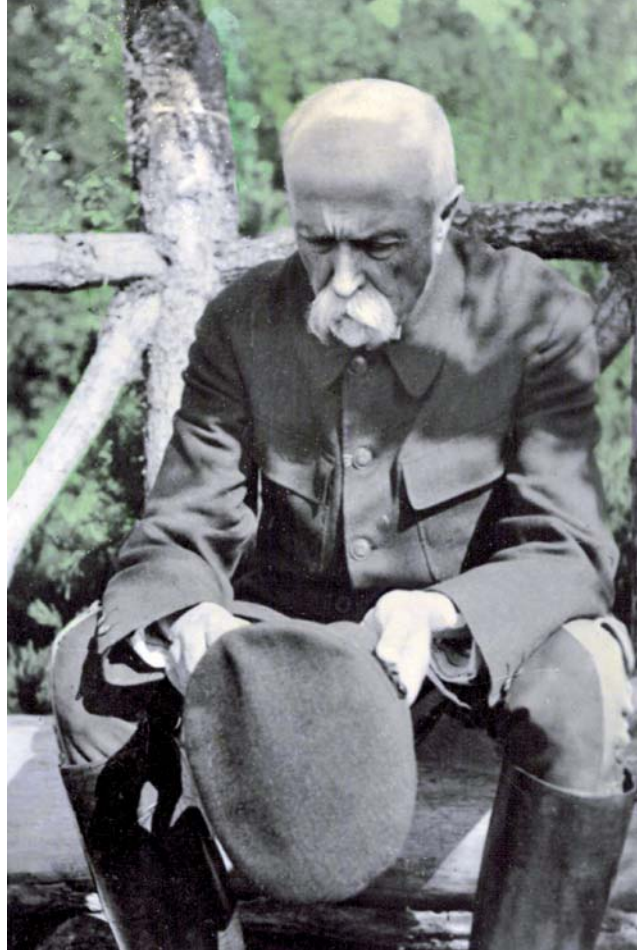

Demokracie opravdová žádá po každém občanovi živý zájem o věci veřejné a o stát; jak církve po věřících žádá živou víru, tak demokratický stát žádá po občanech živý politický zájem.

Za Rakouska jsme všichni, jeden více, druhý méně, Rakousko potírali a nakonec jsme se spokojili rezolucí: c. k. vláda se vyzývá atd. To jest, správu státu jsme ponechali svým pánům a mezi sebou jsme se vesele škorpili a stranou stranu potírali. Těch, kdo pamatovali na to, vychovávat lid a strany přes opozici k správné státnosti a aktivní účasti na státním životě, bylo málo; účast ve vládě se zrádcovala, protože jsme ve státu viděli nepřítele. Ted' máme stát svůj: máme proň dost lidí a stran s potřebnou státností? Máme dost lidí, kteří mají živý, ten odbornický zájem o stát, kteří se dovedou vyprostit z negace státu, na kterou za Rakouska přivykli, kteří dovedou pozitivně tvořit stát nový a jeho správu? (s. 564–565)

Demokracie vznikla revolucí a revolucemi; naše republika a demokracie vznikly také revolucí: revoluce je oprávněná jako nutná obrana; a její nutnost nastává, když všechny jiné prostředky jsou vyčerpány. O revoluci platí, co platí o válce: obrana je mravně dovolena. Revoluce je dovolena, hrozí-li, jak právě za světové války,

administrační a politický chaos: revoluce je oprávněna, je-li reformou, zdokonalením. Ale demokracie neznamená revoluci v permanenci. (s. 569)

Přednesl jsem v postupu své zprávy a svých úvah své hlavní politické zásady, jimiž jsem se řídil ve své zahraniční akci: jimi se chci řídit také jako prezident. Je to ovšem program jen rámcový, podrobnější pravidla a praktické provádění bude záviset na poměrech, na osobách, s nimiž jsem povolán ke spolupráci, a těch osob je v demokratické republice velmi mnoho – všichni. Opravdová demokracie, lidovláda, vláda lidu, lidem, pro lid je všeobecným právem iniciativy; v demokracii povolán je občan každý, každý je odpovědný. Ale ovšem i v demokracii je mnoho povolanych, ale málo vyvolených...

Přechod od aristokratismu a monarchismu je všude neskutný proto, že si občané v aristokracii monarchistické nezvykli na odpovědnost a rozhodování; a zůstalo v mnohých z monarchismu a carismu kus aristokrata a absolutisty. Poroučet není vždy vést.

Na druhé straně člověk od přírody nejen chce být pánelem, nýbrž i poslušníkem vedeným a vůdcem zároveň – v každém případě bude úkolem naší republiky, aby si své demokraty vychovávala.

Pro všecku budoucnost bude důležité určit hned od samého počátku v hlavních oborech správy a politiky uvnitř a navenek směr, jímž se náš stát má vyvíjet – to je důležitější než jednotlivosti. Směr: v hlavních našich otázkách rozhodnout se o zásadách a taktice, aby se pro další vývoj tvořila správná tradice, abychom se nepotáceli na té široké zlaté střední cestě, ale pevně a jistě kráčeli k své národní metě. (s. 577–578)

Profesor T. G. Masaryk prohlašuje 26. října 1918 před budovou Nezávislosti ve Philadelphii nezávislost československého národa a dalších jedenácti utiskovaných národů Evropy. Ze stejného místa prohlásil G. Washington 4. července roku 1776 nezávislost Spojených států.

VYHLÁŠENÍ ČESKOSLOVENSKÉ SAMOSTATNOSTI A DNY PŘEV RATU

Dne 17. října 1918 předal T. G. Masaryk americké vládě Prohlášení nezávislosti československého národa, též nazývané Washingtonská deklarace. Deklarace, kterou je možno považovat za zakládající listinu nového demokratického státu, odmítá možnost autonomie v rámci Rakouska, odvolává se na historická práva Čechů a práva na sebeurčení pro Slováky a závěrem nastiňuje podobu budoucího Československa. Americký prezident Wilson následující den podpořil úsilí Masaryka zasláním nóty Rakousko-Uhersku, ve které podmínil další jednání uznáním samostatnosti Čechoslováků a Jihoslovanů. T. G. Masaryk také inicioval 26. října ve Philadelphii setkání zástupců Středoevropské demokratické unie a vydání Deklarace společných cílů nezávislých středoevropských národů.

V závěru října se v Ženevě sešli představitelé zahraničního odboje v čele s E. Benešem se zástupci Národního výboru pod vedením K. Kramáře na jednání o koordinaci dalšího postupu, o sestavení budoucí vlády a parlamentu a o proklamaci československé státnosti. Události následujících dnů však jednání předběhly.

Dne 27. října 1918 rakouský císař Karel I. přijal americké mírové podmínky zasláním tzv. Andrassyho nóty prostřednictvím rakousko-uherského vyslance ve Stockholmu. Ještě v noci na 28. října o kapitulaci informoval Vlastimil Tusar telefonicky z Vídně Aloise Rašína do Prahy. Rašín ihned informoval starostu České obce sokolské Josefa Scheinera. Dle vzpomínek zněla Rašínova slova následovně: „Příteli, zítra to praskne, učiňte všechny přípravy pro revoluci.“

Setkání domácí a exilové politické reprezentace koncem října 1918 v Ženevě. Zleva sedí Habrman, Staněk, Kramář, Beneš, Klofáč a Šámal, stojící zleva Markovič, Svoboda, Kalina, Osuský, Srimpl a Preiss.

Davy Pražanů obsazují Václavské náměstí

Ráno v Praze ještě nic nevypovídalo o blížícím se převratu. Jaroslav Rošický to ve svých vzpomínkách později vystihl následovně: „V pondělí ráno 28. října 1918 počal se probouzeti normální život zcela klidně, mnoho lidí ještě netušilo, co tento den přinese a jak skončí. V 7 hodin ráno odešel jsem vyučovat do kadetní školy jako obyčejně. (...) V dopolední přestávce počalo se však v kadetní škole šeptati, že se stalo něco dalekosáhlého a proto spěchal jsem po skončeném vyučování ve 12 hod. v poledne rychle domů. A také skutečně netrvalo dlouho, přichvátal o půl 2. hod. odpolední Jindřich Čapek do mého bytu. Vzrušeně mi sdělil, že nadešel okamžik převratu a vybídl mě jménem Františka Síse, abych se chopil práce. „Jablíčko“ na čepici vlastnoručně odřízl a připevnil čsl. kokardu. Vzal jsem rychle k sobě připravený plán města Prahy, peníze, a již jsme spěchali do naší kanceláře ve Veleslavínově ulici.“ Mezi tím již Josef Scheiner mobilizoval pražské sokolstvo.

V Praze se sešli v té chvíli nejvyšší členové předsednictva Národního výboru československého, později zvaní „mužové 28. října“ – Alois Rašín, František Soukup, Jiří Stříbrný, Antonín Švehla a Vavro Šrobár a ráno podřídili Válečný obilní ústav moci výboru, aby bylo zabráněno vývozu potravin do Vídně.

Znění nóty dorazilo v dopoledních hodinách do redakce Národní politiky na Václavském náměstí v Praze. Ještě než byl text přeložen, byla do vývěsky redakce s nejnovějšími informacemi vyvěšena cedule s nápisem „Příměří“. Tato zpráva se začala lavinovitě šířit Prahou. Došlo ke spontánním protirakouským projevům, byly strhávány symboly monarchie, začaly se nosit bíločervené stuhy a vyvěšovat prapory.

Alois Rašín si do svého deníku poznamenal: „Bylo vidět, že lidé začínají zamazávat německé nápisy a rozbíjejí

Snímání rakouského orla z budovy pražského policejního ředitelství dne 28. října

německé vývěsní skleněné tabule, nápisy... Po cestě jsme se usnesli, že musíme za všech okolností sehnati kapely, které by procházely městem, aby nadšení lidu bylo svedeno do normálních kolejí a lid se vybouřil zpěvem vlasteneckých písní.“

Na Staroměstském náměstí promluvil k tisícům lidí František Soukup a po zpěvu národní hymny „Kde domov můj?“ zorganizoval Jaroslav Rošický průvod, který nejprve směřoval na Václavské náměstí a poté kolem Národního divadla na Žofín. Úkolem bylo takto zajistit co nejvíce důstojníků a vojáků, kteří měli být odvedeni na první opěrný bod nové vojenské moci rodičů se státu. Ve 20 hod. přijeli na Žofín Josef Scheiner, poslanec Jiří Stříbrný a poslanec Václav Johanis.

Rošický hlásil Scheinerovi, že důstojníci a mužstvo jsou shromážděni. Scheiner následně jako vrchní velitel v sokolském kroji pozdravil vojsko a promluvil povzbuzující řeč. Po něm promluvil poslanec Jiří Stříbrný. Obě řeči byly shromážděným vojskem přijaty s bouřlivým nadšením.

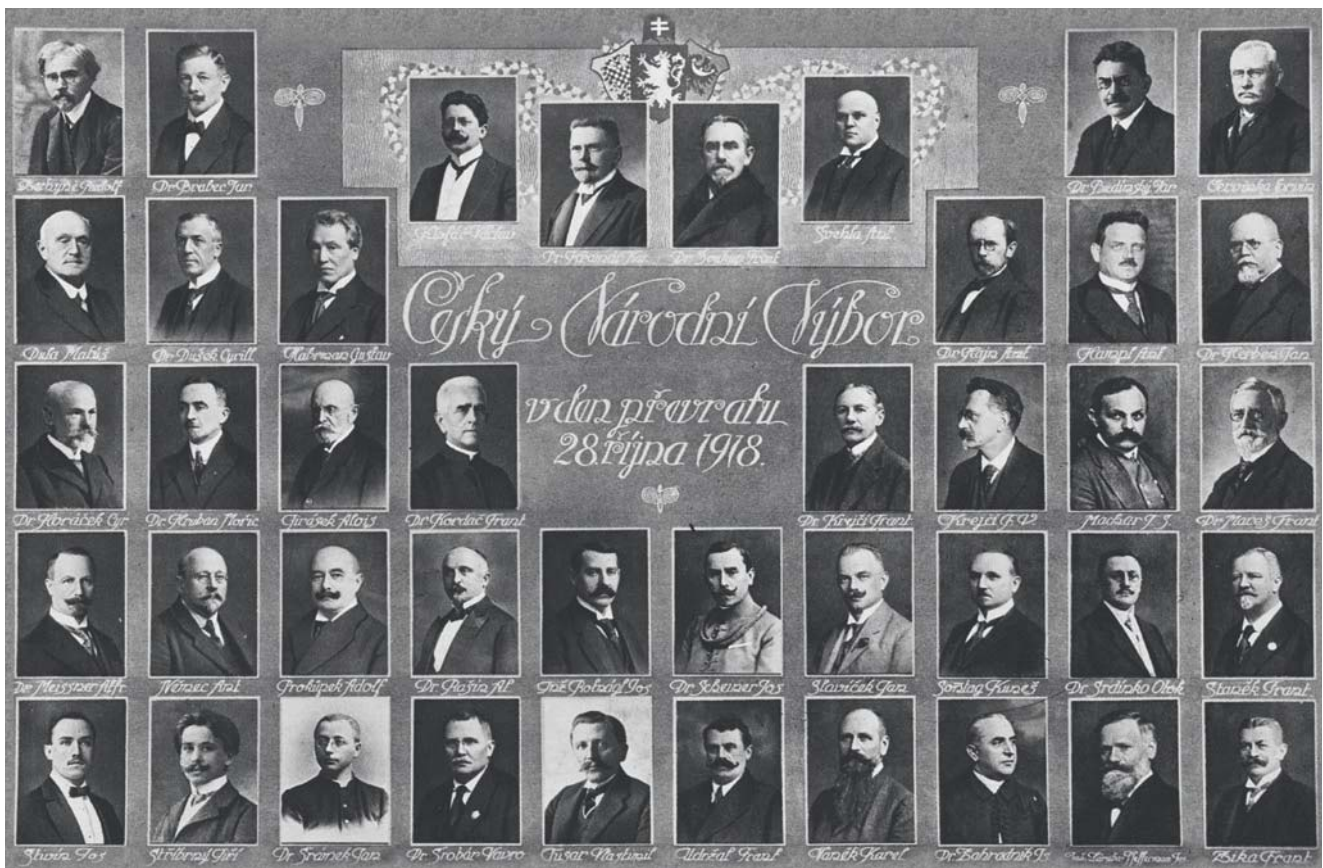
Na to jmenoval Scheiner Rošického svým prvním pobočnickem a zástupcem a dal rozkaz: „Pane setníku, zařídte vše další potřebné!“

Ve večerních hodinách na Žofíně zakreslil J. Rošický do plánu Prahy celkem 50 okrsků. Ke každému přiřadil jednoho důstojníka a 20 vojáků a dobrovolníků z řad Sokola, kteří následně odpochovali vykonávat ve stanovené části strážní službu, aby bylo zabráněno jakýmkoli projevům násilí či rabování a byl zajištěn klid. Německé mužstvo vojenské policie bylo posláno do kasáren a české mužstvo tak zajistilo všechny policejní telefonní ústředny. K hlídání významných bodů, úřadů a budov byla tvořena Národní stráž s ústředním velením na Staroměstské radnici.

Národní výbor československý byl svolán v podvečer do Obecního domu, aby na svém historickém zasedání vydal Zákon a zřízení samostatného československého státu. Zákon přitom ještě nestanovil státní formu a rozhodnutí delegoval na Národní shromáždění ve shodě s Československou národní radou v Paříži. Zároveň byl zákon recepční, neboť v zájmu udržení pořádku nařizoval, že všechny dosavadní zemské a říšské zákony zůstávají v platnosti. Všechny úřady a státní ústavy byly zákonem podřízeny Národnímu výboru československému.

Po osmé hodině večerní odjeli J. Scheiner a Fr. Soukup ze Žofína na Zemské vojenské velení, kde se setkali s generálem Paulem von Kestrzankem a posádkovým velitelem Eduardem Zannantonim. Informovali je o vyhlášení samostatného čs. státu a požadovali převzetí velení nad českými vojáky. Na žádost generála von Kestrzanka odjeli všichni čtyři muži do Obecního domu na jednání s Národním výborem československým, kde došlo k dohodě, podle které si Zemské vojenské velitelství nadále ponechalo velení pouze nad cizími vojsky. Všichni čeští vojáci od tohoto okamžiku spadali pod velení J. Scheinera, jenž byl jmenován nejvyšším správcem čs. vojsk.

Organizace ozbrojených jednotek z dobrovolníků pokračovala přes noc natolik intenzivně, že již ráno 29. října byly pražské okresy a předměstí obsazeny 18 setninami čítajícími od dvou do tří set mužů. Bezchybně fungovalo i zásobování těchto jednotek díky rozsáhlému autoparku nákladních aut, které při přípravách na převrat zajistil člen Rošického štábu František Straka. Po celý den probíhalo soustředování zbraní svážených z různých míst Prahy na Žofín, kde jimi byli vyzbrojováni další přicházející dobrovolníci. V průběhu dne posílila rovněž nejlépe vystrojená a vyzbrojená jednotka námořníků na téměř sto mužů. Brzy měli výrazně zasáhnout do běhu událostí.

Národní výbor československý

V dopoledních hodinách odjel J. Scheiner a J. Rošický na další smluvené jednání s generálem von Kestrzankem. Vyjednavací byli úspěšní ve všech bodech. Do československých rukou bylo vydáno jak vojenské skladiště v Hostivících, tak kadetní škola pro ubytování dobrovolnických jednotek. Rakouské vojenské velitelství se zavázalo k rychlému odeslání cizích vojsk z Prahy.

Dopoledne 29. října přijel do Prahy z Vídně, kam shodou okolností odjel předchozího dne ráno, místopředseda hrabě Max J. Coudenhove, který se domníval, že jeho pouhý návrat celou situaci v Praze uklidní. Byl však již na vršovickém nádraží zadržen a po jednání s představiteli Národního výboru československého kapituloval a rezignoval na svůj úřad. Definitivně bylo převzato rovněž pražské četnické velitelství, jehož německá část mužstva byla poslána do svých domovů, a zajištěno bylo také pražské policejní ředitelství, do jehož čela byl ustanoven člen Maffie komisař Richard Bienert. V průběhu dne takto přešla do rukou Národního výboru československého celá řada dalších úřadů.

Zásadním úspěchem při snaze vyřadit Zemské vojenské velitelství bylo odhalení tajné linky, kterou po celou dobu komunikovalo s Vídní. Vedení bylo nalezeno a 29. října ve večerních hodinách přerušeno. Došlo k tomu právě ve chvíli, kdy rakouský štáb připravoval po souhlasu Vídně potlačení převratu na následující den. O přípravách se Národní výbor československý dozvěděl a v noci na 30. října byla budova zemského velitelství obklíčena setninou čs. námořníků. Zároveň bylo zabráněno tomu, aby byly ráno rozšířeny po Praze plakáty s vypovězením všech dosavadních ujednání mezi zemským velitelstvím a Národním výborem a vyhláška o stanném právu. V dopoledních hodinách odjeli na zemské velitelství J. Scheiner, Fr. Soukup a J. Stříbrný, aby vymohli na generálu von Kestrzankovi

Střídání hlavní stráže na Zemském vojenském velitelství již po jeho obsazení dne 31. října 1918

kapitulaci. Ve chvíli, kdy dorazila pod okna velitelství další setnina ze Žofína, se generál von Kestrzanek zhroutil a kapituloval. Zemské vojenské velitelství v Praze bylo obsazeno čs. vojskem a tím byly dokončeny hlavní cíle převratu v hlavním městě nového státu.

Po rozeslání zpráv o vyhlášení samostatnosti v Praze se ve dnech 29.–30. října konstitovala nová státní moc v Brně, Plzni, Ostravě, Hradci Králové, Pardubicích, Olomouci a v dalších místech obývaných českým obyvatelstvem. K zásadnímu svolání došlo 30. října 1918 v Turčianskom Sv. Matine, kde se zástupci slovenského národa, kteří v té době ještě nevěděli o vyhlášení československé samostatnosti, přihlásili k právu na sebeurčení národů v rámci československého národa a požadovali okamžité ukončení války. Během tří převratových dnů tak byly dány základy československého státu i na domácí půdě. ■

Budova banky Tatra v Turčianskom Svätom Martině, v níž byla přijata Martinská deklarace

MARTINSKÁ DEKLARACE

Situace na Slovensku v průběhu první světové války byla v mnoha ohledech složitější než v Českých zemích, nejinak tomu bylo v posledním válečném roce 1918. Jak na Slovensku, tak mezi českými představiteli rostla kritika vůči slovenské inteligenci, která veřejně nevystoupila v zájmu budoucího poválečného uspořádání a vyslovení požadavku svobody a sebeurčení. Bylo jen otázkou času, kdy v obraně před touto nečinností dojde k iniciativě odspodu.

Stalo se tak dne 1. května 1918. Na Svátek práce svolalo sociálně-demokratické dělnictvo manifestaci v Liptovském Svätém Mikuláši, na kterou jako hlavního řečníka pozvali čechoslovakistu Vavro Šrobára, jenž si okamžitě uvědomil, že se jedná o vynikající příležitost pro důrazný politický projev, po kterém volali i sami organizátoři. Šrobár toho dne přečetl před shromážděným davem ze schodů místního zájezdního hostince U Černého orla (dnes Liptovské muzeum) prohlášení. Do dějin se zapsalo jako Liptovská rezoluce, která jako první vydaná na území Uherska, obsahovala také požadavek na sebeurčení „uherské větve československého kmeň“. Následovala silná odezva ve slovenském a českém tisku a zpráva se stala cennou i pro Masarykovu zahraniční akci.

Již 24. května 1918 se v Martině sešla řada slovenských předáků ze Slovenské národní strany, ale také Hlasistů pod vedením Šrobára a dalších. Do politických různic a váhání

tehdy rozhodně promluvil Andrej Hlinka, který byl v té době zcela nekompromisním radikálem vyslovujícím se pro spojení Slovenska s Českými zeměmi: „Okolkováním nedopracovali by sme sa nikdy ku vyznačenému cieľu. Tu je doba činov. Treba nám určite vysloviť, či pojdeme i nadálej s Maďarmi, alebo s Čechmi. Neobchádzajme otázku! Povedzme otvorene, že sme za orientáciu československú. Tisícročné manželstvo s Maďarmi sa nevydarilo. Musíme sa rozísť.“

Výsledek porad byl, že Slovenská národní strana se usnesla hlásit se bez všech výhrad k sebeurčovacím právům slovenského národa a na tomto základě nárokovat pro slovenský národ účast na utvoření samostatného československého státu, v němž by bylo obsaženo i Slovensko. Důsledkem však

bylo i to, že dne 27. června 1918 nařídil státní zástupce vyšetřování proti Šrobárovi a jeho spolupracovníkům pro zločin velezrady. Šrobár byl nakonec 14. září 1918 internován...

„Všetko by to bolo hotové pracovať a pripravovať sa. (...) Každý cítí, že by sa bolo potrebné hýbať, len nikdo nevie na ktorej strane to začať“, psal Samuel Zoch v dopise Matúši Dulovi, který téhož dne – 24. října 1918 – svolal do Martina poradu slovenských představitelů. Celkem 106 účastníků dorazilo do místa konání již 29. října, aniž by se ke komukoli z nich dostala zpráva o tom, co se předchozího dne stalo v Praze. Naopak! Do Martina přijel také Ivan Déer, který v uplynulých

dnech konzultoval situaci s českými politiky ve Vídni. Vzkaz byl jasný: neukvapovat se! Slováci byli nabádáni, aby s každou akcí počkali, dokud jim ze Ženevy nevzkážou. Obava pramenila z toho, aby si předčasným projevem pro československý stát nepokazili svoji pozici v Uhersku pro případ, že by se nepodařilo Slovensko osvobodit.

Již 29. října 1918 začala předběžná porada a další probíhala následujícího dne dopoledne. Samotné shromáždění deklarantů se uskutečnilo 30. října 1918 odpoledne a zahájil jej Matúš Dula obsáhlou řečí, v níž se v závěru dovolával amerického prezidenta Woodrowa Wilsona jako arbitra mundi (soudce světa). Poté bylo zahájeno jednání o deklaraci. Za bouřlivého souhlasu byl přijat návrh deklarace Zochovy, jenž v prohlášení vrcholil: „Slovenský národ je čiastka i rečové i kultúrno-historicky jednotného československého národa“ a pro tento národ žádá „neobmedzené samourčovacie právo na základe úplnej neodvislosti.“

Zcela rozhodně byla odmítnuta myšlenka slovenské autonomie a sněmu. Autonomii přítomní považovali za politický nesmysl, nahrávající Maďarům, kteří by na mezinárodním poli argumentovali tím, že autonomii mohou Slovákům zaručit i v rámci Uher (již v následujících dnech se to skutečně stalo jedním z hlavních hesel maďarské propagandy). Z úst Ferdiše Jurigy zazněla obava, zda Slováci v státním celku s jazykově s nimi příliš příbuznými Čechy a Moravany neztratí svůj svéráz a nezaniknou. Následovala důrazná odpověď Methoda Bella: „A keby ma i s chľpmi počestili, bolo by mi to milejšie, ako ostať v tomto stave.“

Večer 30. října, když řada deklarantů již z Martina odjela, dorazil z Pešti Milan Hodža, který přinesl informace o událostech v Praze. Pod dojmem dosavadního vývoje navrhl několik

Samuel Zoch

změn v textu deklarace, které schválila shromážděním určená čtyřčlenná redakční komise. Žádná ze změn však neměnila původní vyznění deklarace a dokument by se bez nich obešel.

Význam i výklad Martinské deklarace byl za uplynulých 100 let umenšován, pokřivován a proměňován dle politického zadání. Nakupila se kolem ní řada nepodložených tvrzení a mýtů. Ve skutečnosti bylo její přijetí za daných podmínek malým zázrakem, který jasně a důrazně ukázal morální a politické odhodlání přítomných deklarantů navzdory aktuální situaci: přítomní si vyslechli instrukce českých politiků ještě nic nepod-

nikat, netušili o vyhlášení samostatného státu v Praze a vůbec si nemohli být jisti, zda nakonec nezůstanou v Uhrách. Nemluvě o tom, že nebylo známo, kdy skončí první světová válka. V následujících týdnech rovněž nemohli počítat s tím, že by bylo Slovensko (stále plně v maďarských rukách) obsazeno československými jednotkami. Situaci, ve které byla přijata Martinská deklarace, konečně dokresluje fakt, že dne 30. října 1918 byly na prostranství před bankou Tatra, kde probíhalo zasedání, rozloženy honvédske jednotky s puškami s nasazenými bodáky...!

Václav Chaloupecký v roce 1930 napsal: „Slováci v Martině prohlásili světu dne 30. října samovolně a bez každého nátlaku, že jsou Čechoslováci, že jsou částí, větví jednoho národa jazykově i v ohledu kulturním, že na všech kulturních bojích, které národ vedl a které jej učinily světu známým, měla účast a podíl i jeho slovenská větev v Uhrách usídlená, a že v důsledku toho mají nárok na to, aby byli pojeti do československého národního státu, jenž právě vznikl. A byli si vědomi také toho, že tento revers dávají nově se tvořící Evropě jako záruku své vyspělosti a státotvornosti.“ ■

Deklaranti ve dvoraně banky Tatra u příležitosti 10. výročí Martinské deklarace

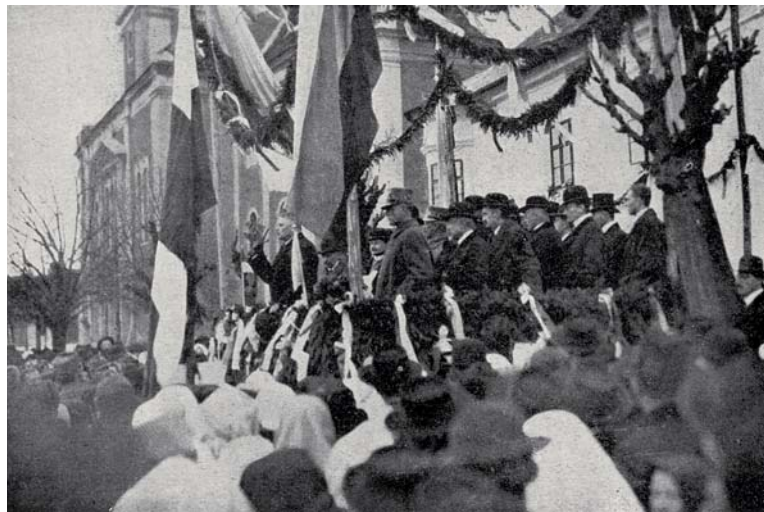
Předsednictvo Národního výboru československého dne 28. října 1918. Zleva sedí Alois Rašín a Antonín Švehla. Stojící zleva František Soukup, Jiří Stříbrný a Vavro Šrobár.

ČESKOSLOVENSKÁ SPRÁVA NA SLOVENSKU

Takřka ve stejnou dobu, kdy Matuš Dula svolával dne 24. října shromáždění do Martina, rozhodl se Vavro Šrobár pro cestu do Prahy. V druhé polovině října se mu podařilo vyjednat si krátkodobý odjezd z internace v Ceglédu do Rožumberku, ovšem s tím, že zde byl pod policejním dozorem. Dne 22. října v malém komptoáru obchodu Fedora Houdka, kde toho dne zasedala slovenská Maffie, došel při četbě zpráv z Journalu de Genève přesvědčení, že se blíží konec války a že bude nezbytné, aby někdo ze slovenských představitelů byl v Praze pro případ kapitulace Habsburské monarchie a s ní očekávaného mocenského a politického zhroucení.

Z Rožumberku se mu podařilo odjet a do Prahy dorazil právě dne 28. října 1918 dopoledne. Po krátkých konzultacích byl pozván do Národního výboru československého, aby se stal ihned členem „revoluční pětky“ – tedy jedním z mužů 28. října – společně se Švehlou, Rašínem, Stříbrným a Soukupem. První československý zákon, stejně jako manifest „Lide československý“ tak vyšel již s jeho podpisem. V dalších dnech přijeli do Prahy i vyslanci Slovenské národní rady s textem deklarační z 30. října. Zatímco ve slovenských kruzích v Praze se paradoxně nepřikládalo dokumentu nějaký mimořádný státoprávní význam, u českých představitelů vzbudila deklarační naprosté nadšení, neboť byla pro ně jasným důkazem, že Slovinci v osudových dnech nesehali. „Deklarace Slovinců sjednocuje československý kmen! A proto den, kdy s touto deklarační předstoupili zástupci Slovinců před Národní výbor československý, jest dnem historickým, dnem nejvyššího významu v dějinách národa československého,“ psalo se dne 2. listopadu v pražském tisku.

První listopadové dny dělaly dojem, že Maďaři ohromní svou porážkou a vnitřní revolucí nebudou schopni klást odpor a kapitulují podobně, jako rakouské úřady v Čechách

Ministr Vavro Šrobár mluví dne 30. března 1919 k obyvatelům Pezinku

a na Moravě. Z moravsko-slovenského pomezí došla již dne 4. listopadu do Prahy zpráva, že pohraničí Slovenska je opuštěné od maďarského vojska i maďarské správy, což vede k nebezpečné anarchii. Ještě týž den byli proto na Slovensko vysláni v Praze přítomní Slovinci Šrobár, Dérer, Antonín Štefánek a velitel četnické asistence pplk. Hanačík, kteří pak dne 6. listopadu společně s Pavlem Blahem a Štefánem Janšákem utvořili tzv. první československou vládu na Slovensku.

V těchto dnech se vrátili českoslovenští delegáti z Ženevy a přinášeli zcela zásadní zprávu, že o spojení Čech, Moravy a Slovenska bylo představiteli Dohodových mocností již rozhodnuto. Prvořadým úkolem se tím okamžikem stalo obsadit Slovensko co nejrychleji československým vojskem ještě

Ivan Dérer

Shromáždění v Prešově dne 12. ledna 1919, ke kterému promluvil ministr Vavro Šrobár a před nímž pronesl přísahu nově ustavený župan Pavol Fábry

dříve, než se Maďari vzpamatují ze své porážky. Jak k tomu později poznamenal Vavro Šrobár: „Kdo prý položí ruku na Slovensko, ten ho získá trvale.“

Pražská vláda sice vydávala zákony, jejichž platnost se vztahovala i na Slovensko, zahraniční vláda již uzavírala smlouvy jménem československého státu, ale Slovensko zůstávalo stále v rukou maďarských županů, žandárů a pohraniční i vnitřní policie. To byl ostatně podstatný rozdíl mezi poměry v Českých zemích a na Slovensku. V Čechách a na Moravě měl nový československý stát své lidi. Pro revoluci stačilo nahradit starou vládu novou a celý administrativní aparát v krátké době fungoval skoro normálně. Na Slovensku byla veškerá moc vládní a státní, administrativa, soudnictví, školství, vojsko, pošty,

telegrafy, železnice atd. zpravidla v rukou maďarských a v konečném důsledku československému státu nepřátelských. Jako příklad uvedme, že před vyhlášením československého státu působilo na Slovensku jen 300 učitelů slovenské národnosti a pouze 20 středoškolských učitelů bylo Slováci. Naproti tomu stálo 4 000 maďarských škol.

Jakkoli se zdála situace prvního listopadového týdne nadějnou, již následující dny, ve kterých se začala aktivizovat činnost maďarské vlády pod vedením premiéra Károlyiho, přinesly první vážné komplikace, které jasně ukázaly, že si československá vláda musí bezpodmínečně zajistit i nadále kategorickou podporu Dohodových států v otázce nároku na slovenské území. ■

Přísaha kladenského pluku dobrovolníků dne 24. listopadu 1918 před odjezdem na Slovensko

*Přísaha československého vojska
na prapor Sokola Pražského
na Staroměstském náměstí
v Praze dne 8. listopadu 1918*

VZNIK DOMÁCÍHO VOJSKA A DOBROVOLNICKÉ JEDNOTKY

Již během 28. října 1918 se vznikající československý stát snažil vybudovat co nejrychleji loajální armádu pro obranu své suverenity. Československé zahraniční vojsko v Rusku, Itálii a Francii, čítající desítky tisíc vycvičených vojáků, nebylo ještě zpět ve vlasti, a tak se Národní výbor musel spolehnout na improvizované oddíly. Mezi ně patřily především rychle sestavená vojenská jednotka, tzv. Národní stráž, setníka Jaroslava Rošického, složená z českých vojáků rakousko-uherské armády, kteří se zrovna nacházeli doma a kteří se hlásili na Žofíně do služby, včetně námořní setniny praporčíka Kubáta, a jednotky sokolů, členů Čs. obce střelecké a dělnických tělovýchovných jednot.

Tyto jednotky se také na několika místech střetly s německými a maďarskými oddíly c. k. armády, které se snažily vyhlášené samostatnosti zabránit nebo odmítaly vydat některé objekty strategické důležitosti do rukou Národního výboru. Ve většině případů se nakonec tyto jednotky českým vojákům rychle vzdaly.

Od 1. listopadu 1918 bylo v Praze ustaveno Vrchní velitelství čs. branné moci. V jeho čele stanuli Dr. Josef Scheiner, starosta České obce sokolské, a generál Jan Diviš. Velitelství mělo dva hlavní úkoly – zajistit plně území Čech, Moravy a Slezska

a následně zajistit území Slovenska. Proto vznikla dvě Zemská vojenská velitelství – v Praze a v Brně. Největší potíže byly s napprostým nedostatkem zásob jednotlivých součástí výstroje a výzbroje, neboť na našem území byla velká část vojenských skladů rozkradena.

První jednotky domácího čs. vojska se formovaly z českých a slovenských vojáků z rozpadající se rakousko-uherské armády. Především ty části pluků doplňované z Čech si udržely částečně či zcela svou strukturu a bojeschopnost, včetně výzbroje a výstroje. Celistvé pluky byly zachovány a české prapory vydělené z pluků s převahou Němců byly slučovány do kombinovaných pluků. V mnoha případech se české pluky, popřípadě jejich části, ihned po návratu z válečných front do vlasti zapojily do obrany hranic mladého státu. Navzdory tomu, že řada povolanců měla po prožitých útrapách z první světové války k vojenskému životu a dalšímu boji odpor, podařilo se do konce roku 1918 postavit v rámci nové čs. armády 38 pěších praporů, 20 asistenčních rot, 7 dělostřeleckých baterií, 3 jezdecké eskadrony a další technické útvary.

Větší část jednotek domácího vojska byla postupně odesílána na Slovensko k obraně hranic s Maďarskem. Ačkoli byla kvalita jednotek různá, jednalo se zpravidla o disciplinované

Zpěv písně „Kde domov můj?“ po přísaze československého vojska dne 8. listopadu 1918

a organizované jednotky s vojenskými zkušenostmi z první světové války. Řada jednotek domácího vojska se v bojích zachovala velmi statečně a to i proti mnohonásobně přesile vyzbrojeného nepřítele.

Vzhledem k nezbytnosti větší vojenské síly pro potřeby utvářejícího se státu bylo přikročeno – vedle výstavby pravidelné armády – k organizaci dobrovolnických jednotek. Do nich se navzdory prožitým válečným hrůzám hlásili dobrovolníci již od počátku listopadu 1918. V Praze se muži hlásili do 1. dobrovolnického pluku, v Brně do Moravského pluku a z dalších praporů a sokolských rot vznikl Český pluk, který byl po týdnu transformován v 2. dobrovolnický pluk. Vliv na disciplínu v rámci dobrovolnických pluků měla skutečnost, že více než třetinu jejich mužstva tvořili nováčci bez vojenského výcviku, který často doháněli až v boji.

V listopadu 1918 vznikly v Praze, Brně, Českých Budějovicích a Plzni celkem 4 pluky Stráže Svobody, složené částečně

Českoslovenští námořníci byli důležitou složkou domácího vojska

ze členů dělnických tělovýchovných jednot, převážně však ze sokolů. Pluky vynikaly disciplínou, jejich příslušníci, hrdí na svou jednotku a status dobrovolníka, si dle sokolské tradice tykali a oslovovali se „bratře“. V listopadu též v Praze z městské gardy a ostrostřelců vznikly 2 národní miliční pluky.

Opět s převahou sokolů vznikla na jižní Moravě ze 7 pěších praporů Slovácká brigáda, později přetvořená na pluk, a v Uherském Hradišti byl samostatně ustaven Slovácký prapor. V roce 1919 bylo po velké mobilizaci v rámci Čs. obce sokolské postaveno dalších 5 sokolských strážních praporů. Z dobrovolníků slovenské národnosti byl postaven prapor Garda slovenskej slobody, později rovněž rozšířený na pluk. V červnu utvořili Slováci během bojů v Ružomberku Jánošíkovy útočné družiny, v Modré vznikla Dobrovolnická družina Slováků, v Turčianskom Sv. Martině Sbor turčianských dobrovolníků a v Tisovci Tisovskí dobrovolníci. Řada z těchto jednotek se významně zapojila do bojů o územní celistvost Československa. ■

Příslušníci I. sokolského praporu

*Slavnostní přísaha
a svěcení praporu České družiny
v Kyjevě dne 11. října 1914*

Československé legie

Od vypuknutí války bojovaly na straně Dohody první československé jednotky. Vznikly z iniciativy krajských organizací – v ruském Kyjevě 12. srpna 1914 Česká družina a ve Francii 23. srpna 1914 v rámci Cizinecké legie rota „Nazdar“. Prakticky ve stejné době se čeští krajané žijící v Srbsku účastnili bojů s rakousko-uherskou armádou v armádě srbské. V Rusku vznikl, postupným nabírání Čechů a Slováků z řad zajatců, Čs. armádní sbor čítající v roce 1918 celkem 8 střeleckých pluků, 2 záložní pluky, jednotky dělostřelectva, jízdu, technické a tylové složky. Ve Francii umožnil příchod dobrovolníků z Rumunska, Ruska, Itálie a USA na počátku roku 1918 vytvoření dvou

střeleckých pluků, které byly v červnu 1918 sloučeny do Čs. brigády ve Francii. V Itálii vznikly v roce 1917 čs. výzvědné oddíly a na jaře 1918 pak čtyři střelecké pluky, sloučené v dubnu 1918 do 6. čs. divize. Dalších asi 1 000 Čechů a Slováků sloužilo také v anglické armádě a přes 40 000 jich bylo i v řadách americké armády (jednalo se o americké Čechy a Slováky z krajských spolků v USA). V rámci dohodových armád se tak bojů první světové války v dohodových uniformách účastnilo na 140 000 československých dobrovolníků. Československá armáda se zrodila dříve než československý stát a existence čs. legií byla nejpádnějším argumentem pro mezinárodní politické uznání práva Čechů a Slováků na samostatnost.

Slavnostní přísaha roty „Nazdar“ v Bayonne dne 12. října 1914. Praporec na snímku byl ztracen v krvavé bitvě u Arrasu 9. května 1915.

Útok granátníků Československé střelecké brigády u Zborova dne 2. července 1917

Cetrální ulice ve francouzském Terronu, dobytém I. praporem 21. čs. střeleckého pluku v říjnu 1918

Vzhledem k heroické sibiřské anabázi, kterou procházel v bojích na Dálném východě legionářský Čs. armádní sbor v Rusku, mohly do obrany hranic Československa včas zasáhnout pouze čs. jednotky z Itálie a Francie.

V prosinci 1918 dorazil jako první Čs. armádní sbor z Itálie, složený ze dvou divízi (6. a 7. divize) o síle kolem 19 000 mužů, organizovaných v rámci 31., 32., 33., 34. a 35. čs. střeleckého pluku, 39. pluku – výzvědného, 6. a 7. dělostřeleckého pluku. Sbor, jenž prošel boji na italské frontě, měl vysokou bojovou hodnotu, byl velmi dobře vyzbrojen a vyzbrojen. Kromě legionářského sboru dorazilo z Itálie ještě 55 čs. domobraneckých praporů, postavených ze zajatců, pocházejících z území již vzniklého Československa. Deset z těchto domobraneckých praporů se výrazně zapojilo do bojů na Slovensku.

Z Francie dorazila počátkem roku 1919 Čs. střelecká brigáda, složená ze čtyř pluků o síle kolem 9 000 mužů. Velká část jednotek brigády prošla tvrdými boji na západní frontě a brigáda jako celek byla rovněž velmi dobře vyzbrojena a vycvičena. Jednalo se o 21., 22., 23. a 24. čs. střelecký pluk.

Pochod prvních československých legionářů z Francie Václavským náměstím v Praze v lednu 1919

Požár rakouského hangáru v Cire u Tridentu, který byl založen desátníkem Vopálenským a střelcem Petrem z 39. čs. pluku – výzvědného v září 1918

Organizačně nejnáročnějším přesunem byla doprava Československého vojska na Rusi z Vladivostoku lodními transporty do vlasti. Odjezd pravidelných bojových útvarů ze Sibíře do vlasti zahájil až v prosinci 1919 nejstarší pluk čs. armády – 1. čs. střelecký pluk „Mistra Jana Husi“. Vojenský potenciál československých jednotek ruských legií tak nebylo možné využít v bojích o Těšínsko, ani ve válce na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

Po porážce ruských protibolševických armád na východní frontě ruské občanské války uzavřelo Československé vojsko na Rusi v únoru 1920 se sovětskou vládou příměří. Dne 1. března 1920 opustil poslední čs. vlak Irkutsk a do konce května 1920 se čs. pluky stáhly do Vladivostoku. Vůbec poslední lodní transport byl z Vladivostoku vypraven až 2. září 1920, takže mnozí legionáři se domů vrátili po více než šesti letech.

Z Vladivostoku bylo celkem vypraveno 42 lodních transportů, kterými bylo přepraveno celkem 72 644 osob, z toho 4 914 válečných invalidů, 3 004 důstojníků, 53 455 vojáků a poddůstojníků a rovněž několik tisíc civilistů včetně žen a dětí. Lodě pluly několika trasami: kolem Asie přes Indický oceán a Suezským průplavem do Terstu, nebo přes Tichý oceán Panamským průplavem a přes Atlantik do Hamburku či Terstu, anebo přes Tichý oceán do Kanady, přes Severní Ameriku vlakem a poté opět lodí přes Atlantik do Hamburku. ■

*Přísaha Slovácké brigády
17. listopadu 1918 v Hodoníně*

Boj o integritu historických zemí

Po vzniku Československa vyjádřili představitelé německých politických směrů v Českých zemích nesouhlas s postavením německojazyčného obyvatelstva a 29. října 1918 v Liberci vyhlásili vytvoření provincie Deutschböhmen v severozápadních Čechách a požadovali její začlenění do Německého Rakouska, jehož Prozatímní národní shromáždění bylo ustanoveno ve Vídni již 21. října 1918. Součástí Německého Rakouska měly být i další tři německojazyčné provincie na území ČSR, Sudetenland ve slezském pohraničí, Böhmerwaldgau na Šumavě, Deutschsüdmähren na jihu Moravy a tři exklávy – Brno, Jihlava a Olomouc.

V nárokovaných oblastech formálně převzaly výkonnou moc československé národní orgány revolučním aktem z 28. října, německé z rukou císaře 31. října. Den po vyhlášení republiky v Německu vyhlásilo 12. listopadu Německé Rakousko své připojení k Německu. Hospodářsky na tom byly německé provincie velmi špatně. Lidé trpěli hladem, nouzí a zmatkem v dopravě. Návrhy české strany na uspořádání poměrů Němci odmítli. Česká reprezentace se naopak odmítla vzdát pohraničních území s odůvodněním, že nový stát nemůže ekonomicky, sociálně ani politicky existovat bez historického pohraničí Českých zemí. Navíc by odtržení pohraničí znamenalo územní rozšíření právě poraženého Německa, které bylo oprávněně viněno z podílu na rozpoutání světové války.

Po konsolidaci státní správy se vláda Československa rozhodla v druhé polovině listopadu pro vojenské obsazení pohraničního území za pomoci nově vytvářených jednotek domácího vojska. V podstatě bez problémů a rychle proběhlo obsazování župy Böhmerwaldgau na Šumavě, které bylo zakončeno již 3. prosince dvouhodinovým vítězným bojem o Kaplici. Po rázném zlomení odporu v Mostu byla již ostatní města provincie Deutschböhmen

Demonstrace za odtržení německojazyčného území

v severozápadních Čechách obsazena do poloviny prosince bez boje. Sídlo vlády Sudetenlandu v Opavě padlo 18. prosince po dvouhodinovém boji a následně přešla do správy československých orgánů všechna místa na území severní Moravy. Téměř v souběhu probíhalo i obsazování separatistického kraje Deutschsüdmähren na jihu Moravy s boji o Znojmo. Obsazena byla i část Českých Rakous, které připadly Československu.

Počátkem března 1919 na některých místech pohraničí Českých zemí propukly demonstrace a povstání německých obyvatel vyvolané měnovou odlukou a uzavřením hranic s Německem a Rakouskem. Při potlačení těchto pokusů o povstání v Kadani a Štenberku došlo ke střelbě. Poté, co v roce 1919 Rakousko uznalo samostatnost ČSR a zřeklo se jakýchkoli požadavků na její území, se situace v pohraničí až do nástupu nacismu v Německu uklidnila. ■

Schéma českých německojazyčných provincií Německého Rakouska, které měly být v roce 1918 připojeny k Německé republice

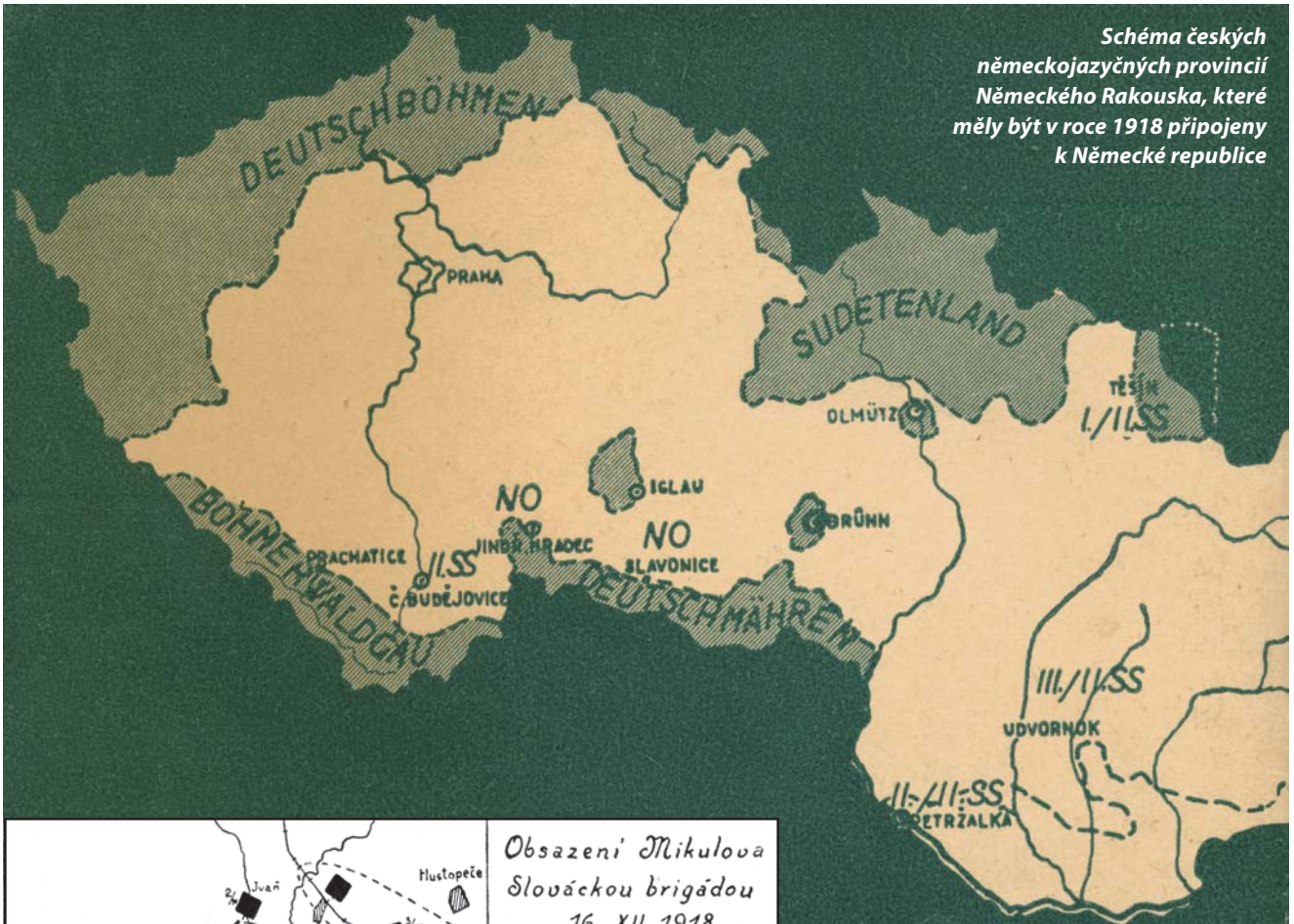

Schéma obsazení Mikulova Slovákou brigádou 16. prosince 1918

Pohraniční československá stráž 17. dobrobraňeckého praporu z Itálie u Otovic

Příjezd československého vojska 30. listopadu 1918 na nádraží v Českém Krumlově

Zbraně ukořistěné Polákům
v bojích o Těšínsko

BOJ O TĚŠÍNSKO

Od dob Jana Lucemburského spadalo jako léno do svazku zemí Koruny české jedno z mnoha slezských knížectví – Těšínsko. Byly zde velké zásoby černého uhlí, významné průmyslové podniky a klíčová železniční trať spojující Čechy s východním Slovenskem. Přestože tuto oblast přiřkla Pařížská mírová konference Československu, považovalo i Polsko Těšínsko za své historické území. Protokolem z 5. listopadu 1918 bylo dohodnuto prozatímní rozdělení Těšínska do doby, než vlády dojednájí definitivní uspořádání poměrů. Česká veřejnost však vnímala vzniklou situaci negativně, protože Polsku by podle této dohody připadlo 77 % těšínského území včetně oné důležité železniční tratě.

Bojů na Těšínsku se účastnilo dělostřelectvo československých legionářských jednotek z Itálie

Příjezd 1. domobraneckého praporu z Itálie na Těšínsko

V lednu 1919 byly zahájeny na Těšínsku odvody do polské armády a byly vyhlášeny volby do polského sejmu, což bylo porušením dohody z 5. listopadu. Československá strana proti těmto krokům protestovala a cítila se v právu, neboť měla od dohodových mocností garantovány hranice v historické podobě. Mezitím stoupala nervozita i u samotného obyvatelstva a docházelo k vzájemným hádkám a incidentům. Československá vláda věděla, že nesmí připustit konání voleb, a protože žádosti o vyslání dohodových jednotek zůstaly nevyšly, byla nucena přikročit k rozhodnému vojenskému zákroku. Pod velením podplukovníka Josefa Šnejdárka byla zorganizována vojenská skupina, sestávající z legionářského 21. čs. střeleckého pluku, z praporů domácího vojska a dobrovolnických praporů. Postup skupiny ze Slovenska podpořily části italského 33. a 35. čs. střeleckého pluku.

Podplukovník Šnejdárek předložil dopoledne 23. ledna 1918 polskému plukovníkovi Latinikovi ultimátum žádající

Vyměrování demarkační linie na Těšínsku

vyklizení území až po řeku Vislu. Polský velitel ultimátum odmítl a po jeho vypršení zahájily československé jednotky útok. Do druhého dne Šnejdárkovy jednotky dobyly Bohumín a Karvinou. Po přeskupení a doplnění jednotek byl 27. ledna obsazen Těšín. Polské jednotky, překvapené rychlostí a razantností čs. postupu, ustoupily během tvrdých bojů za Vislu, kde vybudovaly novou obranu, posíleny dalšími jednotkami. Další postup byl zdržen velkými mrazy, a teprve 30. ledna 1919 byl postup obnoven ve třech samostatných skupinách. Přestože Poláci nasadili své nejlepší jednotky, byli na severu i jihu zatlačeni za Vislu až ke Skoczówu, který československý velitel plánoval dobýt 31. ledna. To by znamenalo zhroutení celé obrany na Těšínsku. K tomu však již nedošlo, neboť s ohledem na nátlak dohodových mocností dostal Šnejdárk večer 30. ledna od ministra národní obrany Václava Klofáče rozkaz k zastavení dalšího postupu.

Československo tak v noci na 31. ledna zastavilo bojové akce na Těšínsku a sedm dní trvající válka skončila. Během ní padlo na čs. straně nejméně 49 mužů a zraněných bylo 124 a dalších 63 vojáků mělo omrzliny. Zhruba třetinu ztrát tvořili českoslovenští legionáři. Poláci dopadli hůře. Padlo 92 mužů, 855 utrpělo zranění či omrzliny, 813 dezertovalo a 539 jich bylo zajato.

Již 3. února 1919 uzavřelo Československo a Polsko v Paříži smlouvu, na jejímž základě byla stanovena nová demarkační čára, na kterou se 26. února čs. jednotky stáhly a sporné území bylo postaveno pod mezinárodní dohled. S tímto stavem nebyla naše vláda spokojena a na sporném území

Výměna zajatých československých vojáků po bojích o Těšínsko

opět docházelo k nepokojům, násilnostem a incidentům. Československu se podařilo odvrátit plebiscit a ke slovu přišlo arbitrážní řízení. Definitivním uzavřením sporu se stalo rozhodnutí spojenecké konference z 28. července 1920, na jehož základě připadl Československu frýdecký okres a většina okresů Těšín a Fryštát o celkové rozloze 1 270 km² s hranicí podél řeky Olše. Z měst byl rozdělen pouze Těšín. Rozhodnutí komise bylo nesporně úspěchem Československa, které získalo vše, na čem mu záleželo. ■

Setnina II. pluku Stráže Svobody před odjezdem z Českých Budějovic na Slovensko

OBSAZENÍ SLOVENSKA československým vojskem

Martinská deklarace, přijatá 30. října 1918 Slovenskou národní radou a potvrzující vznik Československa a začlenění slovenského území do tohoto státu, se zejména na východním Slovensku v okolí Košic a Prešova, tradičních oblastech pod silným maďarským vlivem, nesetkala s velkou podporou. Určit přesnou národnostní hranici bylo obtížné. Čs. vláda se nicméně držela hranic schválených spojeneckými mocnostmi.

Autoritu vlády mladého státu bylo nutno podpořit ozbrojenou mocí, a tak zároveň i eliminovat silný vliv maďarské propagandy. Ve snaze získat si mínění Slováků na svou stranu, nabízeli dokonce Maďaři Slovensku určitou míru

4. četa 1. roty IV. sokolského praporu z Hradce Králové při cestě na Slovensko

Skupina 3. čety kulometů I. praporu I. pluku Stráže Svobody

autonomie. Tyto, pro Československo nebezpečné politické směry, měly zejména na východním Slovensku velkou podporu, nejvíce v okolí Košic a Prešova. Jedním z představitelů promaďarských radikálů byl redaktor Prešovského deníku Viktor Dvorcsák. Jeho politická skupina 11. prosince 1918 vyhlásila v Košicích tzv. Slovenskou ľudovú republiku s cílem připojení východního Slovenska k Maďarsku. Dvorcsák vytvořil Východoslovenskou národní radu, v jejímž čele usedl. Situace na Slovensku byla o to těžší, že jen menšinu místní

inteligence zde tvořili Slováci a také, že většina státních úřadů byla v rukách Maďarů, kteří zde tvořili většinu vyšší sociální vrstvy obyvatelstva.

Na slovenské území vstoupil jako první již 2. listopadu 1918 oddíl nadporučíka Augustina Ripky z domácího 25. střeleckého pluku (tzv. Holičská skupina). Byla to odezva na žádost představitelů Hodonína o zabránění loupežným nájezdům ozbrojených band z oblasti slovenské Holiče, z níž zároveň žádali Slováci o ochranu. Ripkova skupina obsadila Holič, a směrem přes Gbely, kde zajistila naftové vrty, pronikla 4. listopadu do Malacek, které v následujících dnech uhájila před Maďary. Po srážce s maďarskou domobranou u Děvinského jezera byla oblast zabezpečena.

V této době páchaly Maďaři na Slovensku řadu excesů, které se děly v okolí Žiliny, na Kysucách, ale i v Nitře nebo Tekově: „V Tekove násilne berú našich šuhajov do Levíc a ženú ich proti Čechom. Kto im povie, že nemusia ísť, toho áreštujú. V Leviciach majú početných slovenských ľudí árešovaných, ktorých bijú po hlave a neopísateľne trýznia a hladom moria. Menovite Jozefa Lauka z Jalnej. Tohoto len preto, lebo roznášal naše plakáty a niesol list našej Rady k slúžnému.“ Dne 8. listopadu 1918 došlo k přepadení odzbrojeného střeleckého pluku č. 11 vracejícího se do vlasti v Komárně. Přitom bylo zabito 37 mužů, včetně velitele Mrázka, jehož mrtvola byla vhozena do Dunaje! Dalších 50 Čechů bylo uvězněno na hradě v Komárně.

Dne 9. listopadu 1918 četnický oddíl podplukovníka Antonína Hanačíka, posílený dobrovolníky z Vrbového, obsadil Trnavu. Následně došlo 13. listopadu k boji s maďarským obrněným vlakem, při kterém maďarská strana silnou

Ukořistěné maďarské letadlo, přinucené střelbou skupiny nadporučíka Ripky k přistání u Děvinského jezera dne 16. listopadu 1918

Československá legionářská baterie na Bratislavském hradu

přesilou Trnavu dobyla zpět a čs. oddíl ustoupil až do Senice, kde byl posílen dvěma rotami domácího 3. pěšího pluku. Tyto dvě roty zahájily protiútok na maďarský obrněný vlak, který dobyly a oblast uhájily i druhý den před dalším útokem. Následně Čechoslováci za prudkého boje se ztrátami obsadili Jablonici. Dne 25. listopadu byla po krátkém boji, s padlými a raněnými na obou stranách, opět dobyta praporem kapitána Rejthera Trnava. Byla získána cenná kořist v podobě množství zbraní a munice.

V době postupu Ripkovy skupiny řádily v okolí Trenčína a povodí Váhu různé loupežné bandy. Hrozilo jejich proniknutí přes Vlárský průsmyk na Moravu. Čs. velení proto vyslalo I. prapor 1. dobrovolnického pluku kapitána Karla Římků. Prapor dorazil do Vlárského průsmyku a zajistil pořádek, k velké úlevě místních obyvatel. Následně postupoval 10. listopadu dále, obsadil Trenčín a poté hlavní opěrné body v Pováží. Římkův prapor, posílený II. praporem 1. dobrovolnického pluku kapitána Jana Kurze a dvěma rotami

Sokolská setnina župy Podkrkonošské na pochodu do Kežmaroku na Silvestra 1918

domácího 28. pěšího pluku, rychlým postupem obsadil bez boje 12. listopadu Žilinu, Čadcu a Vrútky. Druhého dne zajistila jedna rota pluku Turany, odkud však byla 15. listopadu vytlačena k Sučanům útokem maďarského obrněného vlaku. Kurzův prapor nakonec ustoupil 16. listopadu až do Ostravy. Mezitím však na Slovensko dorazily další čs. jednotky.

Plukovník František Schöbl byl 25. listopadu 1918 jmenován vrchním velitelem čs. vojska na Slovensku. Reorganizoval jednotky do pravidelné armádní struktury se záložními sklady u Uherského Hradiště, postaral se o vybavení špatně vyzbrojených a vyzbrojených jednotek tím nejnужnějším a v některých jednotkách rázně obnovil disciplínu. Ve stejný den,

kdy byl plukovník Schöbl ustanoven vrchním velitelem, byla mezinárodně přijata pro Československo nevýhodná nová prozatímní demarkační linie. Na rychlou pomoc vítězných spojeneckých mocností, které garantovaly Československu jeho samostatnost, se mladý stát spolehnout nemohl. Teprve 2. prosince 1918 totiž potvrdil přednosta vojenské dohodové mise v Budapešti maďarské straně, že Dohoda uznala domácí čs. vojsko za část dohodového vojska, jehož součástí v té době již byly čs. legie.

Počátkem prosince 1918 propukly menší prudké boje u Hlohovce. Dne 6. prosince 1918 zde v boji rota 1. dobrovolnického pluku vzdorovala celému maďarskému pluku

Příjezd autokolony československých legií z Itálie vlakem na Slovensko

První velitel československých vojsk na Slovensku italský generál Piccione v Košicích

do takřka posledního náboje, než ustoupila do Piešťan. Po posílení dobyla jednotka nazítří ráno Hlohovec zpět. Již 5. prosince dobyla I. námořní rota po boji u Zemianské Kotešové i Žilinu. Dne 9. prosince byly po přestřelkách obsazeny čs. jednotkami Bánovce a Galanta, následný den Topolčany i Nitra. Slovenská domobrana obsadila Sereď, Modrou a Pezinok. V polovině prosince II. námořní rota v boji u Majcechové zcela zničila útočící silný maďarský husarský oddíl. Na Slovensku v té době již operovalo 10 pěších praporů o síle zhruba 6 800 mužů, disponujících mimo pušek i 75 kulometry, 2 dělostřeleckými bateriemi se čtyřmi děly, jezdeckou eskadronou o 41 jezdcích, 2 ženijními rotami o 158 ženistech a obrněným vlakem. Pro připravovanou operaci obsazení východního Slovenska byla vyčleněna více než polovina sil pod velením podplukovníka Arnošta Hrbenského. Ten vyslal napřed obrněný vlak, který 15. prosince obsadil Poprad. Následně skupina vytlačila za hranice polské jednotky, které se pokoušely využít situace a obsadit sever Slovenska. Část skupiny obsadila ve druhé polovině prosince Kremnici, Zvolen, Bánskou Štiavnicu a Bánskou Bystricu, kde bylo čs. vojsko obyvatelstvem vítáno. Byly rovněž zajištěny i značné materiální hodnoty. Do Štědrého dne roku 1918 tak bylo zajištěno čs. armádou celé Pováží a oblast až ke Spišské Nové Vsi. Následně skupina podplukovníka Františka Berana zahájila 28. prosince operaci s cílem obsadit Košice a Prešov, což se jim po boji u Margecan podařilo. Během sedmi týdnů tak byla obsazena většina Slovenska.

Ještě 27. prosince 1918 stanovila na návrh čs. strany Nejvyšší vojenská rada vítězných mocností Dohody provizorní demarkační linii. Ta vedla od ústí řeky Moravy do Dunaje, dále Dunajem až k ústí řeky Ipel, přes Ožďany a Rimavskou Sobotu až k Užockému průsmyku. Tyto provizorní hranice byly pojmenovány po francouzském ministru zahraničních věcí „Pichonova linie“.

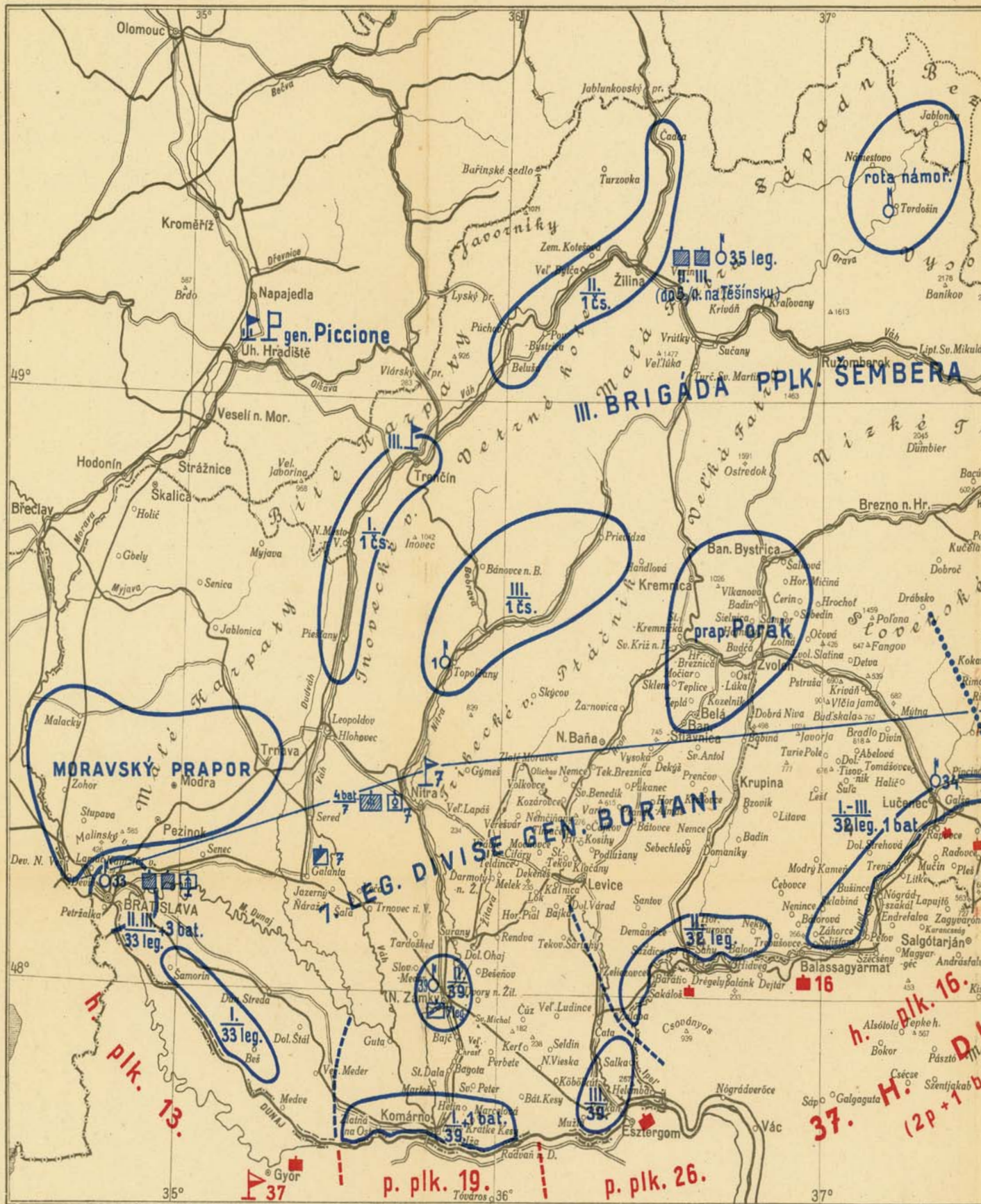
Legionářům z Čs. armádního sboru v Itálii, který dorazil do Československa ve druhé polovině prosince 1918, bylo svěřeno obsazení jižního Slovenska. Již 30. prosince obsadili italská legionáři Stupavu, Mást a Zohor. Na Silvestra 1918 byla zahájena operace k dobytí Prešpurku, tedy dnešní Bratislavy. Po bojích u Děvínské Nové Vsi a Lamače maďarské jednotky v panice ustoupily před zkušenými legionářskými jednotkami do Prešpurku, jehož okolní vrchy obsadili legionáři s minimálními ztrátami. Část maďarských jednotek Prešpurk opustila a slovenské obyvatelstvo žádalo obsazení města čs. vojskem. Na Nový rok 1919 dobyl 33. čs. střelecký pluk nádraží a druhý den pronikl do města, kde zamezil rabování maďarských ozbrojených skupin.

V noci na 3. ledna dobyla rychlým přepadem rota domácího 30. pěšího pluku se sokolskou rotou z Jaroměře město Lučenec, držené maďarským plukem. V následujících dnech postupovali legionáři jihem Slovenska, již 8. ledna obsadili Nové Zámky a o dva dny později Komárno. Do 16. ledna se tak podařilo vojensky zajistit rozsáhlý prostor od Bratislavy až k řece Ipel. V tu dobu byla již obsazena jižní hranice východněji od soutoku Dunaje s Iplom, v okolí Rimavské Soboty a Rožnavy až ke Košicím.

Další legionářské jednotky obsadily na základě dohody o připojení Podkarpatské Rusi k Československu 13. ledna Užhorod, kde byly vítány obyvatelstvem, a zajistily povodí Uhu a okolí. Mezitím domobraněcké čs. jednotky obsadily oblasti tzv. Zemplinské, Šarišské a Spišské stolice.

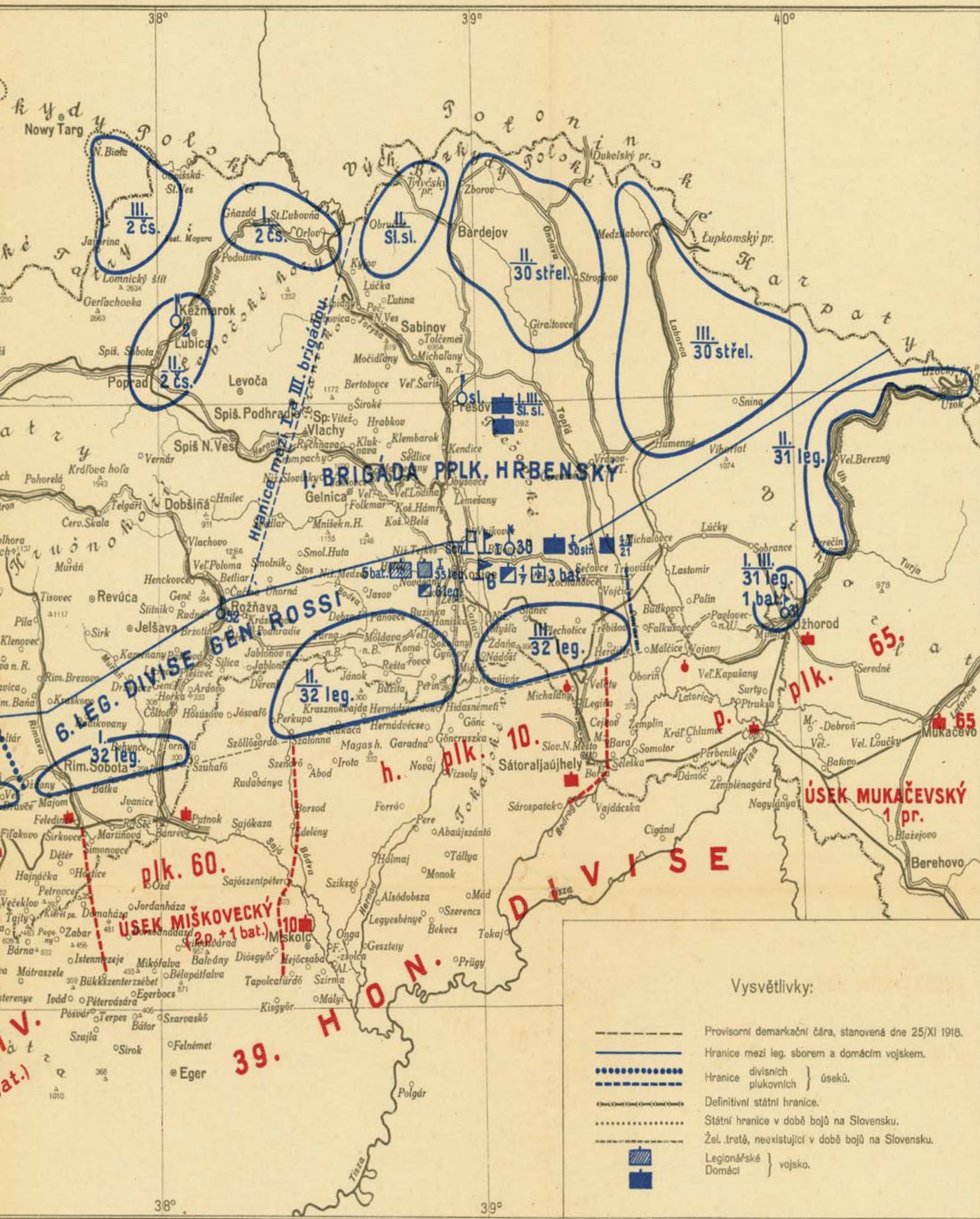
Na ochranu jižní slovenské hranice však legionářský Čs. armádní sbor neměl dostatek sil. Svěřené úseky byly rozsáhlé a rozestupy mezi jednotkami někdy činily až 25 km. Během ledna 1919 byli z jednotek domácího vojska odstraňováni nespolehliví vojáci, kteří se v jejich rámci dostali na Slovensko v rušných revolučních dnech. To vedlo k rychlému zvýšení kázně a disciplíny. K 20. lednu 1919 bylo Slovensko v československých rukách. ■

Rozložení čs. vojsk na Slovensku po u

končení obsazení koncem ledna 1919

Příloha: 5

Vznik Maďarské republiky rad

Uhry byly součástí Habsburské monarchie od prosince roku 1526, jednalo se ale o velmi neklidné území. Z Balkánu se na něj tlačila Osmanská říše a místní šlechtici se několikrát pokusili o povstání proti vládnoucímu rodu. Osmany se definitivně podařilo vypudit roku 1718, ovšem vnitřní neklid pokračoval dále a vyvrcholil v letech 1848–1849 revolucí a válkou za nezávislost. Tu se Habsburkům podařilo vyhrát až s pomocí ruských vojsk. Po prohrané válce s Pruskem roku 1866 se však Rakoušané obávali opětovných maďarských pokusů o odtržení a v roce 1867 došlo k tzv. rakousko-uherskému vyrovnání a vzniku Rakousko-Uherska.

Vypuknutí války v červenci 1914 v Uhrách vcelku vítali, protože si dělali nárok na některá území na Balkáně. Na obsazeném srbském území se však řada uherských jednotek chovala velmi krutě k místnímu obyvatelstvu. Avšak s prodlužujícím se konfliktem a špatnou situací na frontě, ale i doma v zázemí, toto válečné nadšení Maďary postupně opouštělo. Určité politické kruhy začaly opět mluvit o nezávislosti. V létě 1918 došlo k několika velkým stávkám, některé byly potlačeny střelbou. Do čela uherské opozice se postavil hrabě Mihály Károlyi, vůdce malé protiválečné frakce v uherském

Mihály Károlyi (1875–1955) byl maďarský politik, prezident Maďarské republiky. V uherském parlamentu zasedal od roku 1910. Po uchopení moci bolševiky se stáhl z politického života, v červenci 1919 odešel do Francie, za druhé světové války žil ve Velké Británii. V roce 1946 se vrátil do Maďarska a v letech 1947–1948 byl velvyslancem ve Francii. Na protest proti politickým procesům ve vlasti rezignoval na svůj post a zbytek života strávil ve Francii.

parlamentu. Ten se již v lednu 1918 přihlásil ke čtrnácti bodům amerického prezidenta W. Wilsona a jeho politická akce vyvrcholila 25. října 1918 založením Maďarské národní rady. Následně došlo ve dnech 28. až 31. října k tzv. Astrové revoluci, která vyvrcholila tím, že císař Karel I. jmenoval Károlyiho uherským premiérem. Jeho prvním činem však bylo zrušení personální unie s Rakouskem. Zároveň rozvášněný dav zavraždil bývalého premiéra hraběte Istvána Tiszu. Vzbouřenci mu vyčítali zatažení Uher do prohrané války. Následující den císař Karel zprostil uherskou vládu přísahy věrnosti.

Dne 11. listopadu 1918 skončila první světová válka a následně 16. listopadu byla v Budapešti vyhlášena První maďarská republika. Károlyi se stal premiérem a prozatímním prezidentem. Definitivně byl hlavou státu zvolen v lednu 1919, kdy bylo také zahájeno budování armády, kterou předtím nechal pacifista Károlyi rozpustit.

Prohraná válka se však na Maďarsku těžce podepsala. Země byla naprosto vyčerpaná. Nedostávalo se uhlí, které bylo dováženo z Německa, ale vznikem Československa byla tato cesta přerušena. Lidé tak neměli v nastávající zimě čím topit, zastavil se provoz na železnicích, upadala průmyslová výroba,

Sandor Gabrai a Béla Kun, vůdci bolševické revoluce v Maďarsku

stoupala nezaměstnanost a rostla inflace. Tím i nespokojenost obyvatel. Ale hlavně rozpadem Rakousko-Uherska přišlo Maďarsko o více jak 70% území historických Uher, na kterém žilo zejména maďarsky hovořící obyvatelstvo a které nyní houfně prchalo z odtržených oblastí. Maďaři to brali jako velkou potupu a zahájili zdoluhavá jednání s Dohodovými velmocemi o konečné podobě hranic.

Jednání se ale velmi vlekla a nespěla k žádnému závěru. Proto předložil 20. března 1919 vedoucí francouzské mise v Budapešti pplk. Ferdinand Vix Károlyimu nótu, která požadovala, aby maďarská armáda stojící proti Rumunům ustoupila do 36 hodin více na západ (a vyklidila mimo jiné města Debrecín a Segedín), tak jak jim ukládalo rozhodnutí Pařížské mírové konference z 26. února. Tento návrh považovali Maďaři za nepřijatelný, protože potvrzoval ztrátu mnoha území, ale zároveň nebyli v pozici, kdy by ho mohli odmítnout. Dohoda totiž prováděla určitý druh blokády, kdy do země neproudily žádné dodávky, včetně potravin. To mimo jiné souviselo s tím, že Maďaři podepsali s vítězi vlastní, nové příměří 13. listopadu v Bělehradě. Károlyi, který byl po celou válku prodohodovým politikem, si od toho sliboval, že by Dohoda tímto aktem mohla brát Maďarsko jako spřátelený národ. Opak byl ale pravdou a Dohoda na Maďary hodně tlačila i s tím, že vlastně zatím nepodepsali mírovou smlouvu. Károlyiho političtí protivníci mu tak vyčítali, že tímto aktem situaci země ještě zhoršil.

Na protest proti vývoji situace rezignoval ještě 20. března premiér Dénes Berinkey a došlo k vládní krizi. Károlyi doufal, že složí nový kabinet s pomocí Sociálně demokratické strany, který se odkloní od prozápadní politiky k orientaci na východ: „*Jen čistě sociálně demokratická vláda může udržet pokoj v zemi. Skutečná moc byla stejně už několik měsíců v rukou organizovaného dělnictva. Nechceme-li splnit vražedné podmínky Dohody, potřebujeme jednotného vojska.* (...) Západní orientace, politika, vybudovaná na Wilsonovi, definitivně ztroskotala. Potřebujeme novou orientaci, která nám zajistí sympatie dělnické internacionály. (...) *Nová sociálně demokratická vláda bude muset uzavřít spolek s komunisty, aby v zemi nepovstávaly nepořádek a obtíže, dokud se povede tento boj na život a na smrt proti imperialistickým vetřelcům.*“ Sociální demokraté se však mezitím dohodli s Maďarskou komunistickou stranou na jiném postupu.

Maďarskou komunistickou stranu založil 24. listopadu 1918 Béla Kun, který se jen krátce předtím vrátil z Ruska, kde pobýval jako válečný zajatec a zapojil se do bolševického hnutí.

Béla Kun řeční k dělníkům

Zpočátku se jednalo o slabé uskupení, které ale brzy našlo podporu u části sociálních demokratů. Postupně také rostl zájem o bolševické hnutí mezi prostým lidem, který nebyl v dobré sociální situaci. Toho využili právě sociální demokraté, kteří ve spolupráci se silícími bolševiky viděli cestu k moci. V únoru 1919 již bylo členů strany přes 35 tisíc, mnoho z nich tvořili demobilizovaní vojáci a nezaměstnaní dělníci, hodně bylo ale také mladých intelektuálů a příslušníků národnostních menšin.

S rostoucí silou začal Kun stále více napadat Károlyiho politiku, začal pořádat protivládní protesty a stávkové akce, mluvil o znovuzískání ztraceného území a také stále více se vymezoval proti sociální demokracii. Vše vyvrcholilo střetem u kanceláři oficiálního deníku sociální demokracie, během kterého bylo zabito sedm lidí. Následovalo zatýkání špiček komunistické strany, které se neobešlo bez dalších násilností, a její zákaz. To ovšem vyvolalo u veřejnosti pobouření, takže byla postupně její činnost obnovena, byť jí Kun řídil z vězení.

Bolševičtí revolucionáři projíždějí budapeštskými ulicemi

Velitelé Rudé armády Vilmos Böhm a Aurél Stromfeld

Po vypuknutí politické krize byl však v noci 20. března 1919 z cely tajně vyveden a došlo k jednání se sociální demokracií. Následující den byl ohlášen vznik spojené Maďarské sociální strany a připravenost postavit vládu. Károlyi, přesvědčený antikomunista, rezignoval na svou funkci a moci v Maďarsku se ujali socialisté. Byla ustanovena Revoluční vládnoucí rada a prohlášena Maďarská republika rad. Prezidentem se stal Sándor Garabai, Kun byl jmenován lidovým komisařem zahraničí, ale zároveň byl skutečným vůdcem republiky. Z celkem 33 komisařů bylo 17 sociálních demokratů, dva byli bez politické příslušnosti a 14 tvořili komunisté. Ti však převzali skutečnou vládu, vyměnili si zdravotní s Leninem a spustili bolševický teror, přičemž zcela do pozadí zatlačili sociálnědemokratické partnery.

Již 26. března vydala vláda dekret o socializaci průmyslu, dolů, dopravy, bank a obytných domů, 3. dubna pokračovala statkářskou půdou (nad 57 ha). Tu však Kun nerozdělil lidem, ale začal zakládat zemědělská družstva. Ovšem z nedostatku kvalifikovaných sil zde nechal jako vedoucí původní majitele. To se samozřejmě nesetkalo s pochopením rolníků a vše jen vedlo ke zdražení již tak nedostatkových potravin. Útěcha v podobě zrušení daní rolníkům jen vedla k dalšímu propadu ekonomiky. Byla také zakázána konzumace alkoholu, což

Béla Kun v Budapešti 1. května 1919. Vlevo od něj v uniformě je Tibor Szamuely, politik a novinář. Jako Kun byl válečným zajatcem v Rusku, kde přilnul k bolševismu. Na konci roku 1918 působil v Německu, po vzniku Republiky rad se stal lidovým komisařem pro vojenské záležitosti a vůdcem Leninových hochů. Časem se ale dostal do Kunovi nevěle a byl zatčen. Po pádu Republiky rad se pokusil uprchnout do Rakouska, ale po zadržení pohraničnický měl spáchat sebevraždu.

vyvolalo asi největší nevoli. Komunisté také samozřejmě zasáhli do výuky, uzákonili rozvody a potraty a chtěli zrušit funkci rodiny. Bylo zavedeno stanné právo.

Vláda také začala organizovat pololegální bandy, složené zejména zločinci, jejichž úkolem bylo vymáhat na venkově potraviny a šířit bolševický teror. Tzv. Leninovi chlapi o síle asi 600 mužů mučili a popravovali předem určené, ale i zcela náhodně vybrané osoby, jejichž mrtvoly zohavovali, v Budapešti je házeli do Dunaje. Jejich obětí bylo několik set, byť tribunály vynesly „jen“ 120 trestů smrti a celkový počet obětí rudého teroru je uváděn na 153.

Nová vláda začala také budovat svou Rudou armádu s cílem obnovit velikost Uher. Dekret o jejím zřízení byl vydán 25. března 1919 a jejím velitelem ustanoven Vilmos Böhm, který v předchozí vládě zastával post ministra obrany. Náčelníkem štábu se stal jeho spolupracovník, budapešťský Němec, plk. Aurél Stromfeld. Jednalo se o zkušeného důstojníka bývalé rakousko-uherské armády, přičemž většinu své kariéry strávil jako náčelník štábu několika sborů na italské frontě. Byl také autorem řady knih o organizaci moderní armády. Do Rudé armády se přihlásil, stejně jako mnoho bývalých vojáků rozpadlé Habsburské monarchie, dobrovolně, protože jako patriot se nesmířil se ztrátou historického území a zahraniční politika nové vlády se mu zamlouvala.

Rudá armáda tak poměrně rychle získala velké množství zkušených vojáků, ale i nadšených, ovšem nezkušených, revolucionářů, kteří začali zakládat Rudé gardy a další podobné oddíly. Měla tak poměrně zkušený důstojnický sbor, ale výcvik mužstva byl na nízké úrovni. Rudá armáda byla ovšem dobře vyzbrojena, protože mnoho původních uherských pluků se domů vrátilo se svou výzbrojí, mnoho vybavení se nacházelo ve skladech na území nové republiky. Proti čs. armádě tak sice Rudá armáda neměla početní převahu, měla ale mnohem více děl, kulometů, letadel či obrněných vlaků a netrpěla ani nedostatkem munice. Naopak morálka a disciplína nebyla na nejvyšší úrovni a ani reorganizace nebyla zatím plně dokončena. Ještě horší byla situace u Rudých gard tvořených různorodým (často i zahraničním) personálem bez vojenské disciplíny. Cílem maďarských bolševiků bylo probojovat si přes Slovensko cestu k sovětské Rudé armádě, otevřít tak jednotnou bolševickou frontu a zahájit celoevropskou revoluci, byť před národem hlásali, že vše činí pro obnovení velikosti a síly země. ■

Aurél Stromfeld (1878–1927), náčelník štábu maďarské Rudé armády. Zkušený voják a sociální demokrat do ní vstoupil s cílem obnovení velikosti Uher. Po pádu Republiky rad byl zatčen a vězněn do roku 1921. Přišel také o svou vojenskou hodnost. Poté pracoval jako dělník a úředník v továrně na klobouky. V roce 1923 byl však opět zadržen a půl roku vězněn za podezření na účasti na spiknutí. V roce 1925 vstoupil do ilegální Komunistické strany, ale dva roky na to v Budapešti zemřel.

Bolševický propagandistický plakát

Béla Kun – narodil se jako Béla Kohn 20. února 1886 v Szilágycseh (dnes Cehu Silvanie) v Sedmihradsku. Jeho otec byl židovským notářem, matka protestantkou, ale rodina žádné náboženství nepraktikovala. Vystudoval gymnázium a začal studovat na Kolozsvárské univerzitě. Studia ale zanechal a vstoupil do politiky jako člen sociální demokracie. Pracoval jako novinář

a později v Dělnické pojišťovací společnosti, kde však zpronevěřil peníze. Poté, již jako Béla Kun, odešel do Budapešti, kde těsně před vypuknutím války založil marxistické noviny. Následně byl odveden do rakousko-uherské armády a v roce 1916 padl do ruského zajetí. Byl v zajateckém táboře na Urale, kde se seznámil s bolševickým hnutím a stal se jeho přívržencem. Zapojil se do bolševické revoluce, seznámil se s Leninem a v březnu 1918 založil v Moskvě maďarské uskupení Ruské komunistické strany. Kun sám byl zastáncem ultraradikálního levicového křídla. Hodně cestoval po Rusku, ale svými názory se často dostával do střetu s Leninem. Na Urale byl velitelem mezinárodní bolševické jednotky a několikrát se utkal s čs. legiemi. V listopadu 1918 odjel s několika

stovkami maďarských komunistů a s finanční pomocí sovětů domů do Maďarska, kde se okamžitě zapojil do veřejného dění. Jako skvělý řečník a zejména po medializovaném zatčení získával stále více stoupenců, což nakonec vedlo k založení Maďarské republiky rad, jejímž byl faktickým vůdcem.

Po pádu komunismu v Maďarsku uprchl do Rakouska, kde byl však zadržen. Propuštěn byl v červenci 1920 výměnou za Rakušany držené v Rusku. Kun sám odjel do Ruska, kde se stal členem revolučního výboru na Krymu. Zde proslul krutostí a terorem, kdy měl nechávat vraždit členy etnických menšin a také zajaté bělogvardějské vojáky. Jeho krutost se setkala s odporem mezi ostatními představiteli Komunistické strany, přičemž bylo poukazováno na to, že je cizinec, až byl nakonec Leninem zavržen.

Kun své aktivity přesunul do činnosti Kominterny a v březnu 1921 byl poslán jako poradce do Německa. Již v březnu byl v čele puče ve středním Německu, který skončil krachem, navíc se proti postupu komunistů postavila i řada dělníků. Lenin pak označil Kuna jako hlavního viníka neúspěšné revoluce v Německu. Kun poté sloužil jako operativec Kominterny ve střední Evropě, ale v roce 1928 byl ve Vídni zatčen, když cestoval na falešný pas. Vrátil se do SSSR, kde se ale dostával do sporu s ostatními maďarskými komunisty, z nichž některé udal sovětské tajné službě. Dále pracoval v Kominterně, ale postupně se dostával do izolace. V červnu 1937 byl během tzv. stalinských čistek zatčen, obviněn z trockismu a kontrarevoluce a 29. srpna 1938 popraven.

Polní baterie Šnejdárkovy 2. divize u banskoštiavnické Kalvárie po skončení bojů 27. června 1919

BOJE NA SLOVENSKU

OBSAZENÍ NOVÉ DEMARKAČNÍ LINIE

Vixova nóta z 21. března se však dotýkala i našich hranic. Mírová konference vyslyšela připomínky k současné podobě demarkační čáry, zejména s ohledem na dopravu, hospodářství a bezpečnost, ale také dle požadavků obyvatelstva v pohraničí, které trpělo nájezdy bolševických a jiných loupeživých band, a souhlasila s jejím prozatímním posunem hluboko na jih. Nově se linie táhla od ústí řeky Ipel přes nejvyšší body Novohradské vysočiny, Mátru a Bukové vrchy jižně od Miškovce, přes Gasztely, kóty 610 a 383, Sárospatak, Páczin, Zemplénagárd, Nagylanya, Baťovo, Vel. Dobroň, Putku, Helmec, kótu 304, Jarok, kótu 333 po řeku Uh. Zároveň bylo odsouhlaseno připojení Podkarpatské Rusi k republice.

Na novou situaci reagovala také armáda. Posun na novou demarkační čáru byl poměrně náročnou akcí, a proto byla k 25. březnu 1919 demarkační čára rozdělena na dvě armádní oblasti. Rozhraní tvořila západní a jižní hranice šarišské stolice až po obce Vran. Černé, pak řeka Topľa-Ondava až k jejímu vtoku do Bodrogu. Velitelem západní oblasti byl italský gen. Piccione, který měl k dispozici italské legionáře z 6. a 7. divize a II. a IV. brigádu domácího vojska, východní pak francouzský gen. Hennocque s novou 3. divizí a I. brigádou. III. brigáda byla v záloze MNO u Košic a 4. divize zůstávala na polských hranicích. Směrnice pro obsazení nových oblastí byla MNO vydána 7. dubna, přičemž počítala s rychlým postupem ihned po stažení maďarských sil. Hlavním úkolem bylo zamezení šíření bolševismu na Slovensko, zabránění vyplnění přiděleného území, ochrana osob a majetku a zavedení čs. státní moci.

V souvislosti s vyhlášením Maďarské republiky rad byla také 21. března provedena mobilizace. Do služby bylo povoláno i sedm ročníků slovenských branců, proti čemuž se ale postavily promaďarské kruhy zvýšenou agitací a výzvami k odepření služby. Na mnoha místech se tato jejich aktivita setkala s úspěchem, docházelo k výtržnostem i odporu

Kontrola kulometů u 2. divize během operací na Slovensku

proti čs. vojsku. Nejostřejší byla situace v uhelném revíru v Handlové a v Prievidzi, kde došlo k napadení čs. posádek, přičemž byli dva vojáci zabiti a jeden těžce zraněn.

Vlastní postup na demarkační čáru měl být zahájen v součinnosti s Rumuny, ale severní skupina jejich vojska vyrazila kupředu již 16. dubna. Poměrně rychle obsadila maďarské území do hloubky kolem 20 km, na což Rudá armáda reagovala 22. dubna úspěšnou protiofenzívou. Rumuni však nasadili posily a 25. dubna zahájili další postup, který vedl k rozpadu Rudé armády, které nepomohla ani vyhlášená mobilizace. Čs. strana samozřejmě události sledovala a usoudila, že další vyčkávání by bylo nevýhodné. Na Slovensko též začaly pronikat různé maďarské bandy prchající před Rumuny. Proto se 27. dubna čs. armáda vydala k nově určené demarkační linii. Úkol měli splnit vojáci V. a VI. brigády, muži I. brigády je měli kryt proti případnému maďarskému útoku ze směru Mukačevo – Berehovo.

Kulometčíci italské legie na Slovensku. Vyzbrojeni jsou těžkým kulomet Fiat-Ravelli Modello 1914 ráže 6,5 mm.

Jako první vyrazila skupina gen. Hennocqueho s cílem obsadit Podkarpatskou Rus. Úkolem 3. divize bylo obsadit železniční uzel Čop a zajistit železnici ze Slovenského Nového Města přes Čop na Mukačevo. Poté zaujmout demarkační čáru od Bodrogu, přes Tisu po Baťovo a následně dokončit obsazení celého území. Postup začal 27. dubna, přičemž byla zjištěna přítomnost jen slabých maďarských sil. Ty se sice na mnoha místech bránily, ale uspořádaně ustupovaly do Maďarska. 29. dubna byl obsazen Čop, následující den

Mukačevo. Na mnoha místech však již čs. jednotky narážely na Rumuny, kteří se však stahovali na jim určené linie. Dohoda o podobě obsazení Podkarpatské Rusi s nimi byla uzavřena 9. května. Další postup byl však zastaven pro naše neúspěchy v jiných oblastech Slovenska.

Jako druhá se do pohybu vydala 6. divize, jejíž 31. a 32. čs. střelecký pluk měly postupovat pěti proudy (35. čs. stř. pluk byl v záloze, stejně jako útvary III. brigády). Jeden směřoval přes Slovenské Nové Město na Sárospatak, čtyři zbylé údolím

Italští legionáři na mostě v Komárnu

Těžké dělo legie z Itálie během bojů u Komárna

Hornadu, Bodvy a Slané na Miškovec. Také zde, přes místy tvrdý odpor maďarských oddílů, probíhal postup rychle. Miškovec byl obsazen 2. května bez boje a na žádost místních obyvatel, protože zde umístěné maďarské jednotky páchaly násilností. 6. května se postupujícím jednotkám dokonce podařilo ukořistit obrněný vlak a bylo ukončeno obsazení určité demarkační linie. O obsazení žádali i zástupci města Eger, ale protože se město nacházelo již za stanovenou linií, nebylo jim vyhověno.

Jako poslední vyrazila 2. května II. brigáda, jejímž cílem bylo obsadit úsek východně od železnice z Drégelypánku po Nógrádverőce po čáru Martinová, Barlang, kóta 481, Szentzrsébet, Terpes, Bona halom, kóta 368. Postup měl probíhat ve dvou fázích, přičemž ho měly podporovat i oddíly IV. brigády. Jako první měl být obsazen Salgótarján

s důležitou železniční stanicí. Postup zde však šel mnohem pomaleji a Maďaři kladli stále tvrdší odpor. Došlo navíc ke změně situace. Maďaři totiž 2. května uzavřeli s Rumuny příměří, provedli reorganizaci Rudé armády a začali vysílat posily na slovenskou frontu. Brigáda tak nejenže musela zastavit postup, 9. května byl u Salgótarjálu dokonce zahájen maďarský protiútok a donutil čs. vojsko k ústupu. Ten byl zastaven 13. května na původní demarkační linii. Postup na novou demarkační linii tak byl zastaven.

BOJ O KOMÁRNO

Nezávisle na postupu na novou demarkační linii došlo na západě k boji o Komárno. To bylo čs. silami obsazeno již 9. ledna 1919, nálady ve městě ale byly dlouhodobě protičeské. Došlo k několika protestním stávkám, přičemž ta započatá 3. února trvala celé dva týdny. Městem se také šířily protičeské letáky. Z důvodu nedostatku sil bylo město obsazeno jen I. praporem 39. čs. stí. pluku pod vedením mjr. Antonína Basla, pro který ale bylo stále větším problémem udržet v oblasti pořádek.

Síla nepokojů začala narůstat s nástupem bolševiků k moci. Městem se pohybovali agitátoři, docházelo k přepadům a vzrůstal počet přestřelk, přičemž za řadou akcí stáli maďarští vojáci z předměstí Újszöny, které zůstalo za řekou Dunaj na maďarském území (dnes město Komárom). Vše vyvrcholilo útokem na čs. posádku města, který byl naplánován na 1. května.

Ovšem již večer 30. dubna napadla skupina místního obyvatelstva, povzbuzena bolševickou agitací, granátem čs. strážníci na mostě a zranila zde sloužící vojáky. Ti museli útočníky zahnat střelbou. Mjr. Basl ale vytyčil hrozící nebezpečí a uvedl svůj praporek do pohotovosti. Požádal také o posily. Brzo ráno následujícího dne se skutečně ozvala dělostřelecká palba a přes most pod příkrovem husté mlhy začalo pronikat velké množství útočníků. Jednalo se zejména o dělníky z Rábu a horníky z Táty, které podporovalo na 400 maďarských vojáků a řada

Italský legionář na polní stráži u Komárna

zahraničních bojovníků, včetně Čechů. Celkem asi 2 000 mužů. Ti rychle zdolali hlídku na mostě a pokračovali k nádraží. Zde je však zastavili příslušníci plukovního trénu 39. čs. stř. pluku.

To však již do města přispěchaly na pomoc dvě roty III. praporu 34. čs. stř. pluku z Nových Zámků a v 6 hodin ráno podnikl mjr. Basl rozhodný protiútok, přičemž s částí svých sil útočníka obešel, takže na něj útočil od východu a od západu. Zmatení Maďaři začali ustupovat k mostu, kde je ale pobíjely čs. kulometry. Řada z nich naskákala do Dunaja a snažila se uplat. Došlo však i k zuřivému boji muže proti muži, ale nakonec nezbylo přeživším Maďarům nic jiného, než se vzdát. Bylo jich však již jen kolem stovky. Na bojišti zůstalo na 400 mrtvých, zbytku se nějak podařilo uprchnout na maďarskou stranu města. Na bojišti také zůstalo velké množství zbraní a munice, obojí se čs. jednotkám velmi hodilo. Také čs. ztráty nebyly malé – 15 mužů padlo a 26 bylo zraněno (2 z nich později zemřeli). Ještě večer došlo k výměně zajatců a Maďarům bylo také umožněno odvézt si své padlé.

Z výsledku zajatců bylo zjištěno, že maďarská strana počítala se špatnou morálkou u legionářských jednotek a jejich sympatiemi k bolševickému hnutí. Rozhodný odpor ji zcela překvapil. Naopak vítězství utužilo morálku čs. jednotek a bylo velmi důležité v kontextu dalšího dění na Slovensku, byť tvrdou ranou byla smrt M. R. Štefánika 4. května při letecké nehodě.

DRUHÝ POKUS O OBSAZENÍ DEMARKAČNÍ LINIE

Druhý pokus o obsazení nové demarkační linie byl výnosem MNO nařízen 13. května, ale neúspěšný postup II. brigády ohrožoval i bok 6. divize u Miškovce. Došlo proto nejprve k jeho zajištění a posílení dvěma prapory nového pluku 67 z Prešova, hrubou houfnicovou baterií a domobraneckým praporem 5 od 4. divize. Tu mohl také gen. Piccione žádat o případné další posily. Došlo také k vysunutí IV. brigády na demarkační čáru k Rimavské Sobotě, a tak vznikla tzv. Lučenecká skupina, jejímž velitelem se stal gen. Vojtěch Letovský.

Nový postup na Salgótarján naplánoval gen. Piccione podle příkazů MNO a měly se do něj zapojit 3 skupiny. Skupina plk. Angiona (velitel 32. čs. stř. pluku) v síle 6 praporů a tři baterie z 6. divize a III. brigády měly postoupit z prostoru Jordánháza a odříznout týlní maďarské jednotky. Lučenecká skupina ve spolupráci s IV. brigádou měla

Maďarští vojáci během bojů v ulicích, Slovensko 1919

postoupit přes Felednice a Tajty a ohrozit Maďary postupující ze Salgótarjánu z boku a konečně II. brigáda měla provádět pohyby v prostoru Trenč a Lučenec a poté se připojit k postupu. Síly Maďarů byly odhadnuty na tři pěší pluky s tím, že mohou přisunout posily.

Začátek akce se však o jeden den opozdil a začal 18. května úspěšným postupem skupiny plk. Angiona, která následujícího dne odrazila i maďarský obrněný vlak. Pak se ale vše začalo komplikovat. Mjr. Pirník, velitel hlavního proudu, nedostal včas zprávu o zastavení postupu a obsadil Kistereney. Mezitím dílčí skupina mjr. Aujeského postupovala na jih s úkolem zamezit případnému přísunu posil do Kistereney od Egeru. Na kótě 406 u Bátoru ale narazila na tuhý odpor a musela se stáhnout. O těchto těžkých bojích se dozvěděl mjr. Pirník a poslal posilu v podobě své ženijní roty. Sám se ale ocitl prakticky v nepřátelském týlu. V noci tak musel z města ustoupit na výšiny u Mátraszele. Dne 19. května vyrazila také IV. brigáda. Postupovala ve čtyřech proudech. Severní a střední bez boje obsadil určený úsek, hlavní jižní vypudili Maďary z Kistrét pusty. Maďaři ale přepadli a zatlačili styčný oddíl, čímž přerušili spojení mezi III. a IV. brigádou.

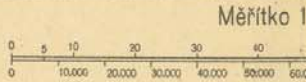
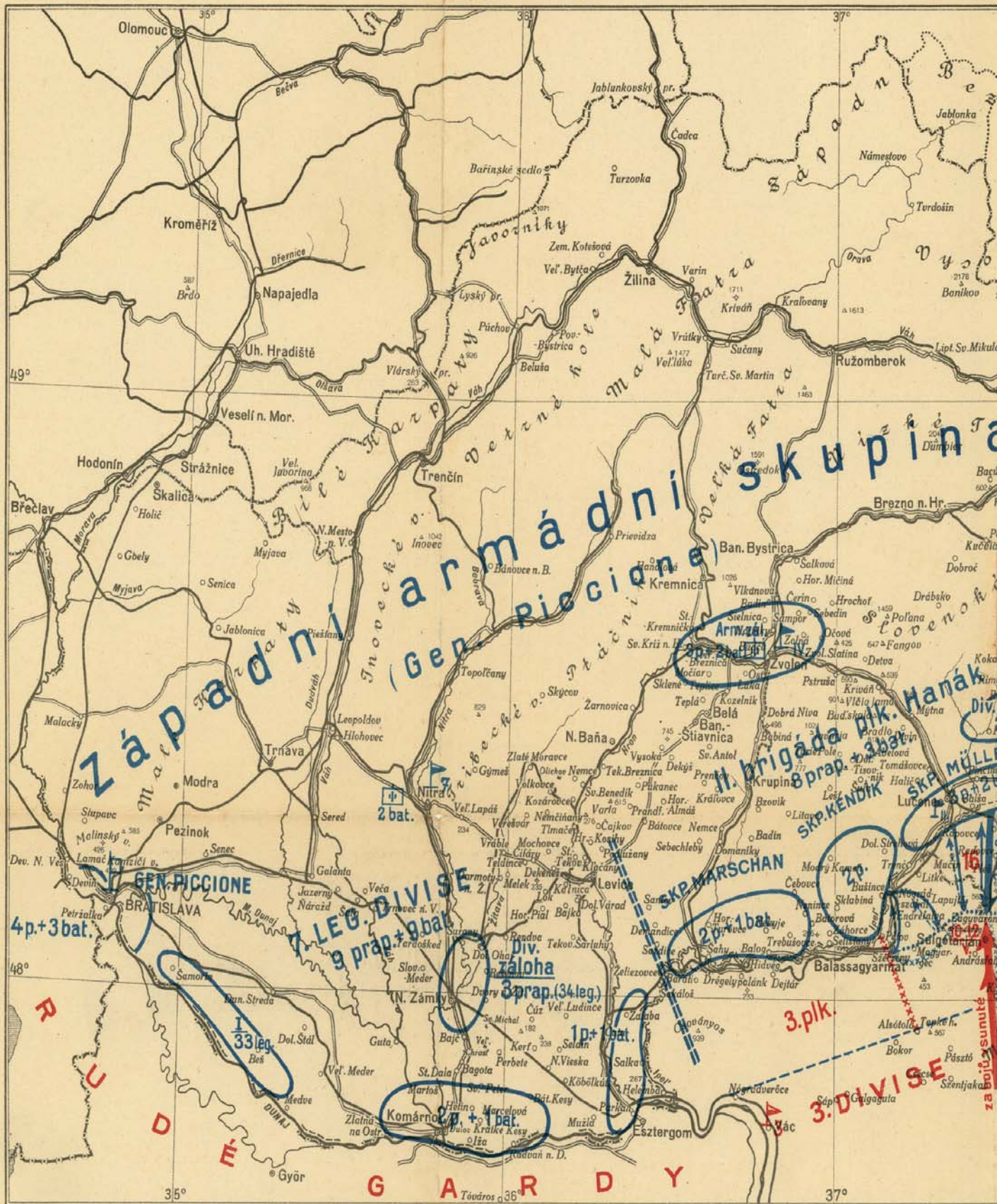
Ráno 20. května zahájila překročením řeky Ipeľ postup II. brigáda a jen s malým odporem nepřítele splnila přidělené úkoly. Také IV. brigáda zatím postupovala a u Piliše došlo k jejich spojení. Večer pak navázala u Pogoně styk i s III. brigádou, které se však nedařilo. Mjr. Pirník pokračoval v ústupu, mjr. Aujeský se sice úspěšně bránil, ale jednotky 6. divize musely pod náparem Maďarů vyklidit Miškovec, takže následujícího dne musel ustoupit i on. Stejně tak IV. brigáda nemohla pro silný odpor pokračovat dále a musela se zastavit. V noci z 21. na 22. května však pronikli Maďaři do našich linií a prorazili až do Tajty. U části čs. jednotek propukla panika, která se šířila dále a musel tak být nařízen další ústup.

II. brigáda však pokračovala v postupu na Salgótarján poměrně úspěšně, až odpoledne 21. května byl zaznamenán tužší odpor ve městě Szécsény, který byl ale po kratším boji zlomen. Vzhledem k situaci u ostatních skupin byl ale její další postup gen. Letovským zastaven a následující den byl nařízen všeobecný ústup do původních pozic. Operace tak skončila neúspěchem. Jako důvod bylo uvedeno podcenění síly protivníka, který po celou dobu přisouval posily, nedostatek těžkých zbraní, ale také nekázeň vlastního vojska.

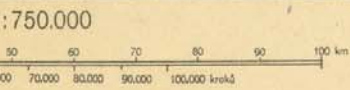
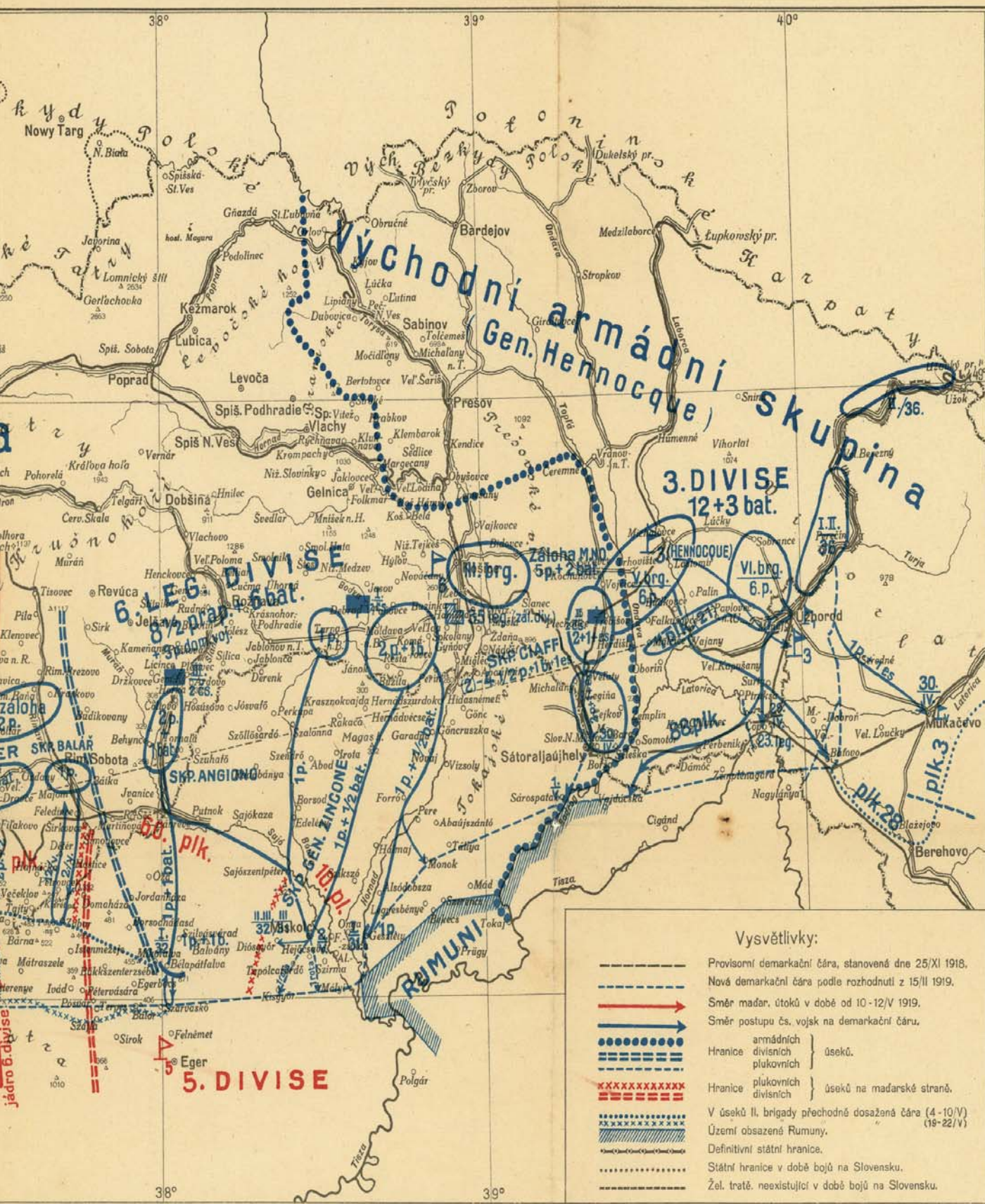
Čs. dělostřelectvo v polním postavení u Hronská Breznice

Postup čs. vojsk na novou demarkační čáru

ru ve dnech 29. dubna do 22. května 1919

Příloha: 6

Volztáky zaměřeny ústředím v Praze

Skupina čs. námořníků před ostříhomskou katedrálou. Druhá zprava stojí kpt. Jan Durda, který padl 18. června 1919 u Levice.

BOJE O MIŠKOVEC

Neúspěšná čs. operace velmi povzbudila Maďary. Těm se v mezičase podařilo zkonsolidovat armádu, doplnit ztracený materiál a plánovali vlastní ofenzívu, přičemž doufali, že vítězství jim pomůže při vyjednávání s Dohodovými mocnostmi. Po předchozích zkušenostech si vybrali právě severní, slovenskou frontu k provedení svého plánu. Rumuni na východě byli totiž stejně silní a velení nechtělo posílat vojáky na frontu, kde nedávno neuspěli. Na jihu proti Jihoslovanům

Do bojů na Slovensko úspěšně zasáhlo také čs. letectvo. Na fotografii letoun Bréguet Bre.XIV jednotky Bré.590. Používány však byly rakouské pumy, které se nehodily do francouzských závěsníků, musely být tak vyhazovány pozorovatelem ručně. I tak se osádce Starý – Hamšík podařilo na stanici Parkan zasáhnout maďarský obrněný vlak.

Čs. těžké dělostřelectvo na přesunu během bojů na Slovensku

to nebylo taktické, protože kromě jejich armády zde byly 3 francouzské divize. Maďari měli navíc velmi dobré informace o stavu čs. armády, o rozporech ve velení, o nepřátelském postoji maďarského a nezájmu většiny slovenského obyvatelstva. Stále také panovala představa, že většina čs. vojáků je nakloněna bolševickému hnutí, takže postup na sever se zdál nejsnadnější variantou.

Ofenzíva měla začít 20. května, tedy ještě v době, kdy probíhal čs. pokus o postup na novou demarkační linii. Útok byl plánován směrem na Miškovec, kde probíhalo rozhraní mezi čs. a rumunskou armádou. V případě úspěchu by se tak dostali Rumunům do boku, kteří by se museli stáhnout od Tisy, a přiblížili sovětské Rudé armádě v Haliči. Oficiálně bylo ale udáváno, že se jedná o obsazení pohraničních území neoprávněně obsazených Čechoslováky. Hlavní nápor měl vést III. armádní sbor, který tvořila 1. divize dělnických budapeštských pluků, 6. divize zemědělských pluků z Potisí a III. samostatná brigáda. Velitelem byl komisař Pokányi, náčelníkem sboru pplk. gšt. Julier. 5. divize pak měla operovat v oblasti Salgótarjánu a odražet případné další čs. pokusy o jeho obsazení.

Maďarská ofenzíva skutečně vypukla 20. května za svítání krátkou dělostřeleckou přípravou na čs. strážce na jih od Miškovce. Čs. síly zde byly celkově velmi slabé, úseky hájil jeden pluk a 4 baterie, v záloze bylo 2 a půl praporu 35. čs. stf. pluku a 2 divizní kulometné roty, a strážce se tak začaly stahovat směrem k městu. Pokus o maďarský obchvat byl sice zmařen, ale odpoledne byl proveden nový útok na celém úseku a první nepřátelské oddíly se dostaly až na miškovecké nádraží. Velitel úseku gen. Zincone tak vydal rozkaz ke stažení na výšiny severně od města, protože nedorazily slíbené posily.

Ztráta města ale byla čs. stranou brána jako velká porážka, proto bylo rozhodnuto ho získat zpět. Protiútok byl zamýšlen třemi směry. Hlavní útočná skupina o síle 6. praporů a 3. baterií měla postupovat od severu, východní skupina o síle 4. praporů a jedné baterie měla postupovat od Hornadu, jižní měla být tvořena rumunským vojskem. Akce započala 23. května a hlavní skupina se po tuhých bojích dostala až na okraj města. To však bylo silně obsazeno nepřítelem, takže vyčkávala příchodu posil. Ty však nedorazily, protože postup východní skupiny byl zastaven u Ongy a Rumuni se neukázali, takže i hlavní skupina se musela stáhnout. Následující den byl proveden všeobecný ústup. Na nový postup již čs. jednotky neměly dostatek sil, naopak ho 27. května obnovil protivník a donutil Čechoslováky následujícího dne k ústupu do úseku Edelény. Tím boje o Miškovec skončily a Maďary jen utvrdili v přesvědčení, že boje na severu mohou být úspěšné.

Štáb 2. divize v Kremnici. Uprostřed stojí její nový velitel plk. Šnejdárk.

MAĎARSKÁ OFENZÍVA

Neúspěch u Miškovce vedl k další reorganizaci čs. sil. Tou největší změnou byl odchod italské mise a převzetí velení na Slovensku Francouzi, k čemuž došlo 1. června. Rostly totiž spory mezi italskými důstojníky a čs. vojáky, kteří si stěžovali na jejich chování, a kteří často otevřeně stranili Maďarům. Čs. vláda se tak 24. května s Itálií dohodla na stažení jejich mise. Velení tak přešlo do francouzských rukou. Došlo tak ale k velkému oslabení důstojnického kádru, když 127 velitelů

Polní stráž domácího vojska u Hronské Breznice, 17. červen 1919

nahradilo 27 Francouzů a 24 Čechoslováků. Veliteli útvarů čs. legie z Itálie tak byli kompletně domácí důstojníci. Nově byla také fronta rozdělena na dva armádní úseky – východní a západní, přičemž hranici úseků po korekci ze 4. června byla čára Martinová, Jelšava, Dobšiná, Poprad.

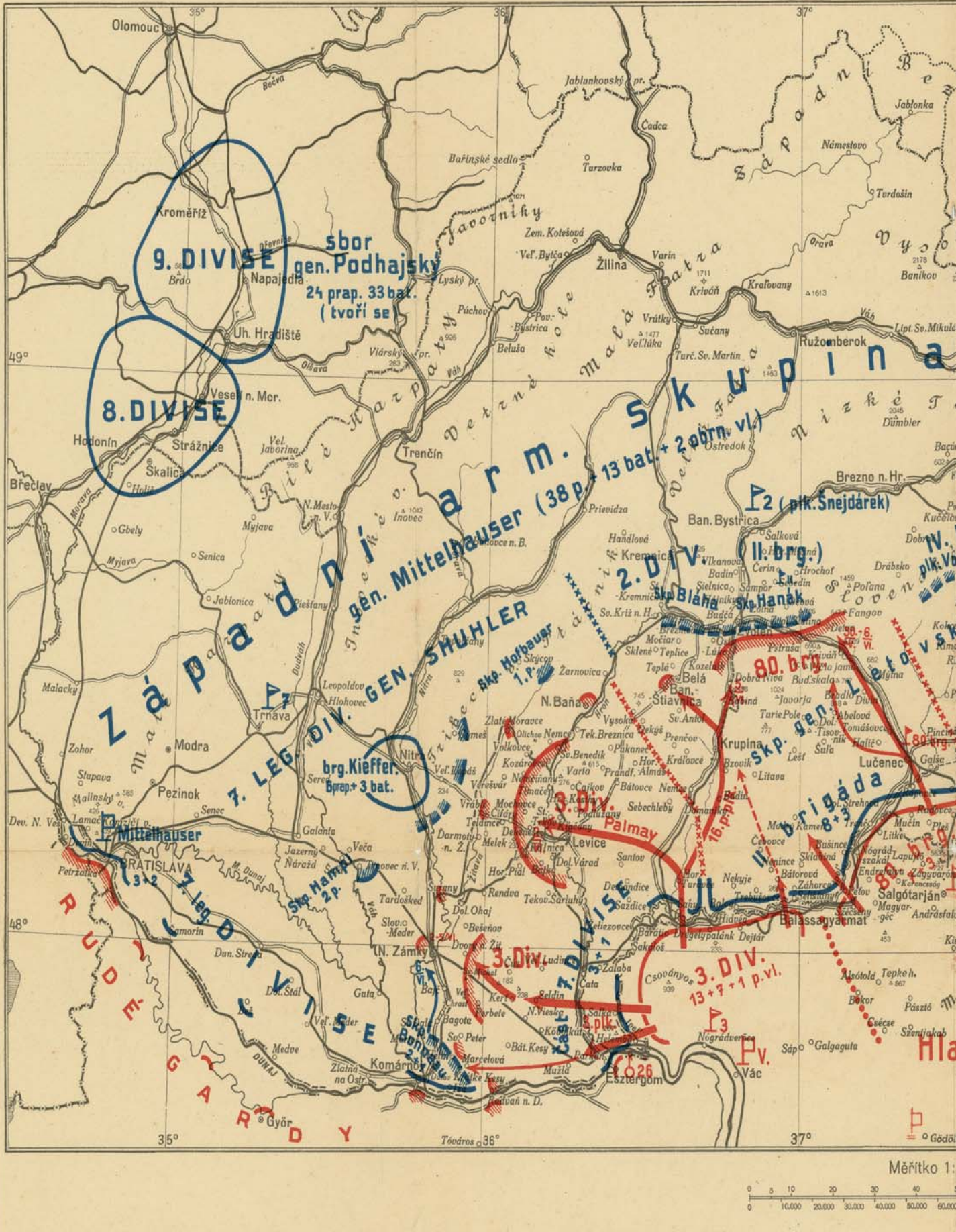
Velitelem východní armádní skupiny, která se dále dělila na karpatský úsek gen. Destremaua (3. divize) a košický úsek gen. Chaborda (6. divize), byl gen. Hennocque. Západní armádní skupině velel gen. Mittelhauser. Pod ní pak spadal dunajský úsek hájený 7. divizí (od 4. června velitel gen. Schuhler) a Lučenecká skupina (2. divize) na řece Ipel. Její velení předal 4. června gen. Letovský plk. Šnejdárkovi. Ve stejný den jmenoval prezident Masaryk generála Pellého vrchním velitelem na Slovensku. Ten okamžitě začal budovat silné zálohy, dojednal neutralitu Polska, čímž uvolnil jednotky stojící zde na hranicích, a připravil oceňování vojáků za zásluhy. Zasadil se také o mobilizaci průmyslu pro potřeby armády. Tyto změny se však děly již během nové maďarské ofenzívy.

Východní úsek čítal tehdy začátkem června 1919 celkem 47 praporů a 10 dělostřeleckých baterií, západní úsek celkem 38 praporů a 14 dělostřeleckých baterií. Československou bojovou silou tak představovalo zhruba 30 000 bodáků, 250 kulometů, 128 děl, 2 obrněné vlaky a 6 letadel. Maďari k akci vyčlenili téměř 2/3 své armády, celkem 50 000 bodáků, 1300 jezdců, 500 kulometů, 370 děl, 10 obrněných vlaků a 10 letadel.

BOJE NA ZÁPADNÍM ÚSEKU – POSTUP NA LEVICI

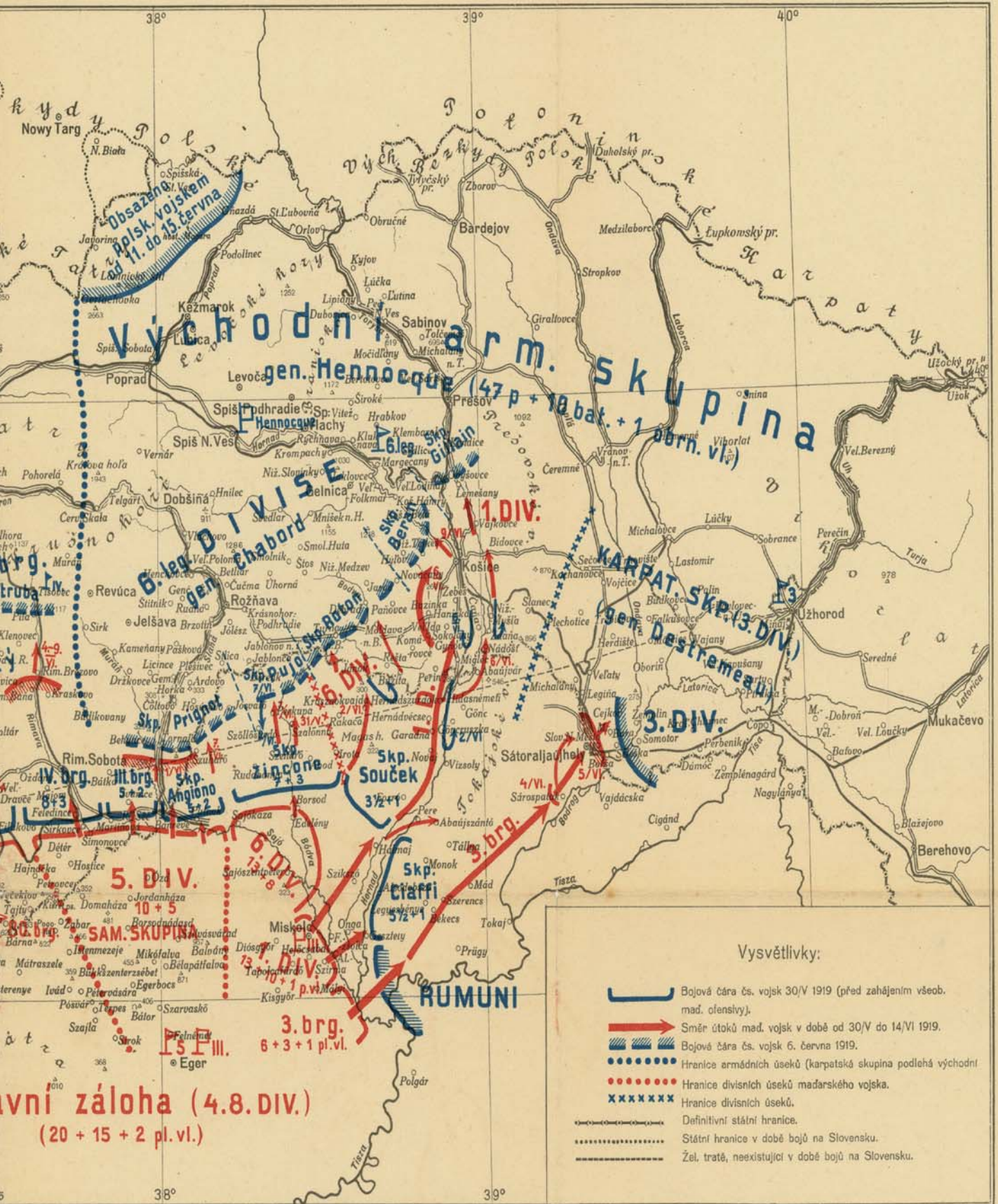
Rudá armáda připravila rozsáhlejší operaci k znovuzískání Slovenska, pro kterou vyčlenila většinu svých sil. Vše vypuklo v noci na 30. května, když její V. sbor zaútočil v prostoru

Povšechná bojová čára čs. vojsk na Sloven

skusu proti Maďarům dne 30. V. a 6. VI. 1919

Příloha: 7

Důležitou roli během bojů na Slovensku hrály obrněné vlaky. Na snímku čs. vlak „Bratislava“.

Parkan – Tornaľa směrem na Nové Zámky, Levice a Zvolen. Útočník zde měl výraznou převahu, takže čs. oddíly musely ustoupit z Parkanu. Následující den ale provedly protiútok a opět ho obsadily. Jiná maďarská skupina ale překročila Ipeľ, čímž hrozilo jejich obklíčení, takže se znovu stáhly. Již 30. května byl ztracen Lučenec a 1. června padly Nové Zámky, poté Levice. Situace se stávala stále nepřehlednější, slabé čs. síly byly roztaženy na poměrně dlouhé fortně a vysílány do míst, kde to nejvíce „hořelo“. Protiútoky se jim sice lokálně dařilo Maďary zastavovat, místy i zatlačovat, situace na jiném úseku ale neumožňovala těchto úspěchů nijak využít a čs. armáda byla nucena ustupovat. Prvním úspěchem tak bylo až 4. června ubránění Komárna. Zdejší posádka pak děly ostřelovala Maďary, kteří museli dovážet zásoby a posily přes Budapešť, čímž se jejich operace zpozdily o tři dny. To umožnilo čs. straně vybudovat obranné pozice a přisunout zálohy.

4. června se také velení 2. divize ujal plk. Šnejdár, který chtěl okamžitě přejít do protiútku, ale situace na bojišti to prozatím neumožňovala. 7. června byla ztracena Banská Štiavnica i Zvolen a maďarské síly byly zastaveny až následující den u Badína. IV. brigáda ale 9. června přišla o Tisovce.

Již od 2. června se snažil velitel západní skupiny vytvořit svou zálohu, kterou teď chtěl použít jako posilu. Jednotkám v síle brigády velel plk. Kieffer, který 7. června vyrazil od Nitry směrem k Levicím, kde měl zahájit 9. června protiútok. Ten měla podpořit i 7. divize z Komárna, vyčleněná skupina mjr. Bonneau měla postupovat na Nové Zámky a 2. divize na Banskou Štiavnicu. Zpočátku šlo vše dobře, ale pro nedostatek sil a rozhodný maďarský odpor se úkol zcela splnit nepodařilo. Skupina mjr. Bláhy 10. června obsadila Banskou Štiavnicu a stejný den bylo Maďarům odesláno ultimátum ke stažení na určenou demarkační linii. Ale po obdržení vyhybavé odpovědi byl následující den zahájen útok na Levice. Ten však nebyl úspěšný, Maďari se ubránili, ale za cenu přivolání posil od Košic.

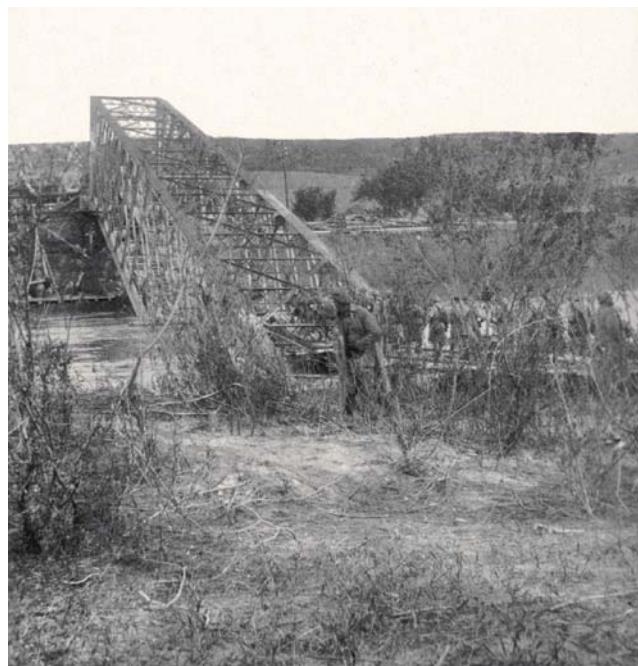
Úderná skupina byla proto posílena a 16. června zahájila druhý útok na Levice. Ačkoliv se skupině mjr. Bláhy podařilo zcela rozvrátit několik maďarských jednotek a do večera postoupit na 5 km k městu, zbylé skupiny nedokázaly nepřátelský odpor překonat a 18. června se Čechoslováci opět stáhli do výchozích pozic. Ani druhý pokus tak neuspěl.

Ve stejné době, přesněji od 6. června, se skupiny mjr. Bonneau a mjr. Hampla snažily útokem ve směru na Nové Zámky vázat co nejvíce nepřátel. Zpočátku se jim dařilo dobře, pod jejich nápořem dokonce Maďari 7. června

Nové Zámky vyklidili. Následující den se pokusili o jejich opětovné obsazení, byli ale s těžkými ztrátami odrazeni, přičemž byl zničen mezinárodní bolševický pluk. Čs. síly tak mohly dále a úspěšně postupovat směrem na Parkan. 12. června došlo sice před N. Vieskou k tvrdému boji skupiny mjr. Dřímala s maďarskou přesilou a v nastalém zmatku vypukla u části čs. jednotek panika a vojáci zahájili bez rozkazu ústup, přisun posil ale situaci stabilizoval a postup pokračoval. Následující den byla část jednotek poslána k podpoře útoku na Levice, zbylé měly tento postup podpořit přerušením trati Parkan – Levice. Maďarský odpor a následný protiútok 18. června však všechny plány zhatil a celá skupina se musela začít stahovat zpět k Novým Zámkům.

Během těchto bojů přicházely čs. vojsku posily v podobě nových jednotek. Západní úsek byl posílen o 11 praporů, 5 baterií, 2 obrněné vlaky a 10 letadel, na východ dorazily 2 prapory, 3 baterie, 1 obrněný vlak a 2 letadla. Přišlo také 5 sokolských praporů. V průběhu června se také začaly organizovat útvary ze slovenských dobrovolníků.

Na 25. června tak byl naplánován další útok na Levice. Měl proběhnout od jihu silou téměř kompletní 2. divize.

Zničený most přes řeku Bodrog. Poničené komunikace velmi ztěžovaly přesuny čs. jednotek.

Most u Košic zničený bolševiky

Jednotky u Nových Zámků na sebe měly poutat nepřítele. Připraveno bylo i letectvo. 24. června ale bylo uzavřeno příměří a z akce sešlo.

BOJE NA ZÁPADNÍM ÚSEKU – OPERACE ŠNEJDÁRKOVÝCH SIL

Plk. Šnejdárka dostal za úkol zaútočit po získání Levice na Banskou Štiavnicu a pak postupovat na H. Breznici a Zvolenu. Operace začala 10. června, byť se u Levice čs. jednotkám nedařilo, ale velkou komplikací bylo silné vedro. K útoku na B. Štiavnicu tak došlo až v odpoledních hodinách, ale skupině mjr. Bláhy se město podařilo obsadit. Následující den se objevily zprávy, že se Maďaři pokusí postoupit ke Kremnici a byla tak připravena její obrana. Když se tak nestalo, pokračoval 12. června postup na H. Breznici. Nečekaným přepadem ze dvou směrů bylo město obsazeno a odpolední pokus o protiútok byl odražen. Po celou dobu na sebe II. brigáda plk. Hanáka klamnými útoky na Zvolen úspěšně poutala značné síly nepřítele a po obdržení posíl dostala od plk. Šnejdárka rozkaz 13. června město obsadit. I přes urputnou obranu nepřítele se akce zdařila. Průzkum dokonce zjistil, že Maďaři ustoupili více, než se zprvu zdálo a čs. obranná linie se tak vysunula kupředu.

Dne 14. června provedl velitel IV. brigády plk. Votruba demonstrativní útok na Tisovec. Dvě vyslané čety však zdejší posádku překvapily a plk. Votruba se rozhodl obec obsadit. Jediná četa zde pak po několika hodin bojovala s celým praporem, než přišla hlavní útočná síla v podobě 3 praporů a bojem o každou ulici Maďary vytlačila a ukořistila velké množství materiálu. 18. června byl odražen maďarský protiútok a poté pokračoval postup směrem na Rimavskou Sobotu. Kvůli neúspěchu u Levice se ale 19. června jednotky IV. brigády stáhly

do obraných postavení u Tisovce, kde se úspěšně bránily až do podepsání příměří.

Po obsazení Zvolena pokračovaly zdejší útvary ke Krupině, která byla sice 15. června obsazena, ale hned následujícího dne ztracena maďarským protiútokem. Proto dostal mjr. Cypra rozkaz jí znovu obsadit. To se mu zdařilo a pokračoval dále k Nemicům, kde došlo k tvrdému boji. Během něho byl zasažen muniční sklad, jehož výbuch zničil téměř celou obec. Ta byla poté obsazena. Po odražení u Levice se však všechny jednotky z tohoto úseku začaly stahovat zpět do Zvolena.

Neúspěchy u Levice otevřely Maďarům cestu údolím Hronu. Proto bylo narychlo vytvořeno obranné uskupení, které mělo posílit zde stojící samostatnou ženijní rotu a jeden obrněný vlak. Velitelem se stal pplk. Hrbenský, který dostal k dispozici dva pěší prapory a kulometnou rotu 23. čs. stří. pluku. Ráno 20. června odvážným útokem obsadil N. Bář, pokračoval v postupu a v noci se spojil s posílou od skupiny mjr. Cypra, čímž bylo údolí zajištěno. 21. června pak vyrazila skupina mjr. Šidlíka podpořit operace u Levice útokem z B. Štiavnice na D. Prandorf, který po tvrdých bojích obsadila následující den. Příměří z 24. června je zastihlo na pevných obranných pozicích.

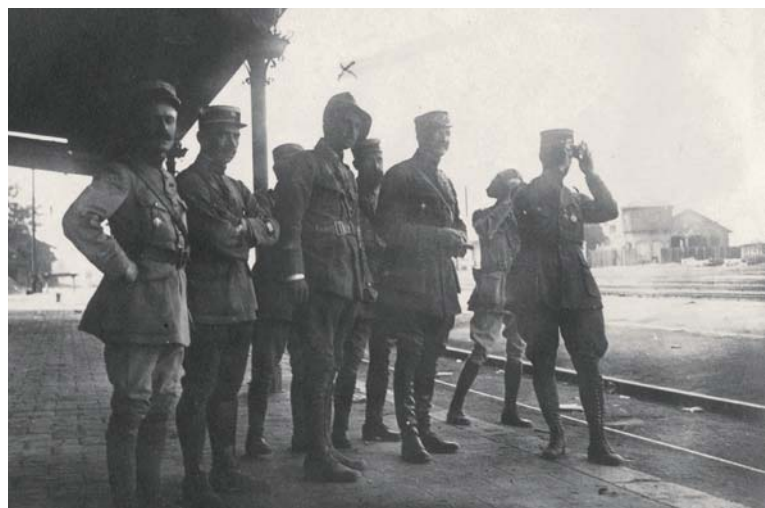
BOJE NA ZÁPADNÍM ÚSEKU – NOVÉ ZÁMKY

Nové Zámky držela od 7. června skupina mjr. Bonneua a Maďaři se rozhodli tímto směrem vést svůj další útok s cílem prolomit čs. pozice a postupovat na Nitru. Operaci zahájili ráno 19. června útokem 8. divize z Dvorů nad Žitavou, ale podařilo se jim zatlačit jen předsunutě hlídky do města. Mjr. Bonneua se rozhodl na situaci reagovat vlastním protiútokem, kterým

Mjr. Bonneau v čele I. praporu 1. pluku Stráže Svobody a mužů 99. pěšího pluku se chystá k útoku na Perbete, 16. červen 1919

pověřil mjr. Jelínka. Tomu se podařilo početnějšího nepřítele zatlačit do B. Kesi a druhý den za řeku Nitru. To měl již i letectvou podporu. Téhož dne se Maďari opět pokusili obsadit Nové Zámky, ale dobře připravená obrana je odrazila. Mjr. Bonneau odpoledne dokonce přešel do protiútoků za podpory obrněného vlaku. Ten však uvízl na mostě, který byl poškozen a útok se zarazil. V té chvíli ale dorazil mjr. Jelínek a nabídl se, že vlak uvolní. V čele 2. roty 2. domobranického praporu se vrhl do útoku a svým příkladem strh i zbytek jednotek. V 16.15 hod. vnikl mjr. Jelínek do řeky Nitry, byl však zasažen kulometnou střelou. Raněný byl odnesen do týlu, kde ho gen. Mittelhauser vyznamenal Čs. válečným křížem a povýšil na podplukovníka. Jiří Jelínek však svým zraněním podlehl. Čs. vojáci však v tvrdém boji muže proti muži Maďary zahnali, obsadili východní břeh řeky a uvolnili obrněný vlak. Do příměří 24. června pak sváděli tuhé boje o každý metr země, přičemž utrpěli ztrátu 130 mrtvých a kolem 300 raněných.

Mjr. Jelínek (uprostřed) s francouzskými důstojníky na nádraží v Nových Zámkách krátce před útokem, během kterého bude smrtelně zraněn

BOJE NA VÝCHODNÍM ÚSEKU – KOŠICKÝ SMĚR

Na východním úseku byla situace poněkud jiná. Po neúspěšném pokusu o obsazení Miškovce byly čs. jednotky pod maďarským tlakem na ústupu na linii Bátka – Tornaľa – Szuhafő – Szendrő – Abod – Rakaca – hora Magas – Forró – Monok – Legyesbénye, kde italský gen. Rossi hodlal zkonsolidovat obranu. Když ho nahradil francouzský gen. Hennocque, pokračoval v tomto postupu, ale zakázal další ústup bez boje. Určená linie byla obsazena v noci 31. května, kdy si také Hennocque zřídil velitelství v Košicích. K dispozici měl skupinu plk. Ringelsberga v síle 4 praporů a 1 baterie a skupinu pplk. Gillaina v síle 5½ praporu a 1 baterie. Dorazila také posila v podobě dvou pluků domácího vojska a od 1. června začala být tvořena z jednotek z Podkarpatské Rusi záloha pod velením plk. Láška.

Maďari však stále postupovali. 1. června prorazili linie skupiny plk. Ringelsberga, který musel ustoupit a zatlačili i pplk. Gillaina.

Zničený železniční most u Nových Zámků s uvězněným nepřátelským vlakem. Během pokusu o jeho získání padl mjr. Jelínek

Vstup maďarské armády do Košic

Za řeku Tisu dokonce vytlačili i Rumuny. Na 2. června ale gen. Hennocque nařídil protiútok první skupiny z hory Magas, přičemž jí poskytl posily ze své zálohy, pplk. Gillain měl tuto akci podporovat. Útok začal v 9 hodin ráno pod vedením plk. Láška. Vázla však koordinace a čs. jednotky neodkázaly vyvinout souvislejší tlak, na mnoha místech měl nepřítel i celkovou převahu. Po celodenních tvrdých bojích se tak čs. jednotky musely s citelnými ztrátami stáhnout do výchozích postavení, II. prapor 23. čs. stř. pluku a II. prapor 98. pěšího pluku dokonce na poslední chvíli unikly obklíčení. Zklamáním také bylo, že Rumuni dodrželi, i přes předchozí napadení, neutralitu a do boje nezasáhli.

Čs. velení plánovalo na 5. června protiútok, vázl ale přísnou posil a stále pokračoval maďarský tlak, takže fronta se již přibližovala ke Košicím. Protiútok tak byl zahájen až 6. června s cílem obsadit Velkou Idu, což byl úkol pro pplk. Gillaina. Tomu se sice ráno podařilo obec obsadit, následným protiútokem byl opět

vytlačen a pro nedostatek záloh musel ustoupit na obrannou linii severně od Košic. Ty byly vyklizeny, aby nebyly v bojích poničeny. V 17 hodin je obsadil maďarský 46. pěší pluk. Druhý den ráno tak stály čs. jednotky na linii Obišovce – Ličartovce, Jakľovce – V. Folkmár – K. Hámre, Jasov – Debraď – Paňovce, ale již 8. června byly vytlačeny z Obišovce. Téhož dne byla ze všech jednotek operujících v této oblasti vytvořena X. brigáda pod velením plk. Slezáčka a spadající pod 6. divizi. Ten plánoval další ústup, ale když sousední 2. divize ze západního úseku stabilizovala své pozice, byl u ní, i u skupiny pplk. Gillaina, další ústup zastaven. Padl ale Prešov a následného dne musel Gillain vyklidit i Velký Šariš. Velký problém byl s nedostatkem munice i zdravotnického materiálu.

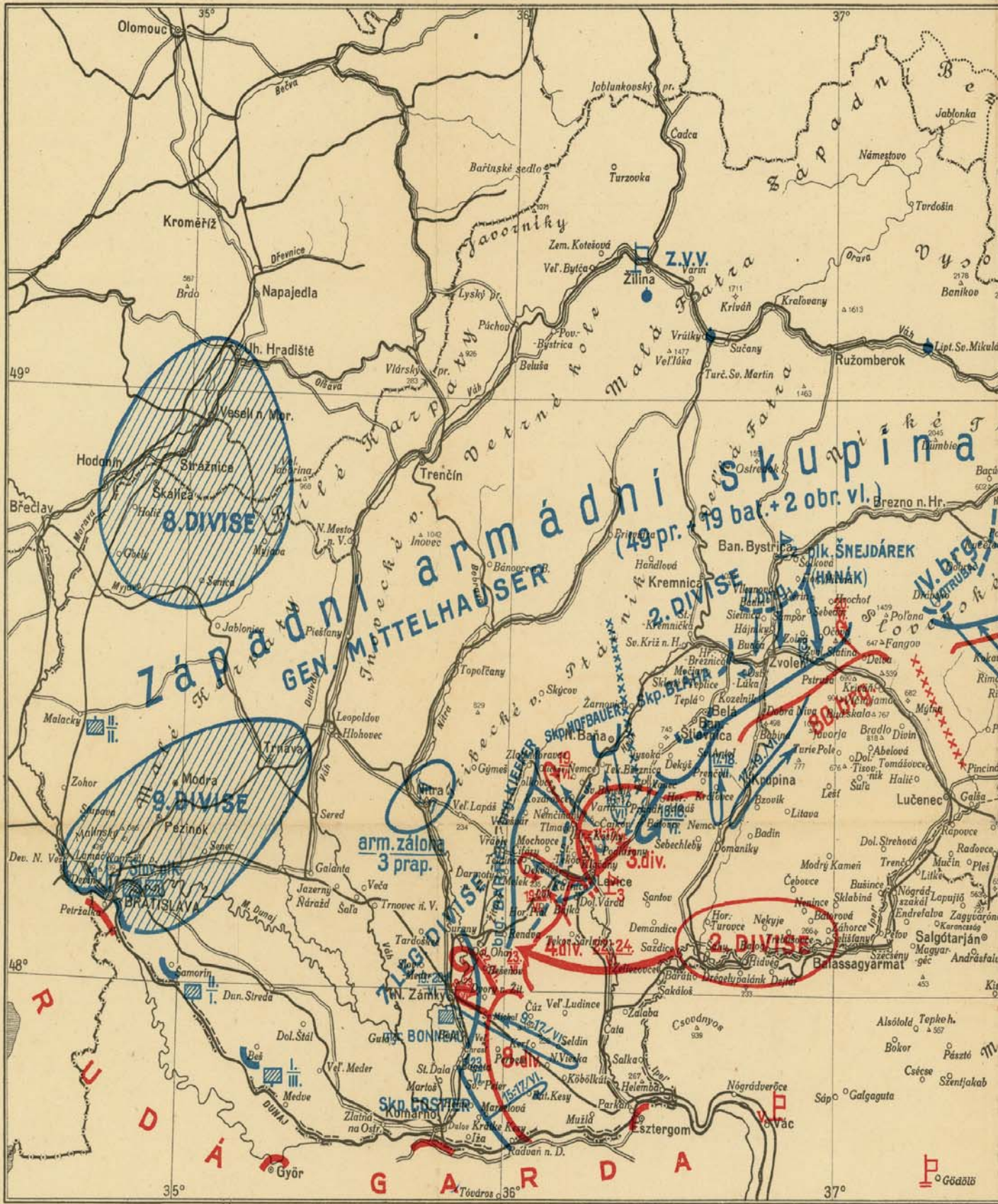
10. června zaslala Dohoda Maďarům nótu, aby ukončili bojovou činnost a stáhli se na určenou demarkační čáru. Byla proto zakázána další útočná činnost až do ukončení jednání. Na ten den plánoval 30. pěší pluk postup směrem na Košice, ale operace byla zrušena. Tato zpráva se však nedostala k jeho II. praporu, který následujícího dne zaútočil směrem na Kysak. Obsadil ves, nádraží Obišovce, postoupil ke dvěma mostům přes řeku Hornád a zajal na 250 bolševiků. Když však Maďaři zjistili, jak početný je útočník, vrhli na něj dva pěší pluky a brzy ho začali obklíčovati. „Třicátníci“ se však bránili neobyčejně tvrdě, ale brzy jim začalo docházet střelivo. Také se osvobodili zajatci a vpadli jim do zad. Nezbylo než zahájit ústup do lesů. Velkou statečnost prokázal por. Rostislav Štěpánek. Když byl těžce raněn, dal rozkaz své rotě k ústupu a opevnil se v domě v Kysaku. Odtud kryl ústup a bránil se útočníkům. Padl svým posledním nábojem. Kromě něj prapor ztratil ještě další dva důstojníky a 10 mužů, dalších 27 vojáků bylo nezvěstných, ale většina zřejmě také padla. Maďarské ztráty jsou odhadovány až na 250 mužů. Ač se tedy jednalo o nepodařenou akci, mezi čs. útvary se jí dostalo velké odezvy.

Maďaři ale na nótu nereagovali a stále pokračovali v náporu. Dne 13. června byl pplk. Gillain ve funkci vystřídán pplk. Poirée a byl pověřen vybudováním nové zálohy ve Spišské Nové Vsi. Na frontě ale zuřily tvrdé boje a šířily

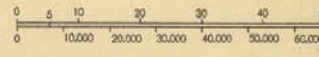

Upomínka na Slovač, 4. četa 30. pěšího pluku

Povšechná bojová čára čs. vojsk na Slovensku p

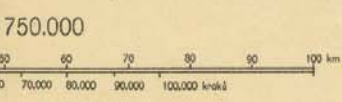
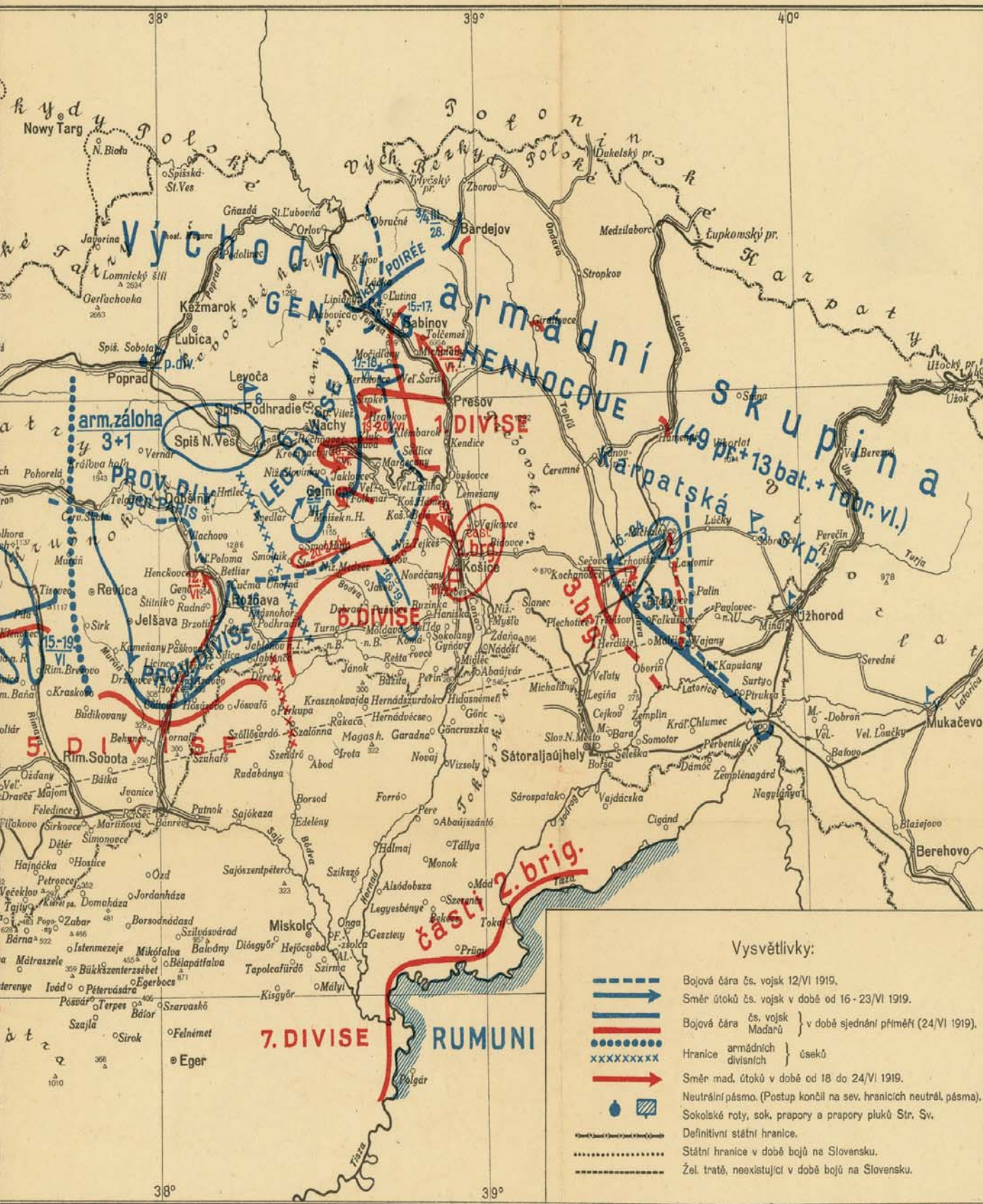
Měřítko 1:

proti Maďarům dne 12. a 24. VI. 1919

(zastavení bojů)

Priloha: 8

Vojenský zeměpisný ústav v Praze

Kulometčíci 21. čs. stř. pluku během bojů na Slovensku

se též poplašné informace. Od začátku června také směrem na Poprad ustupovala skupina mjr. Pujo.

BOJE NA VÝCHODNÍM ÚSEKU – SLOVENSKÉ NOVÉ MĚSTO

Když začali Maďaři postup na Košice, byly k obraně tohoto úseku vyslány také jednotky z oblasti údolí řeky Bodrog. Právě když probíhal tento přesun, zaútočila na Sárospatak maďarská III. brigáda a vytlačila čs. oddíly do Slovanského Nového Města. Obraně města velel plk. Sokol, který měl k dispozici 2 prapory, 3 roty a jeden prapor a rotu ze skupiny pplk. Gillaina, která sem ustoupila. Na pomoc městu spěchaly jednotky tzv. Karpatské skupiny gen. Destremau, kterou však brzdily rozbité komunikace. Ráno 5. června zahájili Maďaři útok na město, ale díky příchodu prvních posil se je podařilo odrazit. Večer však hrozilo obklíčení města a proto dal plk. Sokol rozkaz k jeho vyklizení a ústupu. Maďarský tlak ale nepolevoval a čs. jednotky se stahovaly na sever, ale i směrem k Čopu a Užhorodu. Maďaři tak 8. června obsadili Michalovce, 9. června Humenné a Vranov, 10. června Bardejov a odřízli tak Karpatskou skupinu.

Gen. Destremau ale naplánoval zpětné dobytí Michalovců, což se mu 12. června podařilo. Následujícího dne ho ale Maďaři opět obsadili, protože čs. straně chyběly zálohy. Destremau se tak rozhodl bránit přístupy k Užhorodu. Byl ale od zbytku čs. sil odtržen a nemohl být zásobován. Došlo také k celkové reorganizaci, kdy zde vznikla 3. divize, které velel Destremau, a Teritoriální brigáda plk. Koppfsteina pro týlní službu. Problémy také dělali Poláci, kteří porušili dohodu a vyrazili s armádou na Spiš.

BOJE NA VÝCHODNÍM ÚSEKU – PLÁNOVÁNÍ PROTIÚTOKU

Na 14. června naplánoval gen. Hennocque zahájení operace k opětovnému získání Prešova, Košic a zahájení postupu na celé linii k Slovenskému Novému Městu. Dne 16. června byl sice získán Sabinov, Maďaři ale zahájili vlastní ofenzívu, když mohli využít posily z rumunské fronty, kde platilo příměří. Po několika menších úspěších tak začaly čs. oddíly čelit velké přesile a musely přejít do obrany. Ve stejný den byla

v Prešově vyhlášena Slovenská republika rad. Maďarská armáda ale pomalu postupovala a zatlačovala Čechoslováky, přičemž se opět vyznamenal 30. pěší pluk, ale večer 19. června bylo již postavení 6. divize kritické a útoky příštího dne se dařilo odrazet jen s maximálním vypětím. Teprve 22. června se podařilo mjr. Beranovi zaskočit obránce vrchu Turzoh a zahnat je na útek, přičemž byla získaná i velká vojenská kořist. Následující den se podařilo rozpráshit maďarské jednotky na kótě 1030 a bylo zřejmé, že maďarský postup se vyčerpal. Na 25. června tak byla naplánovaná akce k obsazení Košic, ale pro vypuknutí příměří k tomu již nedošlo.

Na Košice měly další čs. síly postupovat i ze západu od Rožnavy. Na tu měla 16. června zaútočit tzv. Provizorní divize mjr. Prignota, ale nepřítel jí předešel. Během dne tak došlo k několika útokům a protiútokům, ve kterých se vyznamenal zejména II. prapor 23. čs. stř. pluku vedený mjr. Kloudem, během kterých byli Maďaři nakonec zatlačeni. Vojáci Samostatné námořnické roty a 5. domobraneckého

Vyjednávání s maďarskými parlamentáři v Bratislavě. Por. Fohl (č.1) právě zavazuje oči pplk. Mayorovi (2) a v popředí již čeká lidový komisař pro zahraniční záležitosti Agostou, konec června 1919.

Dne 16. června 1919 byla v Prešově pře radnicí vyhlášena Slovenská republika rad. Jejím vůdcem se stal český novinář a revolucionář Antonín Janoušek. Okamžitě bylo ohlášeno znárodnování továren, velkostatků a bank, zastavena činnost soudů a zahájena tvorba Rudé armády. Nový státní útvar se rozprostíral na jižním a východním Slovensku a byl zcela závislý na Maďarské republice rad. Jejímú útoku proti Československu však v této době již docházel dech a pomalu začala slovenské území vyklízet, takže i Slovenská republika rad měla krátkého trvání a nestihla do praxe zavést své plánované, revoluční změny. Oficiálně zanikla 7. července 1919, přičemž většina jejich představitelů prchla do Maďarska. Učinil tak i Janoušek, který byl v roce 1920 vyhoštěn do ČSR a později se přestěhoval do SSSR, kde v roce 1941 zemřel.

praporu dokonce zaskočili štáb nepřátelské XIII. brigády a rozbili ho. Večer pak čs. síly obsadily i samotnou Rožňavu. 17. června byl skupinou mjr. Rona obsazen Jasov, kde se následně Čechoslováci opevnili v očekávání protiútoku. Ten přišel až 19. června poté, co byly Maďary zatlačeny okolní čs. jednotky pplk. Berana. Mjr. Rona se tak musel, za neustálých bojů, stáhnout, aby nebyl obklíčen a 21. června se čs. útvary spojily u Mníšku nad Hnilcom. Lépe se vedlo mjr. Aujeskému, který 19. června obsadil Plešivec. Po silném protiútoku a bez dělostřelecké podpory ho ale zase musel vyklidit a v jeho okolí sváděl tuhé boje až do 23. června.

Postup na Košice měla podpořit i tzv. Podkarpatská skupina a to od 18. června. Ovšem již toho a následujícího dne tvrdě bojovala o přechod přes řeku Topľu a Trnavu. Protože se ale zastavil postup 6. divize a skupině docházela munice, dostala rozkaz se zastavit a hájit zabrané území, a to až do 22. června. Následujícího dne se opět vydala kupředu, přičemž byla napadena maďarským obrněným vlakem, nicméně vojákům se za ním podařilo rozebrat koleje a on uvízl mezi čs. oddíly. Na následující den bylo vyhlášeno příměří, Maďari však vyslali druhý obrněný vlak, aby ten první vysvobodil. Na zásah důstojníka francouzské vojenské mise se ale stáhl a první vlak se stal čs. kořistí. Příměří začalo platit 24. června v 17 hodin odpoledne.

UKONČENÍ BOJŮ

Od počátku června také probíhaly tuhé politické boje. Již 6. června čs. vláda a gen. Pellé intervenovali u maršála Foché, aby Pařížská mírová konference zasáhla ohledně zastavení bojů na Slovensku. Francouzský premiér G. Clemenceau skutečně již 7. června poslal Maďarům výzvu, aby se do 10. června stáhli na linii Vácvo – Miškovec. Maďari však všemožně zdržovali, protože cítili, že by na Slovensku mohli uspět. 12. června ale mírová konference garantovala Československu příslibené území a 15. června vyzvala Maďary, aby se během tří dnů stáhli na dohodnutou demarkační linii. Pokud by tak neučinili, zahájí Rumuni na východě a Jihoslované s Francouzi z jihu velkou ofenzívu. Maďari tak museli požadavky přijmout a příměří bylo dohodnuto na 24. června 17 hodin. O čtyři dny později podepsalo Německo mírovou smlouvu, čímž potvrdilo přijetí podmínek

Mírové konference. To byl jasný signál pro Maďary, že těžko dosáhnou ze strany vítězů nějakých ústupků a 1. července začali stahovat své jednotky na vymezenou demarkační linii, což bylo ukončeno 5. července. Kolem linie vzniklo 4 km široké demilitarizované pásmo, kde se pohybovali jen čs. a maďarští četníci, aby udrželi pořádek, a dozorčí komise.

Čs. armáda ukončila obsazení nové linie až 7. července, čímž také zanikla Slovenská republika rad. Na rozdíl od jara byli Čechoslováci na některých místech dokonce i vítáni, protože nejedna obec či město si zažilo řádění bolševiků – výtržnosti, drancování, vraždění a perzekuci obyvatel. Mírová konference také ještě přiznala Československu bratislavské předměstí Petržalka. To obsadila ráno 14. srpna skupina pplk. Braua, přičemž došlo k přestřelce s maďarskou hlídkou a byl zajat štáb praporu jednoho z maďarských pluků. Ve dnech 8. až 11. srpna pak na žádost obyvatel, kteří v čs. jednotkách viděli záruku pořádku, obsadily čs. útvary Salgótarján. Na dohodnutou hranici se čs. vojáci z města opět stáhli v prosinci 1919.

Polní postavení 1. pluku Stráže Svobody na Petržalce, září 1919

Ministr Šrobár vyznamenává vojáky za boje na Slovensku Čs. válečným křížem

BILANCOVÁNÍ

Téměř během celého konfliktu byly čs. jednotky nuceny bojovat proti přesile nepřítele. Postupem času se však kritická situace zlepšila. Ve výsledku nasadila čs. armáda do bojů postupně celkem 102 praporů, z toho třetinu až v závěrečném období konfliktu. A to ještě probíhalo formování záložního armádního sboru v čele s polním podmaršálkem Podhajským. Ten pro plánovanou ofenzívu připravil 24 praporů a 33 baterií (8. a 9. divize). V boji se také bok po boku setkaly jednotky legionářů z Francie a Itálie s oddíly domácího vojska, tvořenými bývalými rakousko-uherskými vojáky. Společný frontový prožitek tak pomohl rozptýlit určitou formu nedůvěry a přispěl k budoucímu budování čs. armády.

V průběhu války na čs. straně padlo 861 mužů, z toho 39 důstojníků, zraněno bylo 2 830 mužů, z toho 103 důstojníků, a zajato nepřítelem 343 mužů, z toho 11 důstojníků. Dalších 1 960 mužů, z toho 18 důstojníků, se pohřešovalo. Vlivem těžkých bojových podmínek onemocnělo 1 412 mužů, z toho 46 důstojníků. Celkové ztráty československé armády během bojů tak dosahovaly až 12%.

V roce 1922 byl v Nových Zámčích odhalen pomník padlým čs. vojákům

Jeho autory byli sochař Rudolf Březa a architekt Bohuslav Fuchs. V listopadu 1938 byl pomník zničen...

Maďarsko disponovalo během konfliktu 110 prapory velmi dobře vyzbrojených a vyzbrojených vojáků s dobrým logistickým zabezpečením a podporou 600 kulometů a 250 děl – oproti 170 dělům na čs. straně. Z řad regulérní armády utrpěli ztrátu 450 padlých, včetně důstojníků. Ztráty rudých gard nejsou vyčísleny. Některé prameny uvádějí kolem 1 000–1 500 padlých a zemřelých maďarských vojáků. Raněno v bojích bylo 3 691, onemocnělo 6 977 a zajato bylo 471 maďarských vojáků. Maďarská armáda, zejména Rudé gardy, trpěla velkou mírou dezercí. Maďarští vojáci byli totiž překvapeni silou odporu čs. armády, a když se ukázalo, že Dohoda stejně neuzná jakékoliv územní zisky, neviděli důvod v dalším umírání a utíkali z pole.

Definitivní tečkou za boji na Slovensku bylo podepsání Trianonské mírové smlouvy 4. června 1920. Ta určila hranice Maďarska, které byly vymezeny usnesením Nejvyšší rady spojenců z 12. června 1919. Uhersko tak ztratilo 71,5% svého původního území, na kterém se nalézaly např. všechny solné doly, ložiska drahých kovů a 90% lesů. Také každý čtvrtý Maďar žil nyní v cizině. Maďari se také zavázali platit válečné reparace. To všechno také vedlo k zhoršení hospodářské situace. Byly tak sice zajištěny podmínky k mírovému a demokratickému vývoji Slovenska, ale Maďarsko, které smlouvu bralo jako velkou potupu, bylo nakonec vehnáno do náruče fašistické Itálie a později nacistického Německa. ■

ZÁNIK

Maďarské republiky rad

Neúspěch na Slovensku byl pro maďarské bolševiky těžkou ranou, nikoliv však fatální. Jednota však byla narušená. Bývalí důstojníci rakousko-uherské armády ztráceli důvěru v bolševiky. Vznik Slovenské republiky rad totiž chápali jako signál toho, že bolševikům vůbec nejde o obnovení velikosti Uher, navíc nóty z Pařížské mírové konference jasně říkaly, že Maďarsko své historické území zpět nedostane. V den podepsání příměří, tedy 24. června, vypuklo protibolševické povstání, které však bylo krvavě potlačeno. Dne 3. července rezignoval na protest proti současnému dění náčelník štábu A. Stromfeld, čímž se víceméně Rudá armáda rozpadla.

Kun se snažil svou pozici zlepšit tím, že pozornost obrátil na Rumunsko. Mírová konference totiž Maďarům zaručila, že rumunská armáda se stáhne na určenou demarkační linii. Když se tak nestalo, protože Rumuni požadovali úplnou demobilizaci Rudé armády, rozhodl se Kun na ně zaútočit plnou silou. Stalo se tak 17. července, přičemž stavy obou proti sobě stojících

Konec Maďarské republiky rad učinila rumunská ofenzíva, zde rumunští pěšáci v ulicích Budapešti

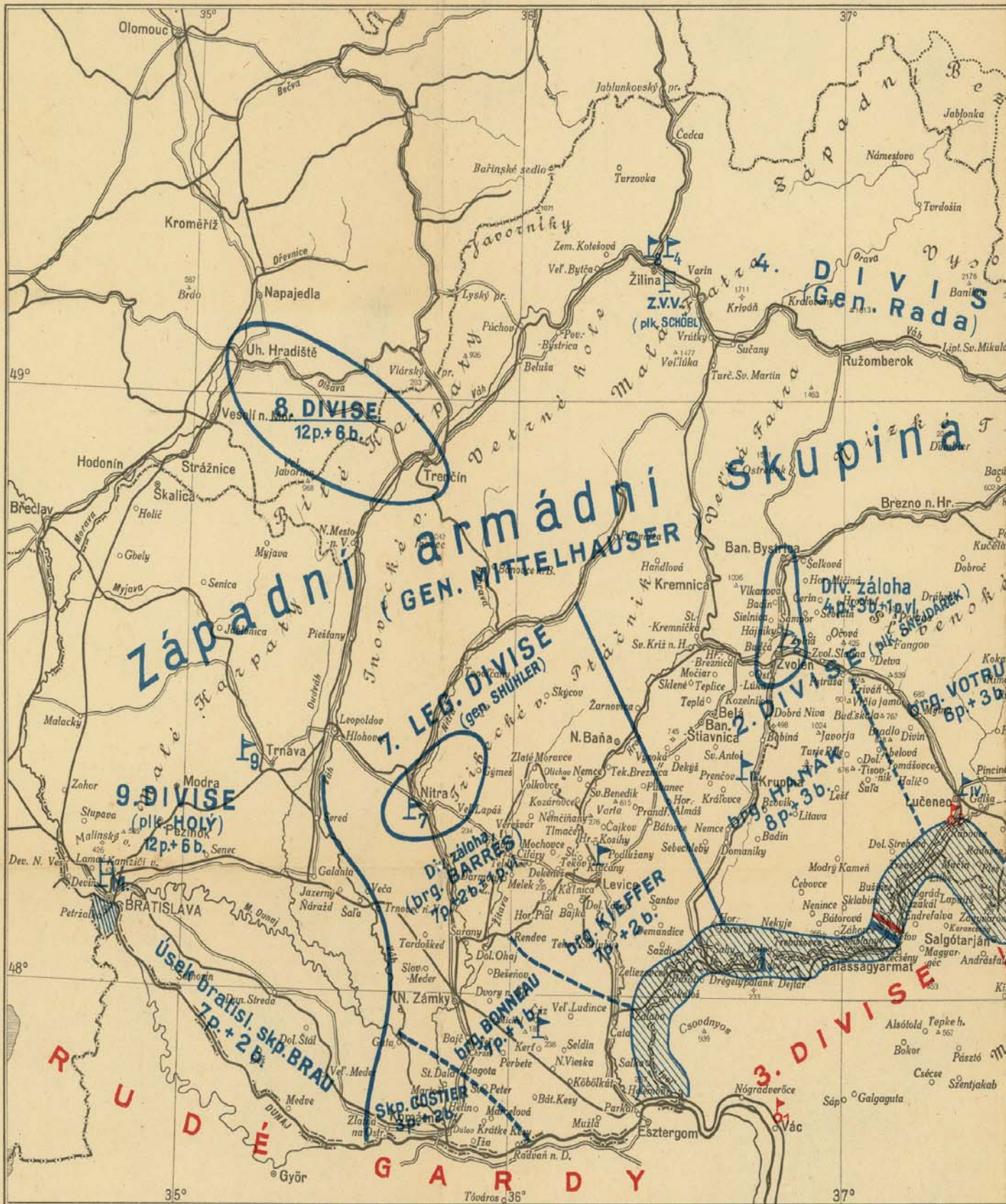
vojsk byly zhruba vyrovnané. Po silné dělostřelecké přípravě 20. července překročili Maďari řeku Tisu, ale na další postup neměli sílu. Rumuni se přeskupili, 24. července zahájili protiofenzívu a po těžkých bojích v noci z 29. na 30. července překročili Tisu. V té době již byla Rudá armáda v rozkladu. Bylo zřejmé, že ani zde se úspěchu nedosáhne, mnoho vojáků dezertovalo, řada zkušených důstojníků abdikovala na svoje funkce.

Dne 3. srpna vstoupila rumunská armáda do Budapešti a následující den jí obsadila. Poté pokračovala v postupu a zastavila se v Györu. Již 1. srpna uprchl Kún do Vídně, čímž Maďarská republika rad zanikla, a Komunistická strana se transformovala v podzemní organizaci. Vlády se ujali sociální demokraté v čele s G. Peidlem, byť vydrželi jen do rumunské okupace hlavního města. V Maďarsku se následně rozpoutal tzv. bílý teror, namířený hlavně proti bolševikům, ale také dalším levicovým politikům, intelektuálům či židům. Mnoho lidí bylo popraveno, další uvězněni (např. i A. Stromfeld). Pořádek byl nastolen až na jaře 1920, kdy bylo vyhlášeno Maďarské království, do jehož čela byl postaven jako regent admirál Miklós Horthy. ■

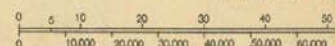

Rumunská jízda projíždí Budapešti

Rozložení čs. vojsk na Slovensku proti Maďarům

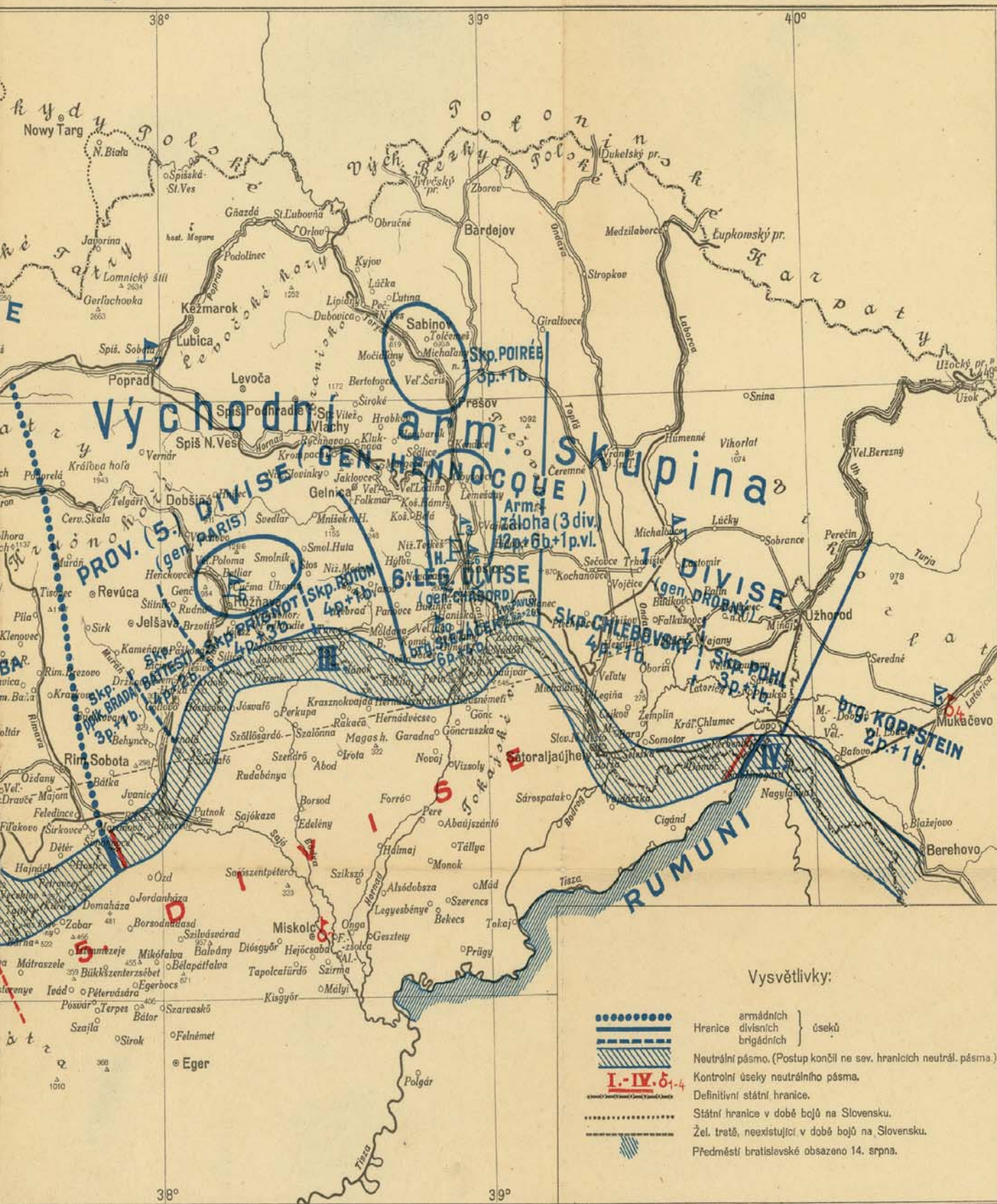

Měřtko 1:7

Průběh v polovici července 1919 (po obsazení definitivních hranic)

Příloha: 9

Vojenský zeměpisný ústav v Praze

Kalendárium bojů na Slovensku (březen – červen 1919)

Jak je z předchozích řádků zřejmé, boje na Slovensku se vyznačovaly rozsáhlými přesuny, které ale způsobovaly velkou chaotičnost a neuspořádanost, zejména kvůli váznoucímu spojení, ale i z neznalosti a složitosti terénu, nepřátelskému postoji obyvatelstva či poničené dopravní infrastruktury. Proto jsme se rozhodli nejdůležitější události znázornit v přiloženém kalendáriu, kde je důraz kladen zejména na události v západním a východním armádním úseku, které jsou doplněné o vzpomínky pamětníků a záznamy z plukovních kronik. Čtenář tak má možnost seznámit se s autentickými záznamy, ale zároveň si udělat představu o chaosu na bojišti.

ZÁPADNÍ
SKUPINA

VÝCHODNÍ
SKUPINA

1919

21. BŘEZEN

Vixova nota požadující stažení Maďarů na určenou demarkační linii.

25. BŘEZEN

Východní fronta je rozdělena na dvě armádní oblasti. Západní velí italský gen. Piccione, východní francouzský gen. Hennocque.

7. DUBEN

Směrnice MNO o obsazení nové demarkační linie.

16. DUBEN

TGM v důvěrném dopise E. Benešovi: „Maďarský bolševismus jest nacionalistický (...) Socialisté vídeňští jsou ve spojení s Bélou Kunem (...) Také Poláci používají bolševismu proti nám. Krakovské frakce způsobila zmatky těšínské, okupuje nám části Spíše a Oravy pod záminkou obrany proti bolševismu. Ve skutečnosti krakovská frakce pokračuje v politice s Maďary a Němci, které přivykla za Rakouska. Předložte toto Radě čtyř...“
Ofenzíva rumunské armády k řece Tise.

26. DUBEN

Ze vzpomínek gen. Josefa Šnejdáreka: „Dne 26. dubna maďarská vojska opustila pohraniční oblast na hranicích československo-maďarských, a proto vláda pražská dala rozkaz k obsazení takto opuštěného území, aby je uchránila před drancováním. Tak dne 27. dubna, v den, kdy československá vojska překračovala hranici, byly zahájeny boje na Slovensku, které prošly napřed kritickým údobím a skončily dne 14. srpna 1919 úspěchem československých vojsk.“

27. DUBEN

Čs. armáda vyráží k nové demarkační linii.
Pellé telegrafuje do Paříže: „Poté, co došly zprávy, že rumunské vojsko obsadilo Čop a Maďari evakovali levý břeh Tisy, vydala československá vláda dnes rozkaz obsadit území opuštěné maďarskými vojsky, aby zabránila rabování.“

29. DUBEN

Čs. armáda obsazuje Čop

Ze vzpomínek velitele 3. pěšího pluku brig. gen. Chlebovského: „Čop byl naším vojskem obsazen dne 29. dubna, ale zamezení poškození mostu přes Tisu ustupujícím maďarským vojskem se nepodařilo... Pluk, máje za úkol zajistiti železniční trať, konal pohraniční službu a pomáhal při odzbrojení obyvatelstva, ježto ozbrojené tlupy často plenily v horském a zalesněném území.“

■ ■ ■

Z kroniky 23. stř. pluku fr. legie: „29. duben 1919. Jitro započalo odevzdáním ultimáta v 7 hodin ráno kapitánem Šteklm a bojem. I. prapor hlásí příjezd obrněného vlaku, který přijel ze stanice Csapu... Po odjezdu generálově se skutečně rozpoutala naše baterie (desítek) a posílala pozdravy Csapu, jemuž mělo se dostat přesvědčení, že ultimatum je míněno vážně a že čs. vojsko je pohotovo vynutiti si přístup do města stůj co stůj... Kdo by byl ještě odpoledne dnes (29. 4.) tušil, že mezitím po 4. hod. odpolední po kratším boji u silničního mostu přes Latoricu a současně po hlídkovém výpadu proti železničnímu mostu na východ od mostu silničního – přejde náhle 23. pluk, prapor Machačkův, k rázné, rychlé ofenzivě, zviklá obranu přechodů a zažene nepřitele na překotný útek do Csapu, jej dále energicky bude pronásledovati a ještě téhož dne večer za světla vstoupí do dobytého Csapu, nad nímž se zatřepetá bílý prapor na znamení, že se vzdává. 30. duben ráno znamená vtržení jádra vojsk do Csapu. Rychle uděleny plukovníkem brigádníkem Láškem nejnutnější rozkazy, směřující k zabezpečení nově dobytého místa...“

30. DUBEN

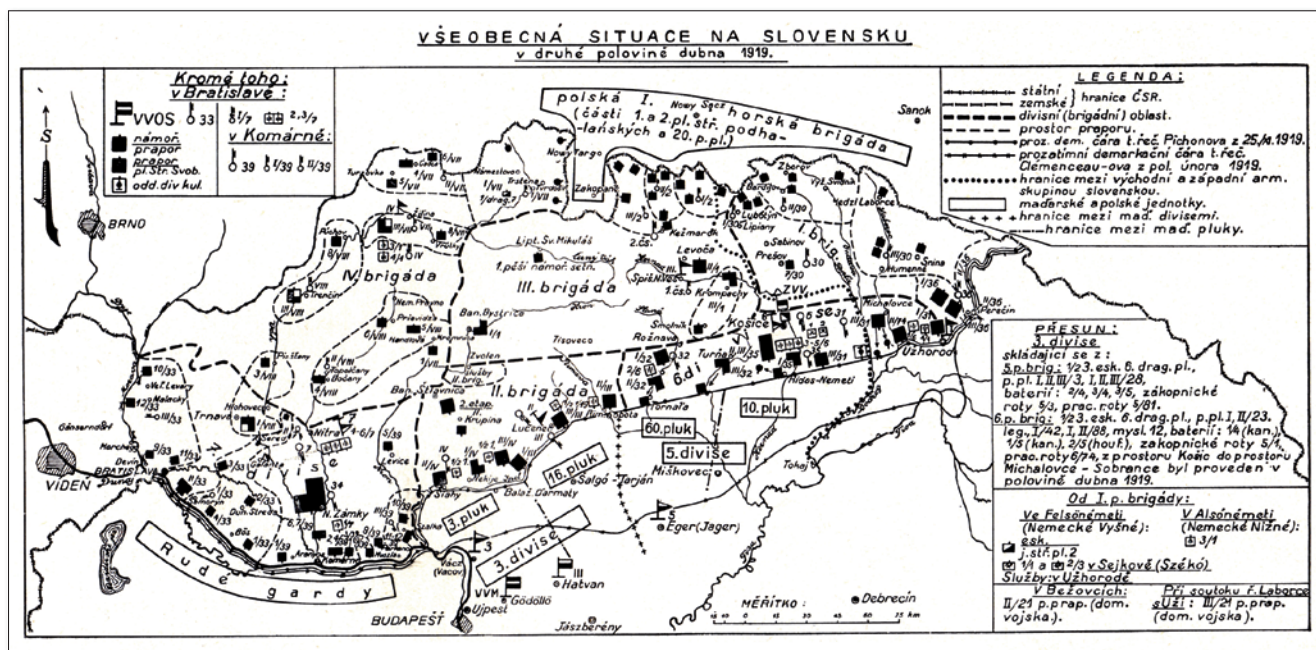
Obsazeno Mukačevo

Napadeny předsunuté hlídky u Komárna

1. KVĚTEN

Bolševici útočí na Komárno

Ze vzpomínek Antonína Navrátila: „Úderem 12. hodiny noční zaduněly z pevnosti Sandbergu na pravém břehu Dunaje salvy z děl. A na dunajských mostech byly přepadeny stráže 39. střeleckého pluku. Záludně a náhle vtrhli maďarští vojáci na stráže, připlíživše se zezadu. Boj byl krátký a krutý. Několik

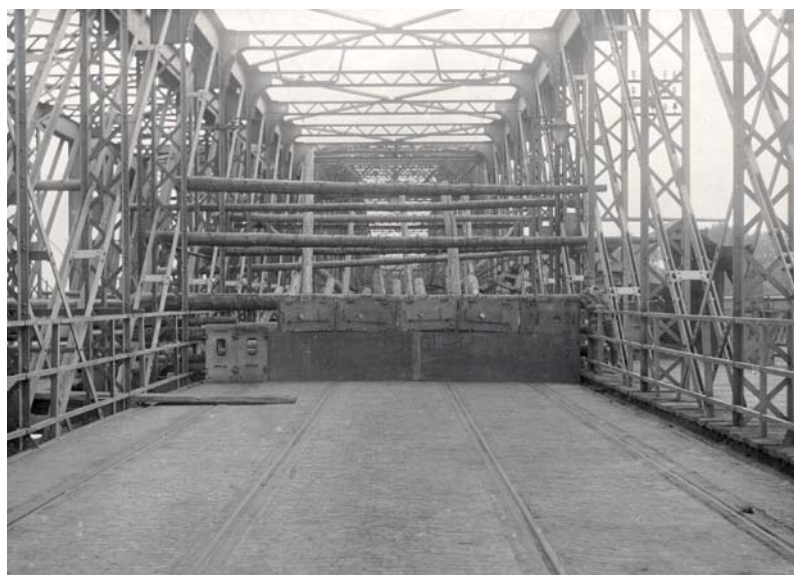
Rozdávání oběda čs. domobrancům z Itálie cestou na Slovensko

Odjezd italských důstojníků z přísahy 3. slovenského pluku v Bratislavě, květen 1919

Hlídká čs. námořníků na jedné ze slovenských řek

Barikáda na mostě přes Dunaj v Bratislavě

našich vojáků padlo a bylo raněno., jiní přece si proklestili cestu do města. Ti udělali poplach v pevnůstkách. Tou dobou byly už hloučky maďarských komunistů na ostrově i na polích u komárenského nádraží a pevnůstek, obepínajících Komárno od západu. Město bylo pohrouženo v tmě, telefonní vedení k velitelství 39. střeleckého pluku v parku bylo přetrženo – podnik tedy z druhé strany Dunaje velice dobře připravený a promyšlený. Výzvědčící 39. střeleckého pluku, kteří na italské frontě prodělali nejednu bitvu, se nezalekli. Ze všech pevnůstek se vyrojili, někteří ještě cestou upravovali svou výstroj a výzbroj a pudově pádili směrem k dunajským mostům. V čiré tmě – z druhé strany totiž uzavřeli vedení, napájějící i naše Komárno – zjišťovali situaci, odkud a kam a kde zněla největší bitevní vřava. Z mnoha domů zazněly výstřely na naše obránce, nepřítel byl tedy už i v městě. Na pobřeží proti silničnímu mostu se rozehrál nejkrutější boj. Naši měli štěstí, že na tento úsek soustředili své úsilí, neboť tak zvaný „válečný ostrov“ byl už v rukou nepřítele, který se vezl na loďkách a pontonech a po silničním mostě valily se nové a nové vlny úspěchem podnícených nepřátel. Kulometry a pušky našich vojáků promluvíly. Došli právě včas. O několik minut později jen, a jistě by byla i tato část města ztracena. Zatím je hájili a udrželi. Když později do této vřavy vmísily se i naše dvě děla, která sem dopravil staterný rotmistr Nogol, lepší se sice situace našich vůči hledně a nápor přesily nepřítele na tomto úseku byl nadobro zmařen.

V obci Kurtakeszi v župě komárenské napadena byla naše hlídka národní obrany v počtu 8 mužů maďarským vojskem o síle 60 mužů. Naše hlídka ustoupila z vesnice proti této přesile, zaujala posici v úvoze a hrdinsky se bránila. O tomto přepadu dověděl se praporek dr. Basl, který s 5 jezdců, z nichž byli 2 důstojníci, spěchal ohrožené hlídce na pomoc a přes prudkou nepřátelskou palbu napadl z boku Maďary ve vesnici. Způsobili značný zmatek u Maďarů, ale konečně přece jen proti přesile museli ustoupiti, při čemž 1 důstojník a 1 voják byli zraněni, 3 koně zabiti. Přispěchavší další hlídce legionářské podařilo se pak všem společně Maďary z vesnice vytlačit a zahrnouti na útěk.“

Z deníku it. legionáře Josefa Dudka: Před úsvitem odjíždí naše rota a devátá vlakem na pomoc do Komárna. V rychlosti je vypracován plán útoku proti Maďarům. Posádka města má k dispozici pouze dvě děla a jimi brání Maďarům vstup z ostrova do města. Jsou zaměřena na vstup na most a střílí skrz rohový čínžák. My máme na protiútok kromě pěchotních pušek kulometry. Jejich výhodou bylo, že hlavně se nesly na zvláštních nosítkách na zádech nosiči. Za ním kráčel střelec. Když se nosič sehnul, mohl střelec poměrně přesně střílet z jeho zad. V takovéto soustavě se čtyřmi kulometry jsem vyrazil ze záhybu ulice, nosiči hlavní se sehnuli a střelci vzápětí spustili pekelnou palbu na most, který však útočníkovi neskýtal žádnou ochranu ani kryt. Za námi ihned následovala pěší rota. Maďari se polekali a dali se na útěk. Někteří po mostě na maďarský břeh Dunaje. Z mostu nemohli uniknout a naše kulometry kosily jejich nespořádané hloučky. Pokud se jim nepodařilo uniknout do houštin ostrova, nebo se ukrýt v bludišti budov loděnice, vrhali se přímo do Dunaje. Těm ovšem také nebylo pomoci. Za necelou půlhodinu jsem byl pánem mostu vedoucího na maďarský břeh. To však ještě nebyl konec boje. Mezitím se část komárenské posádky přebrodiva ramenem Dunaje u železničního mostu na západní straně ostrova, a tak byli útočníci sevřeni z obou stran. Nebylo pro ně vyvážnutí. Někteří se vzdávali, jiní volili boj, jiní se vrhali do Dunaje a pokoušeli

se přeplavat na svůj břeh. Neviděl jsem, že by byl někdo z nich doplaval. Ostatně jsem neměl kdy je sledovat, protože při střetnutí došlo k boji muže proti muži. Naši používali pistole a dýky (pugnale), z loděnic jsme je vykouřili ručními granáty. Jenom jednou před tím jsem byl svědkem boje na nůž. To Brňáci bili Italy. Já sám jsem si v této bitce u Komárna ani nevystřelil. Jen jsem s holí v ruce dával pozor a řídil boj. Stejně mi bylo trapně. Po boji nás vystřídali odpočatí příslušníci komárenské posádky. Nás volali k obědu. Byli jsme unaveni, ale spokojeni. Vyhnali jsme útočníky, a co nejdůležitějšího, beze ztrát, nikdo nám nechyběl. Po obědě zaběhl Toník Dandů pro harmoniku a zpívali jsme a veselili se. Nikdy jsem nezažil tolik vyházování do vzduchu. Hlava se mi z toho točila.

Do tohoto veselí pro mne přiběhl ordonanc, abych se dostavil na most vedoucí z města na ostrov. Že prý se tam dostavila z Maďarska delegace s bílým praporem a že prý se velitel stráže na mostě nemůže s nimi dorozumět. Z pětičlenné delegace jsou dva znalí slovensky, vedoucí, který se představil a legitimoval jako zástupce maďarského ministerstva zahraničí jménem Agaston, znal slušně německy. Všichni byli v civilu. Žádali vydání zajatců. Podle dohody s velitelem praporu a pořádkového velitele jsme rádi vyhověli s podmínkou, že si převezou také své padlé. Ještě jsme je nestačili pohřbít. Podmínku přijali a poděkovali za to, co jsme udělali v jejich soustředění a identifikaci. Seřadili si zajatce na silnici mezi oběma mosty a odpochovali. Za hodinu přijela od nich řada nákladních povozů a naložili mrtvé, na zvláštní povozy raněné. Mrtvých bylo pět plných plotňáků. Kromě zlikvidování vpádu Maďarů do Komárna máme ještě jednu radost. Kromě pěchotních zbraní jsme na ostrově ukořistili 16 těžkých kulometů typu Schwarzlose a spoustu munice. Vědí bozi, jak a nač útočníci stačili za tak krátkou dobu na ostrov přepravit takové množství zbraní a munice. Hned jsem žádal na velitelství praporu vyměnit si tyto kulometry za naše dosavadní „Fiatky“ s poukazem ne jejich velkou poruchovost a hlavně pro nedostatek nábojů do nich. Povolení jsem dostal obratem. Ani jsme rozčilením nemohli spát.“

2. KVĚTEN

Obsazen Miškovec

Západní skupina

Z deníku it. legionáře Josefa Dudka: Celý den chlapci přejímají kulometry, rozebírají je, čistí, mastí a v pevnostním příkopu je hned zkoušejí. Nato čistí a mastí náboje a zařazují do příslušných pásů. Teď už jsme jistější, nemusíme tak úzkostlivě šetřit náboji. Pohotovost ve městě však trvá dále a hlídky procházejí městem a střeží mosty. Nic se však neděje. Maďari uzavírají příměří s Rumuny.

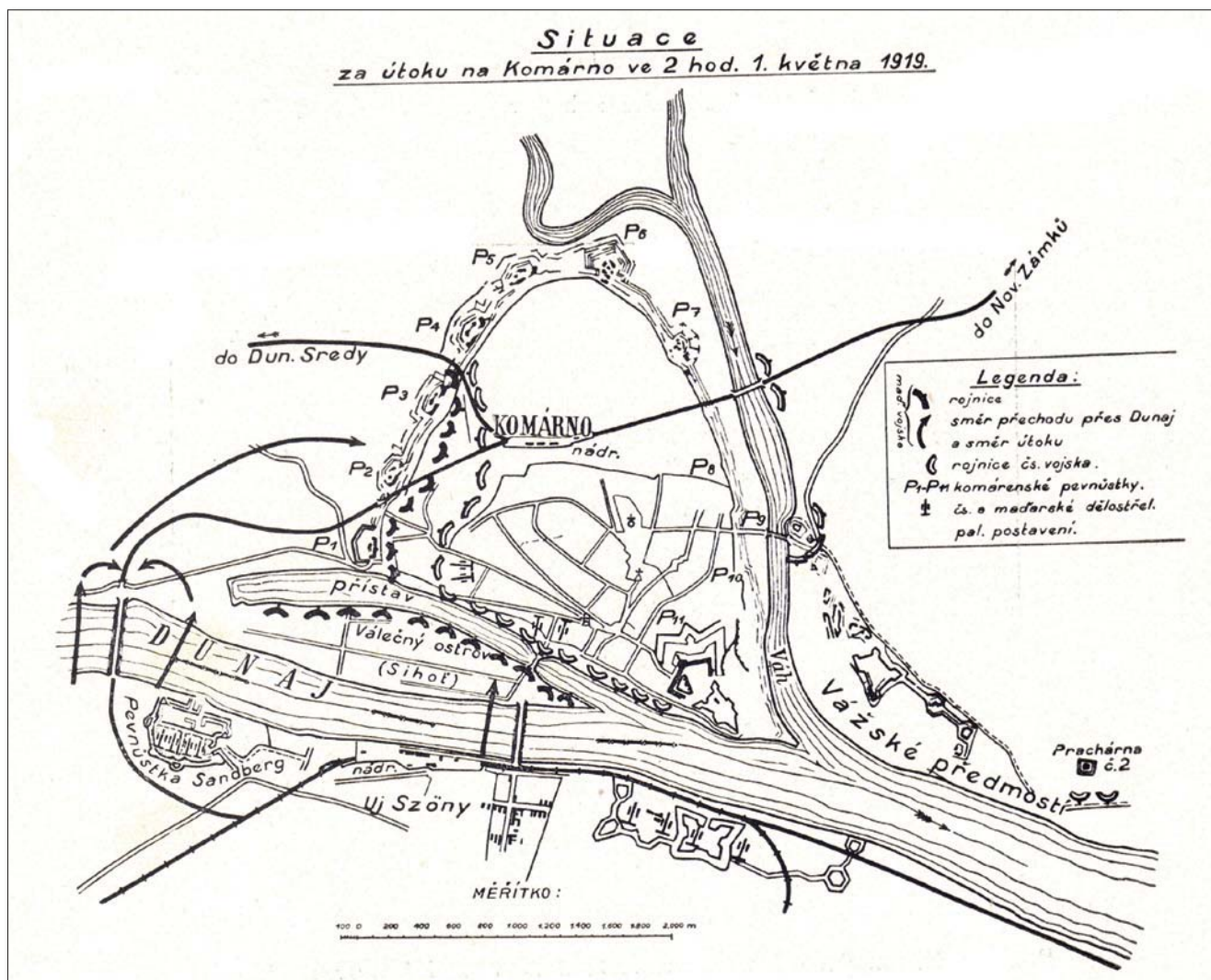
4. KVĚTEN

Při letecké nechodě zemřel M. R. Štefánik.

9. KVĚTEN

Československo-rumunská dohoda o obsazení Podkarpatské Rusi.

Maďarský protiútok u Salgótarjanu – zastaven čs. postup na novou demarkační linii.

Vojáci 39. čs. pluku – Výzvědného na Slovensku

Gen. Piccione, ministr V. Šrobár a gen. Mittelhauser

Čs. dělostřelectvo v bojích u Komárna

Trosky letounu Caproni, ve kterém zahynul M. R. Štefánik

10. KVĚTEN

Východní skupina

Hlášení nadporučíka Františka Kormy od Filákova: „Poslal jsem pěšáka Čampulku od druhé setniny s příslušným hlášením k veliteli praporu. Tento vzdálil se ode mne asi sto metrů, když bylo po něm vystřeleno. Hned nato bylo stříleno po nás z kóty 373, pak ze svahu severně od nás, tedy zezadu. Byli jsme nuceni uchýlit se ke strážnímu domku. Doběhli jsme asi 20 metrů od tohoto a spatřili v domku bolševické vojáky, a hned nato bylo po nás stříleno i z této strany. Byli jsme zcela obklíčeni...“

13. KVĚTEN

Nové nařízení MNO o obsazení nové demarkační linie.

18. KVĚTEN

Obsazen Kistereney

19. KVĚTEN

Druhý postup na Salgótarjan

20. KVĚTEN

Ztracen Kistereney

Z kroniky 25. pěšího pluku: „Asi ve 3 hod. dne 20. 5. 1919 počal nepřítel s útokem sesíliv svou frontu jedním plukem rudé armády z Budapeště, za nočního šera a již se zdálo, že útočník se zmocní nádraží v Kis-Terenne. První vrhla se 6. setnina s npor. Maňákem v čele proti nepříteli, kterýž měl již obsazenu topírnu a zahrnala nepřítel asi k 300 m vzdálenému mostu. Tím bylo zabráněno překvapení, bohužel rota ztratila v tomto por. v záloze Tischera a ppor. v záloze Lhotu a asi 5 mužů a více raněných. Další útok 5. a 4. setniny vedl npor. Ripka. Síla útočícího skromně odhadnuta čítala asi 2 pluky. Proti této přesile se prapor držel do 7:30 hodin, a když veškeré v posledních bojích ukořistěné zásoby střeliva se vyčerpaly a posily žádné nepřicházely a části rudé armády jak od severu, tak od jihu se dostávaly praporu do týlu, převzal velení praporu npor. Ripka a nařídil plánovitý ústup. Velitelství praporu bylo hledáno, ale marně. Teprve na ústupu se zjistilo, že prapor dne 20. května 1919 bojoval úplně osamoceně, bez spojení se sousedy a týlem. Sousední oddíly ustoupily podle výpovědi civilního obyvatelstva během noci.“

Maďarská ofenzíva na Miškovec.

Ztracen Miškovec

II. brigáda překročila řeku Ipel.

21. KVĚTEN

Maďari zastavují čs. postup na Salgótarjan.

Z deníku fr. legionáře Ladislava Preiningera: „Dva prapory

jednadvacátého pluku jedou na Slovensko. Byl tam učiněn prudký vpád maďarského vojska s doprovodem obrněných vlaků a slabé naše vojenské síly zatlačeny. Zdá se, že Maďarsko v zoufalé reakci na prohru ve válce vrhlo se do náruče komunismu v důvěře v oporu Ruska, a chce tak dostat zpět ztracená území. Rozkaz k odjezdu nám došel nařízením příprav v sobotu večer a odjezd určen na neděli večer. Odpoledne jsem ještě v Královské oboře na Majalesu a dostávám rozkaz, abych jel napřed jako ubytovatel. Odjízdim s malým štábem pluku v 8 hodin večer po krátkém rozloučení s rodiči z Masarykova nádraží.“

24. KVĚTEN

Dohoda mezi čs. a italskou vládou o návratu italské mise domů.

26. KVĚTEN

Gen. Pellé jmenován náčelníkem hlavního štábu čs. armády.

27. KVĚTEN

Pokus o znovuzískání Miškovce skončil neúspěchem a ústupem.

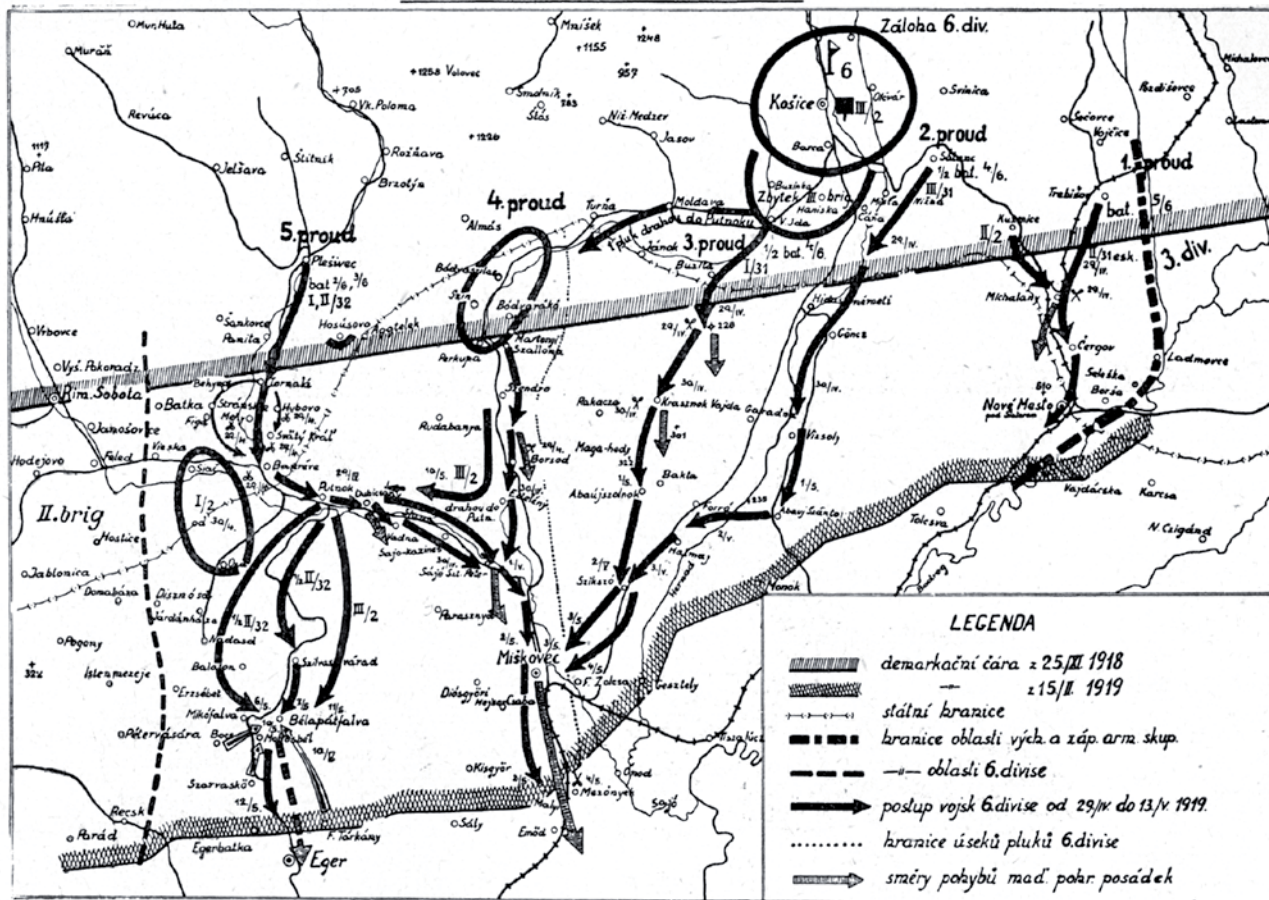
29. KVĚTEN

Západní skupina

Z deníku it. legionáře Josefa Dudka: „Poplach! Maďari přešli most přes dunajský tok z Ostrihomu a obsadili předměstí Parkan. Asi 3 km od Parkanu je stanice Parkan – Nana, na hlavní trati od Nových Zámků na Budapešť. Odjíždí celý náš prapor směrem k Ostrihomu a obsazuje opuštěné nádraží Parkan – Nana. Sem se stáhla naše hlídka od ostříhomského mostu s několika raněnými a dvěma padlými. Dostáváme rozkaz se probít předměstím a obsadit a hlídat most. Do Parkanu vede přímá silnice dlážděná šamotovými cihlami. Na kopcí nad Dunajem se tyčí do výše mohutná stavba, ostříhomská katedrála, z níž nás mohou pozorovat a vidět nám až do žaludku. Proto se plížíme příkopy. Když jsme se dostali až k prvním stavením Parkanu, pustila se katedrála do nás kulomety. Zaměřil jsem se svými kulomety na katedrálu, abych kryl postup naší pěchoty. Ve slunci létají roje roztrštěného skla velechrámu a maďarská posádka prchá po mostě za Dunaj do bezpečí. Přískoky jsem se 4 kulomety obsadil vstup na most. Kulomety z katedrály nás tisknou k zemi, ale podařilo se nám z dlažebních kostek vybudovat poměrně bezpečné palební postavení a udržovat most i katedrálu pod palbou. V záhybu Dunaje při ústí Hronu se najednou objevil dělový člun. Na nás však nemůže, jsme vysoko, zato my jsme zahrnali vše živé z paluby do nitra člunu. Po chvíli se člun vrátil, odkud připlul. Ale to nebyl konec. Zanedlouho se objevil další, ale bez človíčka na palubě, proplul pod mostem, ani ruční granát jsme neměli, abychom ho mohli pozdravit, a klidně si to hasil ke Komárnu. Copak my s kulomety spravíme proti obrněným monitorům? V Komárně však mají 2 děla, pod těmi neprojedou. V poledne nás zastihl rozkaz, abychom se všichni z Parkanu stáhli na nádraží. K obědu byly konzervy. Odpolední odpočinek nebyl. Brzy po obědě vidíme, jak se od Helemby po kolejích sune jiná obrněná přišera – pancéřový vlak. Skryli jsme

BOJE VE VÝCHOD. SLOVENSKU V KVĚTNU A V ČERVNU 1919.

POSTUP 6. DIVISE OD 29. IV. DO 13. V. 1919.

Telefonní a technická četa 1. pluku Stráže Svobody

Maďarský pancéřový člun (monitor) na Dunaji

Vojáci maďarské Rudé armády u Filakova

se v nádražních budovách. Proti takové zbrani jsme také bezmocní. Když vlak zastavil na nádraží a posádka se pokusila vystoupit, pokropili jsme je z kulometů. Rychle zalezli. Jsme v překerní situaci. Měli jsme však štěstí. Pancéřák byl na páru a měl pouze jeden kanón, kterým mohl střílet pouze dopředu. Do stran střílel jen z kulometů. Musíme v nádražních budovách vyčkat, až jim dojde pára. To se budou muset vrátit. To bylo dlouhé odpoledne, než skutečně odjel. Nám nezbylo než překročit koleje a dostat se z dosahu a dohledu železniční tratě. Rovinatý terén nám daleko neskýtal žádnou ochranu. Dostali jsme se konečně k ústupu až pod ochranou výběžků Slovenského středohoří severně od stanice Mužly. V maďarské obci Mužele jsme zabavili potřebný počet povozů s potahy a vozky a jeli jsme skoro celou noc. Směr Nové Zámky.“

30. KVĚTEN

Maďarská všeobecná ofenzíva na Slovensku.

Ztracen Lučenec

Z deníku it. legionáře Josefa Dudka: „Při východu slunce jsme povozy vrátili a pěšky jsme se přibližovali k městu. Vyslané hlídky se brzy vrátily se zprávou, že ve městě vypuklo povstání a že se tam chystá nějaká demonstrace. Rozhodli jsme se vzít město útokem ještě za svítání. Dvěma proudy jsme po přístupových silnicích dotáhli k okraji města. Překvapené strážce vypálily několik ran a ztratily se ve městě, ale jinak se na odpor nikdo nestavěl. Na náměstí bylo shromážděno množství lidí, uprostřed stál kočár potažený červenou látkou. I koně byli přikryti červenými dekami. Jakýsi člověk stál v kočáře, který mu měl zřejmě sloužit jako tribuna. Sotva jsme se objevili, shromáždění se rozběhlo. Obsadili jsme náměstí a obě ulice vedoucí z města k nádraží. Přitom jsme zjistili, že po našem odjezdu k Ostřihomu došlo ve městě k ozbrojenému povstání. Toto povstání zosnovali komunisté se železničáři a k nim se připojilo maďarské obyvatelstvo. Povstalci přepadli naše plukovní hudebníky, kteří zde zůstali. K nim se přidala hrstka slovenských chlapců, kteří zde měli tvořit zárodek domácího pluku. V nastalém boji, při němž padlo několik městských policistů a syn městského starosty, stáhli se naši na nádraží, jež uhájili. Ve městě měli tedy vzbouřenci naprostou volnost. Kancelář velitelství pluku byla vydrancována, ale naše ubikace v tabákové továrně zůstaly nedotčeny. Nakládáme své věci pro všechny případy do vlaku. Před vjezdem do nádraží od Parkanu jsme rozebrali mostek přes Žitavu, ale hlídka určená ke hlídání byla napadena přesilou od Udvardu a zahánána. Dá se očekávat, že si vzbouřenci dají mostek do pořádku. A my nemáme dostatečné síly k jeho ochraně. Na nádraží je chaos, vlaky odjíždějí na západ ke Galantě vezou železničáře pryč, ba i někteří z našich vojáků využili zmatku a odjeli. Sedím u svých dvou zbylých kulometů zaměřených do města. Jakmile se setmělo, nastal ve městě ruch. V obou ulicích vedoucích z města se míhají podezřelé stíny. Brzo se odtud ozvaly i kulometry. Povstalci jsou tedy dobře vyzbrojeni. Na střelbu odpovídáme. Na dlažbě vyskakují jiskry a ve vzduchu pronikavě a naříkavě sviští odražené střely.“

Východní skupina

Z deníku fr. legionáře Ladislava Preiningera: „Ráno ve 3 hod. v dále silná kanonáda, tak silná dokonce, že i mne probouzí, což již něco znamená. Prapor je v pohotovosti a kolem 9. hod.

odcházíme do Zcanales (Czanalos) jako akční záloha. Cestou přebírám velení 3. roty. Rekvizici si opatřujeme vozy na torny našich vojáků. Odpoledne projíždím na koni úsek své roty a setkávám se s kpt. Staňkem. Při návratu mi oznamují o návratu starého velitele praporu, kpt. Rychlíka, a tak se zase vracím k první rotě. S touto odcházím ihned do linie k vyplnění díry, která vznikla následkem ústupu mezi rotou Horvata.“

31. KVĚTEN

Východní skupina

Z deníku fr. legionáře Ladislava Preiningera: „V noci procházím úsekem své jednotky a spal jsem celkem málo. Ráno dostalo mužstvo přepychovou bílou kávu z mléka (25 l), které nám dal šafář nedalekého statku. Vše nám dá, i krávu nabízí. Páni prý utekli do Miskolce (Miškolec) a mají-li to sebrat Rumuni, bude lépe, sníme-li to my. Jdu se svou četou do linie směřit čtu 23. pl., který jde kamsi na hlídky. Ležíme na strmé, snad nedobytné stráni nad řekou a před námi se rozvírá nádherný rozhled po celé frontě do Maďarska na Miskolc. Je tu vše zajímavé. Pod námi leží klidné vesnice, rolníci pracují v polích a nic nenasvědčuje tomu, že by byla válka. Jen časem na našem křídle se ozve maďarská střelba z děl. Časem také si to před námi hasí pancéřový vládček maďarský, ale ani si na nás nestřelí. Prý ani nemá děla. Jsme zde poměrně slabí. Máme tu vykopány mělké zákopy na samém okraji svahu. Úsek čtyř měří snad asi 1 km. Celý den se válíme v trávě a jsme opálení jako cikáni. Maďarské pozice jen stěží dohlédneme.“

1. ČERVEN

Gen. Piccione rezignuje na funkci, kterou přejímá gen. Millelhauser; velení na Slovensku přejímají plně Francouzi.

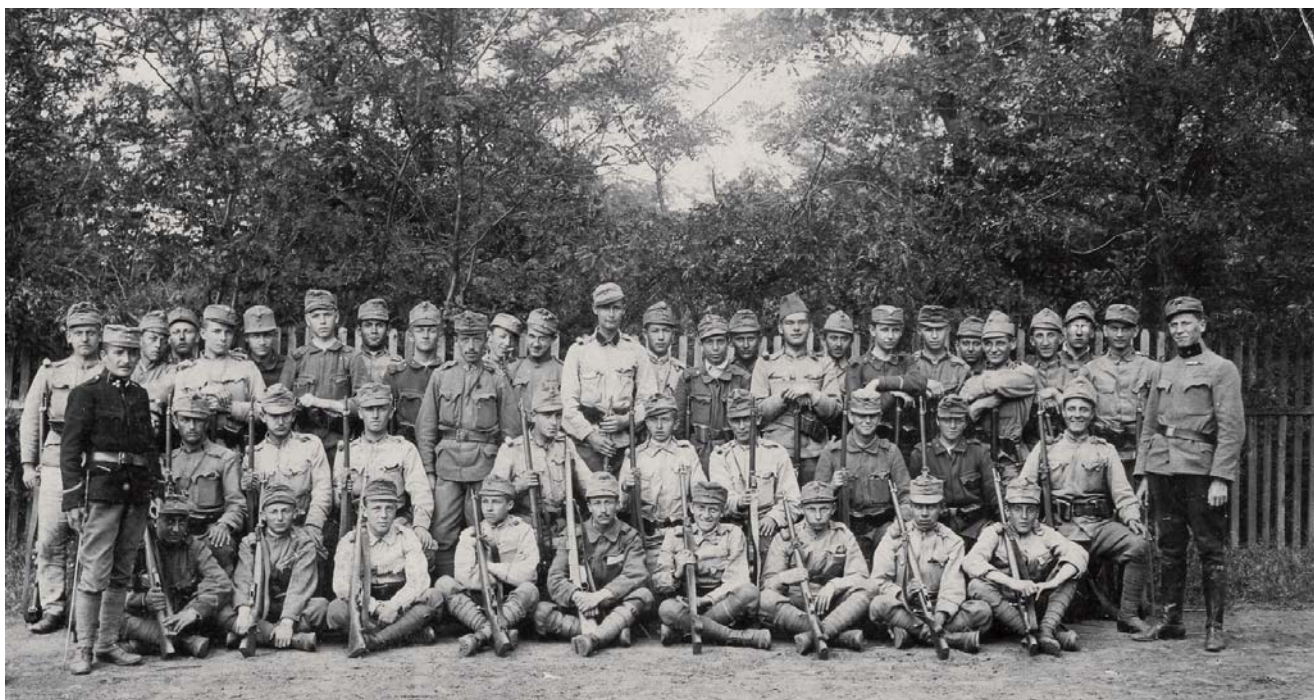
Ztraceny Nové Zámky

2. ČERVEN

Východní skupina

Z deníku fr. legionáře Ladislava Preiningera: Za posledních několik dnů jsme prodělali malou odyseu. Jsme na ústupu. Od údolí Mistralského jsme ustoupili až ke Golopu (Alsa Golop) do hloubky asi 16 km. Tam jsme společně s Rumuny zaujali novou pozici. Maďari se nám přiblížili na dostřel a viděli jsme i střílející děla. Byli jsme však v nebezpečí odříznutí od západního Slovenska a železničních spojů. 1. rota obsadila Golop, 2. a 3. rota návrší na západ. Za námi byli Rumuni. Tu došlo ku zmatku. Naš 66. p. pluk prý náhle ustoupil a strhl s sebou jistou část vojska. Drželi jsme se, jak jsme mohli, a ustupovali jen přesile. V jednu hodinu po půlnoci opustili jsme poslední naše postavení a šli nejdříve v pořádku 40 km k Sarosz Pataku (Šaryšský Potok). Nepřítel nás cestou narušil. Cestou se vše zvrhlo. Naši vojáci, většinou „domácí“, místy kradli a loupili. Sám jsem jich zahnal několik. Do města jsme došli již v nepořádku. Bylo dokonce nebezpečí, budeme-li odříznuti od železnice, že budeme muset ustoupit do Rumunska... ■■■

Z deníku 23. stř. pluku fr. legie: 2. červen 1919 v 5 hod. ráno nakládá se II. prapor do vlaku a odjíždí do Hidas-Németi... ■■■

Maďarští vojáci z tábora v Ostřihomi

K pohybu po Slovensku používali čs. vojáci, co se dalo, včetně zrekvírovaných povozů

Palebné postavení děla Rudé armády

1. rota 1. pluku Stráže Svobody před odjezdem do Komárna, 1. červen 1919

Bratislavské nádraží, ministr pro Slovensko V. Šrobár se zdraví s dr. J. Vaníčkem, sokolem a přednostou výchovného odboru MNO. Mezi nimi gen. Mittelhauser, s plnovousem vpravo plk. Kieffer.

Sotvaže náš prapor vystoupil v poledne z vlaku, dostává rozkaz k útoku: postoupiti ve směru Garadny po obou stranách silnice a zjednatí spojení doprava i doleva na sousedy, zde na prapor 88. pluku, tam na prapor 18. pluku. Přes palbu obrněného vlaku, kterou byl uvítán již s výše Sürdoku, stojí na jižním okraji Hidas-Németi, nepovoluje prapor, ale po 20minutovém souboji onoho obrněného vlaku a obrněného vlaku našeho, po němž nepřítel ustoupil, pokračuje v svém výboji. Obsazuje Sürdok, ale vida možnost dalšího postupu, pokračuje v útoku. Znovu zakouší palbu děl maďarských, ale neváhá ani tu; postupuje s málo více než 20 muži v jedné četě, a vždy s jednou četou kulometu při rotě. Asi 1000 m jižně od Sürdoku obrací na útěk silnou četou Maďarů, zanechavši 6 mrtvých na silnici, a donucuje k ústupu i další částice nepřítelovy. Zvláště kulometry praporu pracují výtečně. Ale i nepřítel je silný touto zbraní a připravuje ještě jednou ostrou palbu z nich i z děl našim útočníkům. Přes to však přece zmocňují se železnice, silnice i výšin Szölöh, 3500 m jižně od Sürdoku, kolem 5. hodiny večerní. Zde se však pojednou setkávají se silným nepřítelem, přechetné kulometry rachotí a 2 baterie podporují jejich dobře živou palbu, kdežto naše dělová palba nespočívá než ve dvou dělech pro celé údolí Hernadu na jeho pravém břehu. Mezi ty, kdož polili horkou svou krví slovenskou půdu a padli jako bledé mrtvoly do posledního jejího objetí, zapisuje prapor do seznamu mrtvých příslušníka 5. roty nadporučíka Procházkou. Milován svou rotou, vzor důstojníka Čecha, nezdolaného žádnou tísní, nepovolil ranám maďarských řad! Až do poslední chvíle v čele svých hochů pevných jako on, nejskvělejší postava hrdinnosti, rozséval zkázu mezi útočníky. Když přišel rozkaz „naspět“, jako vždy první v útoku, ustupoval poslední, a proto nebylo již pro něho záchrany, když klesl těžce raněn. Nepřítel se blížil bleskem, několik kroků jen schází, zajmou jej raněného a naloží s ním jako barbaři! „Nezajmou!“ Bratři nemohli již zpět – maďarské moře rozlilo se zátopou. Raněný samojediný zírá vstříc té vlně nezadržné, pak se náhle revolver kmitne v jeho ruce a dobře mířená rána odnáší jeho ducha k hrdinným mučedníkům, synům osvobozené české vlasti.

3. ČERVEN

Východní skupina

Z deníku fr. legionáře Ladislava Preiningera: „V Sárosz Pataku. O celkové situaci toho mnoho nevíme, nemáme zpráv ani z domova, ani od jinud. – Ráno byl vydán rozkaz k postupu ve směru, odkud jsme přišli. V poledne rozkaz odvolán a zaměněn jiným k nakládání do vlaku směrem na Košice. Vlakový materiál však není a musíme naň čekat... Je to kraj znamenitého tokajského, hutného jako likéry.“

4. ČERVEN

Masaryk jmenoval gen. Pellého vrchním velitelem na Slovensku.

Provolání gen. Pellého k vojsku: „Důstojníci, poddůstojníci, vojáci! Vlast jest v nebezpečí, úspěchy maďarské vydaly tisíce Slováků maďarskému jařmu a mocí uvádějí v nebezpečí vše, co jste dosáhli revolucí a co je Vám tak drahé. Není možné, aby Dohoda Vás opustila, své bratry Čechoslováky, potřebuje však času, aby mohla pomoci. Nikdy ještě vlast za podobných okolností nedovolávala se nadarmo obětavostí všech svých dětí a vlast volá: povinností každého jest dnes vyplniti dané

rozkazy až do krajnosti obětovati vše, je-li třeba i svůj život, buď jak buď – my Maďary odrazíme.“

Velitelem 2. divize jmenován plk. Šnejdárek

Ztracen Parkan

Čs. jednotky ubránily Komárno

Z deníku it. legionáře Josefa Dudka: „Ráno před svítáním nás překvapil rozkaz, aby se náš 34. pluk koncentroval v Hlohovci. Nevesele vydali jsme se na cestu. Naši hoši dali již dohromady vlastní vlak a sami jej řídí. Po poledni jsme na místě. Rotu mám umístěnu ve stodole. Hospodář mě ubytoval v parádním pokoji. Jsou to Slováci. Mám jedinou myšlenku: spát, jen spát. O jídlo pro rotu jsem se postaral, než jsme odešli do ubikací.“

Východní skupina

Z deníku fr. legionáře Ladislava Preiningera: „Ráno zase naposledy přepychově obložená káva. V noci v 1 hod. došel přípravný rozkaz k odjezdu. Vozy odjely již napřed ve 3 hod. Mužstvo nakládá až ráno v 9 hodin a pak máme odjeti směrem ke Košicím. Loučíme se s příjemnými hostiteli a rád bych na shledanou... Jedeme, a nevíme kam, a hlavně nemáme vůbec mapy. – Chlapci zase vyvádějí. Na nádraží si vzpomněli a šli rekvírovat 5 sudů vína. Velitel praporu zakročil a nařídil vrácení sudů. Morálka mužstva upadá. A tím vším je vinen ten nešťastný ústup. Před lokomotivu jsme dali platformu s kulomety. Stále ještě je tu nebezpečí, že budeme odříznuti od Košic, vše dopadlo dobře. Cílem bylo Also Myslye. Odtud jdeme pěšky do Eskaros (Szkáros). Jsme tu sice v prvním sledu, ale o nepříteli není slechu ani vidu...“

Ze vzpomínek velitele 3. pěšího pluku brig. gen. Chlebovského: „Maďarská ofensiva se začala dne 1. června. Aby zesílil posádku, byl III. polní prapor přesunut dne 3. června do Nového Města n. Š. a 4. června ráno pochodoval do Šarišského Potoku vystřídati oddíly československého 21. střeleckého pluku francouzských legií. Již mezi vystřídáním a krátce po výměně jednotek provedli Maďari přepad našich posicí prudkým útokem, jsouce v pětinásobné přesile, takže prapor byl donucen k ústupu až do Nového Města p. Š. Nepřítel útočil pak dále na tento důležitý železniční uzel s velkou převahou, obzvláště dělostřelectva, a posádka musela ustoupiti, byvši těž obchváčena. Praporům na výšinách západně od města, mezi nimi též částem III. polního praporu, nemohl býti doručen včas rozkaz k ústupu a tak se stalo, že jednotky, promísené roztrháním svazů, ustoupily v nepořádku až na sever do Michalovců, pak přes Sobrance do Užhorodu a část III. polního praporu pak do Mukačeva k velitelství pluku...“

5. ČERVEN

Ztraceno Slovenské Nové Mesto

Z deníku fr. legionáře Ladislava Preiningera: „O půl čtvrté ráno došel rozkaz k postupu směrem na Holohaza (Hollóhaza). Je to osada položená v úžlabině mezi vysokými kopci. Ve tři měl začítí ofensivní nástup, jelikož však rozkaz jsme obdrželi pozdě, vyrazili jsme až v pět hodin. Vše šlo klidně. Obsadili jsme vesnici a okolí, po nepříteli nebylo stop... Situace se všeobecně lepší. Dosáhli jsme spojení se sousedy, vidíme více našich aeroplánů

Pěchotní dělo 23. čs. stř. pluku

Plk. Šnejdárk se svým štábem

Kulometčíci 2. divize během bojů na Slovensku

První pomoc raněnému legionáři

Útočná setnina domácího vojska

a i obrněná auta. Také morálka vojska se upevňuje. Slunce do nás praží a mění naši pleť v černou.“

Západní skupina

Z deníku it. legionáře Josefa Dudka: „Ráno kontroluji stav roty. Včera se mi ztratilo několik chlapců, ale do rána se jich většina vrátila. Byli vráceni z různých nádraží, když předevčírem a včera bezhlavě prchali. Několik jich však přece jen prošlo. Co s nimi? A co je asi s Tarantem a jeho četou, kteří uvázli u Parkanu? V 11 hodin má celý pluk sraz na náměstí. Tam nám velitel pluku oznamuje, že italská vojenská mise odjela. Při předávání velení velitelé ani nevěděli, jaký je stav bojů a kde jsou jednotlivé části našeho sboru na Slovensku rozmístěny. Vrchní velení přejímá od 1. června francouzská vojenská mise s generálem Pellé v čele. Ve stručnosti jsme seznámeni s bojovou situací na Slovensku. Dostavuje se nová důvěra. Již jsme si připadali jako zaprodané stádo. Honěné, nikým nevedené, zapomenuté. S vědomím nového velení zlepšil se i duševní stav našich hochů. Pesimismus ustupuje dobré náladě.

Po poledni konečně k nám dorazila četa s br. Tarantem. Byl zadržen někde v polích a se smutnou zprávou mi sděluje, že jej i s četou mám odzbrojit. To je k neuvěření! Mám zjistit provinění. Chudáci, jak byli sklíčení ve stodole pod stráží. Tarant brečí a já s ním, když vypravuje, co zkusili, než se dostali od ostřihomského mostu až sem. Zvláště mě udivilo, že náš obrněný automobil, se kterým jsme se setkali v Nových Zámkách, se na ně vykašlal, místo aby se jim snažil pomoci. „Ale odzbrojit se nedáme!“ prohlašuje se souhlasem všech. Vyložil jsem jim situaci, v jaké jsme, a zároveň jsem navrhl, co a jak zařídit, aby se vlk nažral a koza zůstala celá. Nebyl zde totiž žádný důkaz o jejich provinění. Poslal jsem Taranta, aby si promluvil s ostatními z roty. A za chvíli se dostavila tato část roty a převedla „viníky“, možno říci vítězoslavně, do společné ubikace. Nikdo totiž ani v nejmenším nepochyboval, že by se byli provinili, z čeho byli podezříváni. My ostatní jsme ostatně měli za těch pár dní také něco za sebou.“

Polní podmaršálek Podhajský začal na Moravě formovat záložní armádní sbor.

6. ČERVEN

Ztraceny Košice

O nastalém zmatku svědčí vzpomínky důstojníka 54. pěšího pluku Františka Šmídy: „Nejprve jsem vyjel směrem na Košice, ale cestou jsme se dozvěděli, že na město už postupují Maďaři. Tak jsem dojel do Obyšovců a tam mi řekli, že dál se nedostanu. Můj prapor měl být někde severně od Miškolce, tak jsem opět nasedl na vlak a vracel se do Margecan. Košice už se vyklízely a těžce naložené vlaky mířily stejným směrem.“

„Byla už úplná tma, mužstvo se probralo z opice a mně se je podařilo jakž takž přesvědčit ke splnění úkolu. Terén jsem ještě dobře neznal, ale navzdory úplné tmě jsem rotu dovedl na místo a po krátké rekognoscaci určil, kudy povede hlavní obranná linie. Na obě strany jsem poslal nespočetné hlídky, aby hledaly na obou křídlech nutné spojení. O celkové situaci jsem totiž nevěděl skoro nic. Netušil jsem, jaké jednotky máme na křídlech, a ani jsem neměl představu, co je před námi. Nezaručené zprávy sice tvrdily, že jsou před námi ještě legionáři, a že tedy nejsme v ohrožení, ale kdo si mohl být jistý? Od vlastních lidí jsem se

dozvěděl, že celé vojsko je na ústupu, a skepse poraženectví začala přerůstat v psychózu. Přesvědčení o silnějším nepříteli sílilo a na slabou kázeň našich vojáků působilo jako epidemie. Když se k tomu ještě přidaly nesmyslné povídačky o ukrutnostech nepřítelů, zbytky osobní statečnosti vzaly za své.“

„Dal jsem příkaz polní kuchyni, aby nám přivezla snídaní. Vzápětí náš úsek ožil skupinkami vojáků, kteří si chodili pro kávu. Ještě nepřišla ani na všechny řada, když se od Jasova zakouřilo a jakýsi vláček mířil k Medzevu. Náš první údiv a podezření rozptýlila zpráva, že se jedná o náš vlak, který odváží materiál do bezpečí. Než jsem si mohl uvědomit podivný tvar blížícího se vlaku, lokomotiva zastavila a ukázala nám vlak v plné kráse. Před lokomotivou dva vagony a za ní rovněž dva, na každém po jednom děle. Žádná zvláštní obrněná vlak neměl, ale své poslání demonstroval hned. Obě přední děla houkla a první pozdravy patřily právě mé rotě, která byla nejvýše na stráni. Hned poté, co se rozprskly první šrapnely, nastal v našich řadách zmatek. U mé roty, která byla na mušce, se zvedlo několik lidí a bez rozkazu běželo pryč. Byl jsem právě poblíž kulometů, mimo zákop, a musel jsem se spokojit s bedničkou střeliva, kterou jsem si dal před hlavu jako kryt. Když jsem viděl tyto panikáře, něco jsem zařval a běžel jsem k zákopu. Poslušnosti jsem se ale nedovolal. Strnul jsem. Celá naše k obraně dobře vybudovaná pozice se změnila v chaos útěku. Celé roje se zbaběle zvedaly a prchaly pryč. Vynořilo se nás tolik, že útočníci dostali strach z toho, co se děje. Bez zastřílení nebyli úspěšní, jejich rány šly vedle a nikdo nebyl zabit ani zraněn, ale chaos způsobili dokonalý. Nakonec se vláček po vypálení tuctu ran urychleně stáhl zpět... Pyšně vybudovaná obranná linie, dlouhá dva kilometry, zůstala téměř bez obránců. Utekli i Slováci vlevo a také myslivci vpravo. Z naší roty zůstalo na pozicích asi deset lidí.“

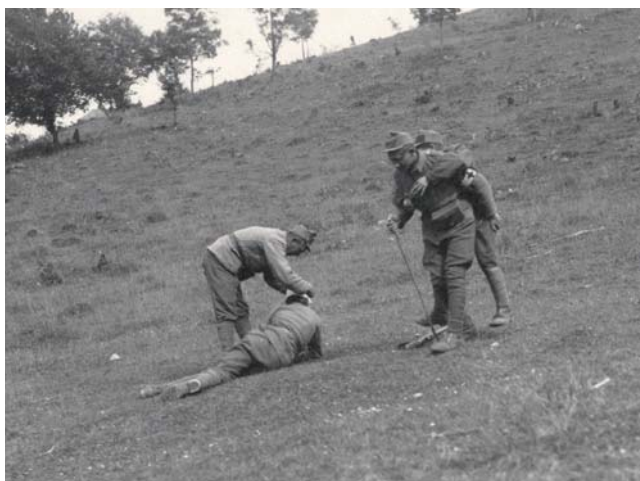
Na stanici Čop dorazilo z Rumunska 167 mužů tzv. Kornilovova praporu, který sloužil u dobrovolnické armády na Krymu, odkud byl Francouzi po jeho pádu evakuován.

7. ČERVEN

Ztracena Banská Štiavnica. Ztracen Zvolen. Získány Nové Zámky.

Plk. Šnajdárek zastavil maďarskou ofenzívu.

Z deníku it. legionáře Josefa Dudka: „Pro jistotu však rozbijím kolejový vjezd jak od Nových Zámek, tak od Šuran. Poněvadž jsme očekávali tvrdý boj o Nové Zámky, chtěli jsme se důkladněji pojistit proti pancéřovému vlaku. Proto jsme si vyžádali z Galanty k vyřazení určenou lokomotivu, aby nám ji poslali do Slov. Meděru. Při rozjezdu křižovatky za Meděrem jsem na oboje koleje připevnil nálože. A když lokomotiva přijela, pustili jsme ji na oboje nálože – ovšem bez strojvůdce. Při výbuchu se lokomotiva vzepjala jako kuň a lehla si napříč přes křižovatku. Teď už nás pancéřák nebude honit. Hned po snídani nastupujeme na Nové Zámky. Jdeme rychle, ba běžíme poklusem. Po dobré snídani a s dobrou náladou cesty rychle ubývá. Na severu od Šuran je slyšet střelbu. To naši útočí na Nové Zámky od severu. Před samým městem nás předhání vojenská letadla a hned nato stoupají nad nádražím oblaka dýmu. Bombardují nádraží. My vcházíme do města, ale nikde se nesetkáváme s odporem, jen na opuštěné pozice narážíme. Město je sevřené od severu a západu našimi

Evakuace raněných čs. vojáků z bojiště

Přivítání Rudé armády v Košicích

Přesun oddílů Rudé armády přes Košice

Čs. obrněný vlak v Slovenském Meděru

Ostřelování maďarských pozic

jednotkami, od jihu pak přispěchaly oddíly komárenské posádky 39. pluku, která se v pevnosti uhájila. A tak v 11 hodin dopoledne již stály naše pyramidy na náměstí.

Obyvatelé nás zvědavě okukují, známi si na nás ukazují. Ještě jsme si však ani neodpočinuli, když najednou odkudsi zaštekaly kulometry a kulky se rozpleskávají na dlažbě. To Maďaři zahájili protiútok pod ochranou pancéřového vlaku, který se vrací na nádraží. V pořádku vyklízíme náměstí a zaujímáme postavení na západním okraji města. Mám několik raněných. Našli nás svou dělostřelbou a peklo se otvírá. Obyvatelé prchají do úkrytů. Myslíš si, že to střílejí naši. Kdepak my a mít děla!? Přiběhla ke mně jakási dívka a se zoufalým výrazem mi ukazuje fotografii našeho legionáře a svůj zvýšený život. Má to být asi důkaz, že drží s námi. Posunky jí posílám, aby se schovala do sklepa. Může se tu opakovat Komárno z 1. května. Okna se sypou, štíty domů se kácejí, tašky prší ze střech, všude plno dýmu, prachu a cihel. Nakonec však byl útok odražen. Slunce praží a chce se pít. Chvilke oddechu. Ve městě jako by zbyla jen děvčata. A ta nám snášejí, co mají k pití a k snědku. Jak obětavě nám slouží, nebojí se nás, třeba jsou Maďarky. Do večera jsme se zase ubytovali v tabákové továrně. Já jsem dostal pokoj vedle u notáře.“

Všichni muži tzv. Kornilovova praporu se dobrovolně hlásí do bojů s Maďary.

Východní skupina

Z deníku fr. legionáře Ladislava Preiningera: „Vyšli jsme ve 3 hod. ráno z Benyeku severně do Samosujfalu... K polednímu jsme přebrodili řeku do Targo-szenpeter (Terza-Szent Peter)... Večer nám přivedli jednoho přednostu stanice podezřelého nápadným obhlížením našeho postavení. Vymlouval se, že šel přehlízet výhybkáře, jehož domek byl dělovou palbou rozbit. Bude u nás ponechán přes noc a ráno propuštěn. Od kul. roty zběhli čtyři vojáci přidělení nám od domobrany...“

8. ČERVEN

Ztraceny Obišovice. Ztracen Prešov. Ztraceny Michalovce. Obsazeny Zlaté Moravce.

Z deníku fr. legionáře Ladislava Preiningera: „Dnes byl zastřelen onen přednosta stanice. Bylo mu prokázáno, že Maďarům telefonoval o umístění našich kanonů a o střelbě na nepřátelské baterie. Druhý den por. Žižka potvrdil tato podezření. Způsob odpravení byl však nechutný. Nevím, po jakém soudním procesu se tak stalo, vše šlo náhle a zastřelení provedl jedinec, který se s ním kamsi vzdálil.“

Západní skupina

Z deníku it. legionáře Josefa Dudka: „Při snídani mi vypravuje, jak tu hospodařili rudí. Vypáčené skříňe, brali si upomínky. Nábytek z verandy prý odnesli. Ten jsme našli na dvoře tabákové továrny. Hovoříme německy. Většinou však mluví ona. Mluví a vypravuje afektovaně. Je mi podezřelá, jak nás chválí. Místo zaměstnání shledáváme po městě a okolí padlé a pohřbívané je do společného hrobu. K tomu nám od východu, někde od Kürtu, doléhá dělostřelecká palba. Naše to není. Abychom zabránili novému vpádu pancéřáků, vyhazují první oblouk mostu přes Nitru.“

9. ČERVEN

Ztraceny Tisovce

Z kroniky 1. pluku Stráže svobody: „Svatodušní pondělí. Maj. Boneau rozhodl se nečekati na další útoky v posicích na Nitře, ale podniknouti protiútok a zatlačiti bolševiky co nejdál. Gen. Mittelhauser, který Nové zámky navštívil, jeho úmysl schválil a přidělil mu k tomu ještě úkol dostati se až do Parkáně a postupem od jihu na Levici podporovati ofensivu našich oddílů, připravovanou od západu a severu. K této akci mu přidělil ještě I. pol. prapor 99. ppl. Znojemského, složený z bývalých dobrovolnických setnin jemnické, jevišovické a mor. budějovické; prapor se zúčastnil 16. 12. 1918 obsazení Znojma, v únoru 1919 byl přeložen na Těšínsko a odtud byl odeslán začátkem června jako slovenská armádní záloha do Hlohovce. Čítal 16 důstojníků a 450 mužů bojového stavu s 8 kulometry pod velením npor. Pospíšila. Dopoledne I. pr. 99. pl. obsadil Bajč jižně od Nových Zámků a zde přenocoval; při této akci padl por. 39. leg. pluku Josef Havlát. Půlprapor 34. leg. pl., zesílený 3 kulometry Stráže Svobody pod vedením prap. Špačka, obsadil Dvory nad Žitavou bez většího boje; nepřítel ustoupil do Perbete.“

Ztracen Velký Šariš. Ztraceno Humenné a Vranov.

Z kroniky I. praporu 23. čs. stř. pluku fr. legie: „Ve 2. hod. příchod do Velkého Saroše. Rozkaz: I/31 jedna rota s dvěma kulometry obsadí silnici a dráhu mezi kótou 392 a kótou 389. Vysílají silné hládky, přerušiti telefon a telegraf. Hlášeny nepřátelské silné hlídky z kóty 375 (západně od Prešova) postupující k cestě Velký Saroš – Malý Saroš. Úsek oddílu rozděluje mjr. Machačík na 3 části. Nepřátelské útoky, jichž se zúčastnilo mnoho civilního obyvatelstva z Prešova, na kótu 392 a na kótu 389 a 416 byly vesměs odraženy s krvavými ztrátami pro nepřítel, jenž neustával od pokusů do 8 hod. večer, kdy nastal klid.“

10. ČERVEN

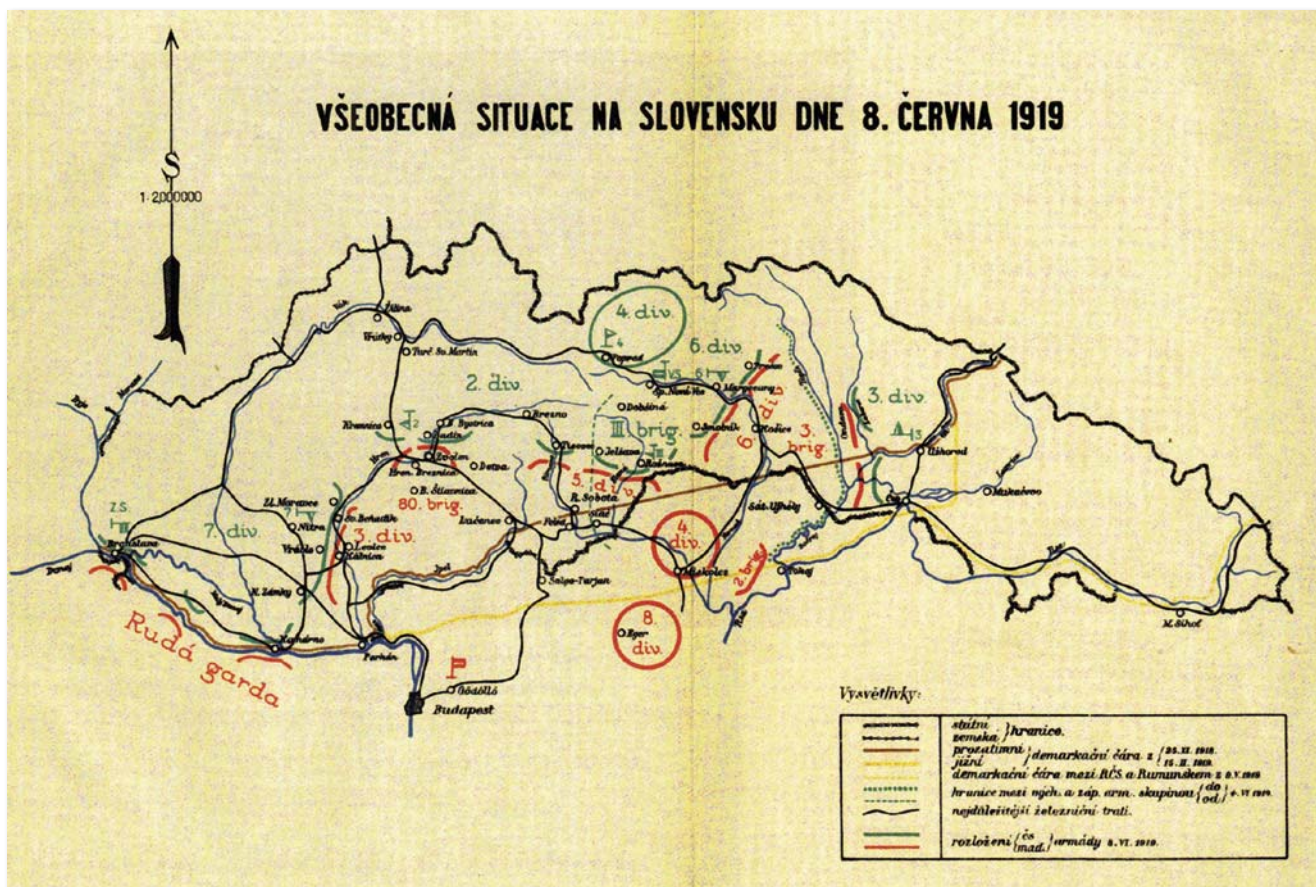
Dohodová nota Maďarům, aby zastavili boje.

Ztracen Bardejov

Tzv. Kornilův prapor je přidělen ke štábu Karpatské skupiny.

Obsazena Banská Štiavnica. Obsazeny Velké Šarluhy.

Ze vzpomínek gen. Šnejdárka: „Zajímavé bylo, že právě v tu chvíli pokusily se rudé gardy o opětné dobytí Banské Štiavnic. Vyslali po trati pancéřový vlak s posádkou a další pěší útočné oddíly, které měly současně napadnouti Štiavnicu. Mohli jsme z výhodných pozic zaskočiti pancéřový vlak, posádku jeho sestříleti a vlak, který vyjel do nádraží bez vůdce a posádky, padl do našich rukou s 2 děly a 5 kulometry. V 6 hodin ráno vlezla nám útočná kolona pěší do pasti a I. prapor mezinárodního pluku bolševického zůstal téměř celý na místě. Zbytek chtěl spasiti se plováním přes řeku Hron, ale nepodařilo se to nikomu. Zasloužený trest stihl tento oddíl, který v Hronské

Improvizovaný obrněný vlak maďarské Rudé armády

Vstup Rudé armády do Prešova, vojáci před palácem Klobušických

Vojáci pluku Lajose Kossutha bojovali v okolí Miškovce, Košic a Bardejova

Dobrovolníci 1. pluku Stráže Svobody cestou na Slovensko

Breznici raboval a loupil, odvlékal ženy a jinak hanebně se choval. Boj u Hronské Breznice trval 10 hodin.“

Z kroniky 46. pěšího pluku: „Ukořistěno množství zbraní, střeliva a výstroje. Kulometná rota ukořistila sama 2 těžké kulometry s příslušným materiálem, který po postřelení obsluhy zanechán na místě. Vítanou kořistí byla zvláště kompletní jedna telefonní výstroj, které dosud prapor velmi těžce postrádal. Dále ukořistěn i jezdecký kuň velitele maď. praporu. Výpovědí zajatců a nalezenými dokumenty obou padlých důstojníků zjištěno, že proti I./92 stál 1 prapor 53. pěšího pluku od 3. divize V. maďarského armádního sboru. Dotyčný prapor byl právě 1 hodinu před příchodem I./92 ve stanici V. Šarluhy vyvagónován a netuše blíženi nepřítele, utábořil se bezstarostně ve vesnici. Teprve při blíženi předvoje I./92 pol. praporu nepřítel alarmován, avšak prudkým útokem 92níků brzy přiveden maď. prapor do zmatků a donucen tak k ústupu. Tím bylo lze vysvětliti i velké množství ukořistěných batohů, které na bývalém tábořišti uprostřed městečka nalezeny. Dále zjištěno výpovědí zajatců a uvedenými dokumenty, že dotyčný prapor byl do V. Šarluh vyslán jako předvoj a ku krytí vyvagónování dalších 3 praporů s 1 baterií, které odtud měli podniknouti bočný útok proti pravému křídlu brigády Kieffer, aby tak ulehčeno maď. oddílům bojujícím v prostoru Levice.“

11. ČERVEN

Neúspěšný útok na Levice

II. prapor 30. pluku útočí na Kysak a Obišovice.

Vzpomínka Františka Krennera: „Přepadení mělo být provedeno za podpory kulometné roty, která si měla vzít na starost všechny cíle a chrániti záda praporu. Hlavní zřetel měla tato rota obrátiti na most přes Hernad mezi Kysákem a Obyšovci, kudy museli všichni Maďaři ustoupit. Že půjdou zpět, tomu všichni pevně věřili. Kulometry měly začít palbu, až by pěšáci vpředu spustili, aby se to předčasně neprozradilo. Rozvinuti k boji přiblížili se ke Kysáku. V zahradách hověli si nepřátelé – jistí, bezstarostní. A náhle začal boj: bodákem, ručními granáty, kulometry. Jako bouře proletěli hoši vesnicí, šíříce kolem sebe smrt a hrůzu. Podle vydaných rozkazů měli být zajatci shromažďováni v kostele: za malou chvíli byl jich kostel plný. Železniční stanice, kde vlála z nádražní budovy nepřátelská vlajka, byla téměř v okamžiku dobyta a obsazena. Za chvíli byl celý pravý břeh Hernadu v moci udatného praporu. Všechno šlo dosud podle plánu. Kulometná rota kosila nepřátele na mostě, vnesla divý zmatek do vozatajstva a držela velmi úspěšně v šachu i nepřátelskou baterii, kterou zasáhla právě v okamžiku, když vjížděla do palebného postavení. Jen slíbené posily nepřicházeli. To se stalo vítězům osudným. Maďaři se zatím vzbouřili a ze všech vesnic vůkol soustředili své síly proti odvážlivcům, jejichž postavení se stávalo každým okamžikem povážlivější. Ze všech stran docházely zprávy, že nepřátelé postupují ve značné převaze. Vždyť podle odhadu mohly být ubytovány v nejbližším okolí aspoň čtyři pluky pěchoty. Co znamenaly proti nim dvě rotu pěší a jedna kulometná, k tomu ještě bojem roztroušené? A tak setník Hon nařídil s těžkým srdcem ústup, když poznal, že nelze déle vytrvati a vyčkati posil.“

Na sousedním svahu slyšeti bylo maďarské hlasy – to už bylo nebezpečně blízko v boku. Rozkaz k ústupu byl vydán právě včas. Stalo se však bohužel, že některé menší části, které se v zápalu boje vzdálily, nezaslechly rozkaz k ústupu, nezpозorovaly nebezpečí a byly zajaty, a tak ani k poručíkovi Štěpánkovi, který byl všude první, tento rozkaz již nedošel. Nezpозoroval ani, že kolem něho počet nepřátel vzrůstá. Bil se a hájil obklíčen jsa v jednom domě, nedbaje výzvy nepřátel, aby se vzdal, jak se na pravého hrdinu sluší. Nepřátelé již ho vytlačili z přízemí na půdu, ale již i tam se za ním hrnuli. Měl poslední náboj ve své pistoli. A tu mu hlavou problesklo: „Raději smrt než zajetí!“ Nerozpakovav se, prohnal si poslední kulí srdce.“

Vyjednávání čs. strany s Dohodou o vojenské pomoci nabralo pachuť pasivity spojenců. 11. června 1919 sděloval ve svém dopise E. Beneš T. G. Masarykovi: „Rada čtyř nás zavolala a obžalovala, že jsme my překročili demarkační čáru, že jsme na vině atd. Nechápu a nepochopí situaci... Nám vytýkají, že prý jsme nejdříve překročili linii, pak jsme byli bití a teď křičíme. Kdybychom šli na Miškovec, vyhráli a neprosili pak o pomoc, nic by nebyli řekli. Ale volání o pomoc je zde popudilo.“

12. ČERVEN

Pařížská mírová konference garantuje Československu prislibené území.

Obsazena Hronská Breznice. Ztraceny Velké Šarluhy.

Obsazeny Michalovce

Z deníku fr. legionáře Ladislava Preiningera: „Po noci prospané v mrtvém spánku přišel ráno ve 4 hodiny rozkaz, abychom se vrátili na své staré pozice. Jdeme zase včerejší cestou do Široké a tam se rozkládáme po návrších. Po příchodu utíká před námi bolševická hlídka. Obyvatelstvo nás radostně vítá. Mužstvo se zadušuje, že již zpět nepůjde za žádnou cenu. Držíme pásmo kopců v linii asi 8 km. Kpt. Rychlík, velitel praporu, šel do nemocnice a velení praporu převzal kpt. Švehla.“

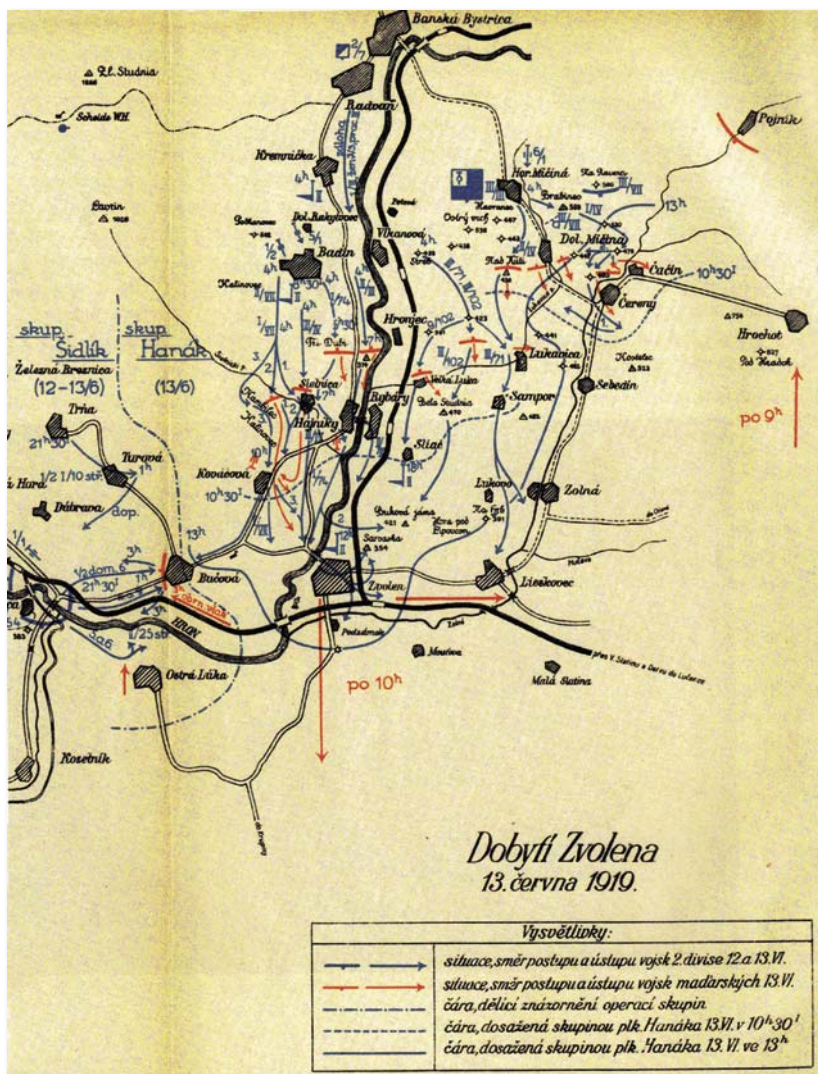
13. ČERVEN

Obsazen Zvolen

Ze vzpomínek gen. Šnejdárka: „Ve 3 hod. ráno zahájili jsme útok a po tuhých bojích byli jsme pány Zvolena. V těchto bojích měli jsme ztráty nepatrné, zato rudé gardy měly ztráty veliké. Sedláci musili pohřbívati mrtvé; na jednom místě, které bolševické vojsko obzvláště houževnatě bránilo, bylo nahromaděno na dvě stě padlých. Právě dobytím Zvolena byl dovršen zlom, kdy se maďarská ofenzíva zadrhla.“

Ztraceny Michalovce

Z deníku fr. legionáře Ladislava Preiningera: „Včera večer přišel rozkaz k pohybu směrem na Bertót (Bertolovce), útočit bude 88. pl., my jej budeme podporovat ze strany. Došla zpráva, že Šnejdárek a Mittelhauser se svými vojsky překročili Dunaj a postupují... Útok začal ráno ve 3 hod. 88. pluk přešel určený cíl. Naše četa byla

Vojáci Rudé armády na nádraží v Levicích

Doprava nábojů na frontu probíhala i pomocí mul

5. rota 30. pěšího pluku

na cestě zaražena, rozprášila však maďarskou jízdu a žádá nyní o pomoc. Byla doplněna na rotu. Vesnice Bertót byla obsazena. Během odpoledne (včera) 88. pluk se začal překotně stahovat a my byli nuceni zasadit celý prapor. Boj se rozvinul dosti zuřivě. Konečně k večeru dáno vše do pořádku, linie se usadila a 88. jakž takž seřazen. 2. rota je na levém křídle, 3. částečně u kostela a jde rota 1. Nepřítel střílí z děl a kulometů. Běhám po vsi a latuji a udržuji posici, jak mohu. Honím kapitána od 88. za jeho povinnostmi a nadávám mu, že si ničeho nehledí. Večer se spustil důkladný lijavec a bouřka a zatavily jakoukoliv činnost. Mužstvo je v polích bez pláště po celou noc. Jinak noc byla klidná...“

14. ČERVEN

Obsazen Tisovec

Z deníku it. legionáře Josefa Dudka: „Naše idyla zde uprostřed bojů končí. Stejně se z nečinnosti zase začaly rodit myšlenky, jež nikterak nepřispívaly ke zvýšení bojového ducha. Zprávy, jež k nám pronikají, jsou neurčité. Nevíme, jak to kolem nás vypadá. Z domova přinášejí noviny zprávy plné volebního boje a pro nás mají jen sliby. Chystá prý se nám posila sokolstvem a snad i hasičstvem. Nechápe, proč se nemobilizuje vojsko, proč jsme stále bez dělostřelectva. A tak tedy zase nasedáme do vlaku a jedeme. Tentokrát přes Šurany směrem na Vrábce. Vystupuji před Vrábci a táboříme na louce.“

Východní skupina

Z kroniky I. praporu 23. čs. stř. pluku fr. legie: „Hlídky vyslané do Kisszebemajórság hlásí, že nepřítel má obsazený Sabinov, 12. prapor myslivců obsazuje bývalé posice 1/23 praporu v Lipjanech. Trén přemístěn do Lipjan, baterie 1/3 u kóty 389 s pozorovací stanicí na kótě 664 severně od Lipjan. V 6 hod. 50 min. večer počíná nepřítel od okrajů Sabinova postřelovat dělostřelectvem trať z železničního strážního domku. Spojení všude navázáno. Hlídky vyslané 2/23 zjišťují obsazení vsí Pusztasalgo a Uszpoklyen nepřitelem.“

15. ČERVEN

Pařížská mírová konference ukládá Maďarům třídní lhůtu ke stažení ze Slovenska a určuje novou podobu hranice.

Východní skupina

Z deníku fr. legionáře Ladislava Preiningera: „Poměrný klid. Náš zámeček při ostřelování byl dvakrát zasažen. Ráno v pět hodin nastupujeme na Jernye (Jarnovice). Generál Pellé převzal vrchní velení naší armády.“

16. ČERVEN

Druhý útok na Levice. Obsazeny Nemce – při výbuchu muničního skladu téměř celá ves zničena.

Z deníku it. legionáře Josefa Dudka: „Pomalou se zakopáváme malými lopatkami. Vždycky mi to připadá, že si kopeme hroby.

Vesnice před námi je tichá, jako po vymření. Sotva tam spatříš človíčka. Na otázky neodpovídají, nic nám neprodají. I tu vodu jsme získali jen hrozbou. Jsou to Maďaři a Maďaroni.“

Obsazen Sabinov. Obsazena Rožňava.

Z kroniky I. praporu 23. čs. stř. pluku fr. legie: „Počíná útok ve 4 hod., prudká palba našich i nepřátelských kulometů. V noci přerušena trať a mostky na železnici vyhozeny. Nepřítel používá obrněného vlaku. Baterie 1/3 střílí do naší linie, na štěstí pro nedostatek munice velmi málo. V 10 hod. 15 min. hlášen ústup nepřátelského dělostřelectva a trénu ze Sabinova. Mjr. Machačík nařizuje postup, jenž se rychle provádí; nepřítel chvatně vyklizuje své zákopy a prchá. Přijíždí pplk. Poirée, jež překvapuje bombardování z obrněného vlaku a odevzdává mjr. Machačíkovi ústně velení nad tou celou skupinou, tj. 12. prapor myslivců, 1/23, 1/31, 2/31 a baterie 1/3 s velitelstvím v Sabinově.“

V Prešově vyhlášena Slovenská republika rad.

17. ČERVEN

Obsazen Jasov

Maďarský protiútok u Levice.

Západní skupina

Z deníku it. legionáře Josefa Dudka: „Po poledni se objevil na trati přes Hron u N. Kalny dlouhý vlak a hned za ním se šine druhý. Jsem asi 5 km od nás. Maďaři nastupují. Posílám hlášení. Dělostřelectvo se zastřeluje. Vědí o nás. Napjatě pozorujeme. Jsme připraveni, spoléháme na své vyleštěné Hanky [kulometry]. Od levého křídla běží ordonance a sotva popadaje dech hlásí: „Osmadvacátníci po prvních šrapnelových výstřelech naházeli své kulometry do studny u majíru, kde byli rozloženi, a skryti ve vysoké pšenici husím pochodem berou roha.“ Kluci sakrují a já s nimi. Měl jsem sto chutí pustit do nich naše Hanky. Visíme ve vzduchu. Nepřátelská linie se přibližuje kryta vysokým obilím. Jejich šrapnely se trhají stále hustěji. Přibíhá posel z velitelství praporu. Prapor ustupuje. Pro mne rozkaz: krýt ústup praporu až do soumraku. Za námi se táhne dlouhý holý svah mírně se zvedající, že za denního světla po něm ústup není možný. Posílám br. Taranta s 3 četami a 4 kulometry dozadu, sám si s 1. četou a kulometry budu krýt ústup. Když Tarant se svými chlapci míjí vesnici, padlo za nimi odtud několik výstřelů. Lumpi, jsou s nimi spolčeni. Br. Poduška pohotově začal vesnici kropit a pod touto chytrou ochranou se Tarantova skupina dostala z dosahu nepřátelské vesnice. Já jsem s 1. četou zatím přesídlil na malé návrší, kde právě měli navedeny hromady hnoje. Ty se staly naší záštitou. Za námi se táhnou hloučky s povozy našeho ustupujícího praporu. Musíme vydržet, než dostihnou návrší, anebo až nám za soumraku zmizí z očí. Dávám rozkaz: „Nechat dojít, až nám poskytnou jistý cíl.“ Naše spása spočívá v kulometech. Pro jistotu si připravujeme i petardy. První vlna se už vlní v obilí. „Ještě ne!“ a ukazují, kterým směrem budeme ustupovat. Ležím za hromadou hnoje. Ty se staly naší záštitou. Kulometry s obsluhou po obou stranách. „Ted!“ Vyšlehly plameny, výkřiky, nadávky, vlna opadla.

Maďarské oddíly v Levicích

1. pluk Stráže Svobody před útokem na Maďary u Perbete, 16. červen 1919

Vyhlášení Slovenské republiky rad

Mjr. Bonneau a mjr. Jirsa během bojů u Perbete

Kulomet 2. divize během bojů u Hronské Breznice

Vstávají však noví a další, povely, přebíhání, zmatek, nářky zasažených, ale všechny čtyři naše Hanky zlověstně štěkají. Bez přetržení. Neodvází se na nás bez dělostřelby, jsme příliš blízko sebe a naše kulometry je drží při zemi. Sotva se u nich ozve sebemenší zvuk, křik, nářek, nadávky, odpovídají naše Hanky tak, že ztichne i každý šustot. Chrlí nejen náboje, šlehají plameny, chladiče syčí a tryskají páru. Je to líbezná hudba to jejich tatatatata i optické efekty, které nabývají na síle s nastupujícím soumrakem.

S nastupujícím soumrakem spoléháme stále více na sluch než na zrak. Hloučky ustupujícího praporu potemněly a ztrácejí se za návrším. Teď nastává doba ústupu i pro nás. Zatím co naše dva kulometry hlídají nepřítele, popadl br. Nádvorník, takto silák, kulomet jako děcko do náručí, pohoupal jej a již kluše dozadu na určené místo. Jakmile se znovu jeho puška ozvala, dali jsme se za ním. Tak jsme střídavě ustupovali až do Györu. To už byl holý vršek za námi a byla tma. Za vesnicí se shledáváme. Jsme všichni. Rozkaz jsme splnili. Br. Nádvorník sedí na zemi a na klíně drží už vychládající hlaveň kulometu a laská ji: „Vy jste nám dnes zachránily krky.“ Zpoceni jako z lázně nastupujeme pochod za ostatními. Bez řeči. K půlnoci nás zastavuje na východním okraji Cziffaru naše hlídka.“

18. ČERVEN

Druhý útok na Levice odražen

Z rozkazu 6. divize: „Zapovězeno jest užívatí ve hlášeních českých názvů map, a má se k uvarování všelikých nedorozumění jediné užívatí jmen maďarských. Dále musí býti udáno, dle které mapy se hlásí (1:75000 nebo 1:200 000). Brigádě dochází písemné zprávy bez jakéhokoliv udání času, kdy se zpráva odesílá, čímž jsou takové zprávy jednoduše bezcenné...“

Obsazen Bardejov

Z kroniky I. praporu 23. čs. stř. pluku fr. legie: „Bardějov obsazen oddílem. Staničním velitelem ustanoven kpt. Michl. Poslány hlídky na jih, na východ, sever, aby pátraly, kam až nepřítel ustoupil. Před Bardějovem zřízena obranná linie ve vzdálenosti asi 6 až 8 km od města. Ztráty: 2 ranění.“

19. ČERVEN

Obsazen a znovu vyklizen Plešivec

Západní skupina

Z deníku it. legionáře Josefa Dudka: „Za úsvitu se na silnici od Levice objevily nepřátelské kolony. Postupují celkem bezstarostně. Nechali jsme je dojít, až poskytovaly jistý cíl. Uvítali jsme je jaksepatří. Prchali tak překotně, že zanechali za sebou mrtvé i zraněné. Od raněných jsme se dozvěděli pro nás zajímavou novinku: že před námi stojí příslušníci praporu holičů a číšníků, že všichni jsou Maďari a že většinou pocházejí z Budapešti. Udiveni jsme kroutilí hlavami nad takovou vojenskou organizací. Když se útočící pěchota ztratila z dohledu, začali nás ostřelovat dělostřelctvem. A my jsme stále bez ochrany dělostřelcké. Vždyť my jsme přece z Itálie dovezli 2 dělostřelcké pluky. Říká se, že prý jsou někde na Těšínsku proti Polákům. Máme sice v rokli dobrý úkryt, jsme

ve stínu střelby a snadno proto odrážíme další pokusy pěchoty o útok. Začíná zákopová válka.“

Ze vzpomínek velitele západní skupiny gen. Mittelhaussera: „Dne 19. června začíná boj hned z rána o páté hodině; nepřítel prozkoumává východní okraj města, ale jeho pokus obchvatem z jihu ztroskotá. – Byla to pouze lest. Hlavní útok, prováděný 4 pěšími prapory, jichž největší část přináleží 44. pluku a podporovaný palbou 4 baterií, jest od poledních hodin veden směrem k Ban Keszi, přechodu to přes Nitru, který jest vzdálen 5 km od severní strany Nových Zámků. – Ban Keszi byl vzat nepřitelem, kterýžto postupuje po pravém břehu ve směru jihozápadním a hrozí odříznutím obou železničních tratí, které pojí Nové Zámky s Nitrou a Bratislavou.

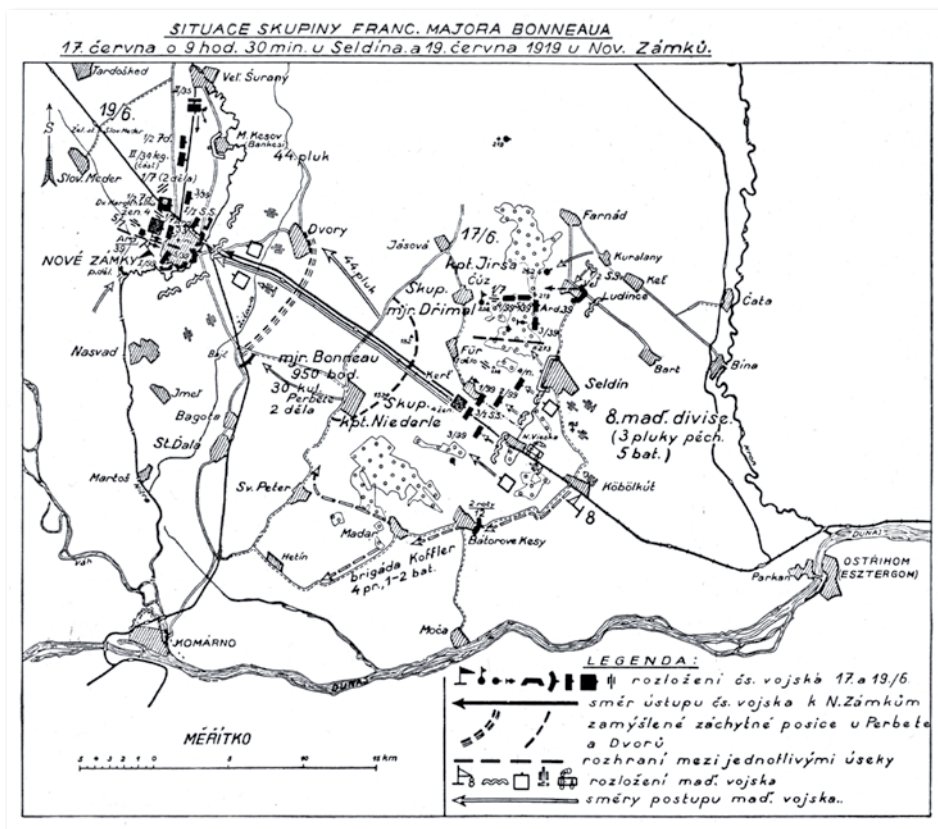
Vzniká tu veliké nebezpečí pro oddíl majora Bonneau, jenž se snaží zastaviti postup nepřátelský, a zasadí podél trati železniční směrem k Surany svou poslední zálohu pod velením setníka Nováka. Zároveň generál Schuhler, který byl o tom zpraven, posílá z Nitry na Surany jeden ze svých posledních praporů, jimiž ještě může disponovati, druhý to prapor 35. pluku, s obzvláště rázným majorem Jelínkem, velitelem 39. pěšího pluku. Jelínek ihned po svém příchodu na bojiště vstoupí ve spojení s majorem Rejholecem a setníkem Novákem, jimiž disponuje, překvapí prapory bolševické útokem křídelným, vycházejícím ze Surany a zatlačí je směrem k Ban Keszi na jejich komunikační cesty. Překvapený nepřítel je v rozpacích a ustupuje před hrozícím nebezpečím obchvatu ze severu. Jelínek zesílí útoky a k večeru se mu podaří zatlačiti směrem k Ban Keszi nepřátelský oddíl. V noci byl učiněn útok na vesnici, který ztroskotal.“

20. ČERVEN

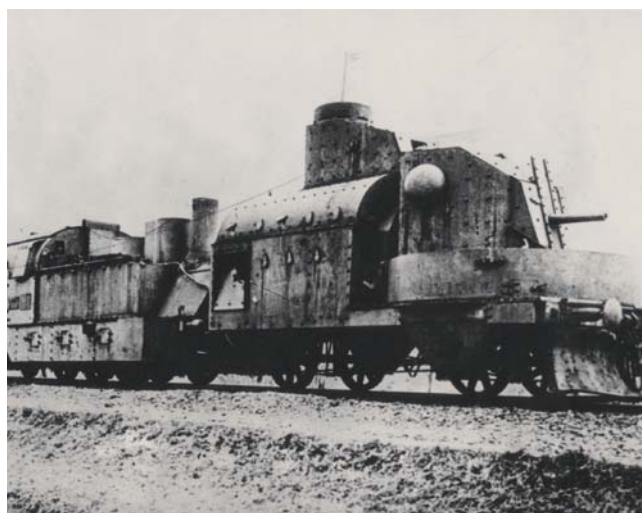
Obsazena N. Báň. Maďarský útok na Nové Zámky – smrt mjr. Jelínka.

Ze vzpomínek velitele západní skupiny gen. Mittelhaussera: „20. června přijel jsem k 4. hodině odpolední z Bratislavy do Nových Zámků. Můj vlak byl ještě 3 km vzdálen od nádraží, kde major Bonneau měl svoje stanoviště, když obrovský výbuch otřásl vagonem a rozbil několik oken. Tušil jsem, že místo výbuchu jest východně od Nových Zámků a měl jsem ihned dojem, jakoby železniční most přes Nitru byl vyhozen. Několik minut později nalezl jsem majora Bonneau na nástupišti nádraží v Nových Zámčích. Potvrdil mně, že most přes Nitru byl vyhozen do povětří ve chvíli, když přejížděl pancéřový vlak. Pravděpodobně zasáhla přímá rána nepřátelského dělostřelctva, které soustředilo palbu na most ihned po příjezdu vlaku, spouštěcí provazec a zanítila rozbušku nálože. (Tato verze později se potvrdila).

Oblakem rozptylujícího se dýmu mohl jsem dalekohledem postřehnouti obrněný vlak stojící na druhé straně zříceniny asi 1200 m od nádraží. Prudká palba jeho 7,5 cm děla svědčila o energickém chování jeho mužstva. Roztříštěný jeho vlečný vůz visel na troskách mostiny; vlak nemohl tedy již ani jeti dopředu ani dozadu; v dělostřelckém ohni, který se naň soustřeďoval, připomínal zcela těžkopádný tank, donucený k nehybnosti před nepřátelskou obranou a bránící se do krajnosti rychlopalbou svého a děla a svých kulometů. Major Bonneau mi hlásil dále, že spolu s objevením se pancéřového vlaku nařídil všeobecný útok svého oddílu na východě a jihu Nových Zámků; toliko jednotky, postavené minulého dne pod velení majora Jelínka, byly prozatím

Jízdní poslové v přední linii během bojů na Slovensku

Maďarský obrněný vlak

Oddych čs. legionářů z Itálie a příslušníků domácího vojska během bojů u Nových Zámků

Zraněný italský legionář na nádraží Slovenský Meder, 18. červen 1919

Stroje Bréguet Bre.XIV na letišti Vajnory u Bratislavy

ponechány v obraně mezi Ban Keszi a Surany. Leč major Jelínek, dychtiv, by se znovu vyznamenal, přispěchal z Ban Keszi, požádal o rozkaz k útoku namířenému proti železničnímu mostu na ochranu našeho obrněného vlaku, a dosáhl tohoto nebezpečného, čestného úkolu.

Dým po výbuchu pozvolna se rozptýlující, prudká koncentrovaná palba, již obrněný vlak na sebe soustřeďoval, nepřetržitý rachot kulometů, to vše dodávalo boji, který se rozvíjel v blízkosti mostu u Nových Zámek, vzhledu, který připomínal koutek z některé z našich velikých francouzských bitev. Za těchto kritických okolností major Jelínek dobrovolně dal všanc svou osobu a postavil se tváří v tvář smrti. Vášeň slávy, jako každá jiná vášeň, chová v sobě něco nekonečného stále žízničího po ukolení. Major Jelínek nechtěje svého osudu následovati, přímo jej vyprovokoval. Neuplynulo ani čtvrt hodiny od mého příjezdu na nádraží v Nových Zámkách, když tu náhle se roznesla zvěst, že major Jelínek je raněn. Tato zpráva se bohužel ihned potvrdila a již tu byl raněný, který byl nesen na improvizovaných nosítkách a uložen do jedné z nádražních čekáren.

Major Jelínek byl střelen kulí z kulometu, která ho zasáhla asi na šíři dlaně pod srdcem. Na první pohled nabyli jsme dojmu, že zranění toto je smrtelné. Raněný ostatně již ani neodpovídal na několik slov, jimiž jsme se snažili dodati mu útěchy. Vzal jsem tedy z rukou jednoho z důstojníků československý válečný kříž a připevnil jsem jej majoru Jelínkovi na prsa. Po tomto doteku zachvěla se zsinálá tvář umírajícího, jeho zavřené oči se s námahou otevřely, poznal nás a hlasem slabým, ale zřetelným pravil: „Jsem spokojen, že umírám za svoji vlast.“ To byla poslední slova majora Jelínka, velitele 39. pluku, padlého za Československou republiku.

Slavná smrt Jelínkova byla vrcholem zápasu československého vojska proti bolševickému přepadení. Téhož večera dne 20. června 1919 oddíl majora Bonneau vyprostil obrněný vlak a stanul na levém břehu Nitry. Na jeho pravém křídle, jižně od Nových Zámek, velitel major Dřimal zahnal nepřítele směrem na Bajce.“

21. ČERVEN

Východní skupina

Z deníku fr. legionáře Ladislava Preiningera: „*Das to sper. Na našem křídle u Zimné hory 88. pl. ustoupil a museli se též stáhnout na výhodnější postavení do Nyársardó (Naršany) a obloukem na sev. západ. Nalevo máme stále totéž spojení a doprava máme mezeru. Děláme báječný manévr. V noci jdeme nepříteli pod nose, aniž byl co zpozoroval. Střílejí sice, ale do prázdna. Věru v tom pechu máme z pekla štěstí. Vysíláme hlídky, aby nepřítel nepoznal, že jsme opustili postavení. Velitelství praporu je v zámku Pusztasalgo (Roškoviány). Večer o 11. hodině. Zase ustupujeme, a sice do hor, a kryjeme tak celý ústup. Při odchodu nevíme dobře, dojdeme-li. Jsme ze tří stran obklíčeni a nevíme, jak se vymotáme. Nepřítel je blízko nás. Celý den jsme nejedli.*“

22. ČERVEN

Úspěšný útok 30. pěšího pluku na vrh Turzoh

Z deníku fr. legionáře Ladislava Preiningera: „*Zase jsme šťastně proklouzli. Vozy projely téměř již nepřátelskou linií,*

vesnicí, jejíž druhý kraj byl obsazen. Postavení jsme opustili o dvě hodiny později, než bylo nařizeno. Překročili jsme koty vyšší 1000 m. Zatím Maďaři ostřelovali postavení námi vyklizené. K ránu, když jsme sestupovali z hor, otevřel se nám překrásný rozhled do doliny. Obsadili jsme hřebeny kopců. Velitelství praporu a čtyři zálohy je v Roškoviánech. Večer Maďaři útočili na naše levé křídlo a byli odraženi. Při tomto útoku byl zajat jeden Maďar. Měl u sebe 1 070 K tištěných po jedné straně. Jednu pětikorunu jsem si vyměnil. Vypověděl dosti zajímavé věci o jejich armádě. Přísluší 7. p. pluku. Dostali prý rozkaz do 4 dnů vykliditi Slovensko.“

23. ČERVEN

Západní skupina

Ze vzpomínek kpt. Austína Malára ze štábu 7. divise: „*Slovenské boje zakončili sme predvečer prímeria výpadom improvizovaného pancierového vlaku za vedenia mjra Smetanu. K akci hlásil som sa dobrovoľne. Hoci vlak pozastával so starej lokomotívy, niekoľko rozbitých vagónov, z ktorých na jeden naložili sme rozbité pancierové auto, s posádkou asi dvacať ardtov prerazili sme 23. júna u Hull maďarský front a postúpili až po Rendvu.*“

Východní skupina

Z deníku fr. legionáře Ladislava Preiningera: „*Noc uplynula celkem klidně. Pozdě v noci došel přípravný rozkaz pro případ ústupu. Za to den byl horký. Nepřítel útočil prudce na nové křídlo a na Novou Ves (Pačov N.Ves). 23. pl. měl odpoledne 4 raněné. Naše děla nemají téměř střelivo a střílí velmi málo. Telefonem mohu ovládat celý úsek, a sleduji tak všechny boje. Maďaři bojují tím způsobem, že vysílají vpřed čím dále silnější hlídky a pak teprve rozvinuté jednotky. Kopce držíme ještě odpoledne v 16 hodin.*“

24. ČERVEN

V 17 hod. vstoupilo v platnost příměří.

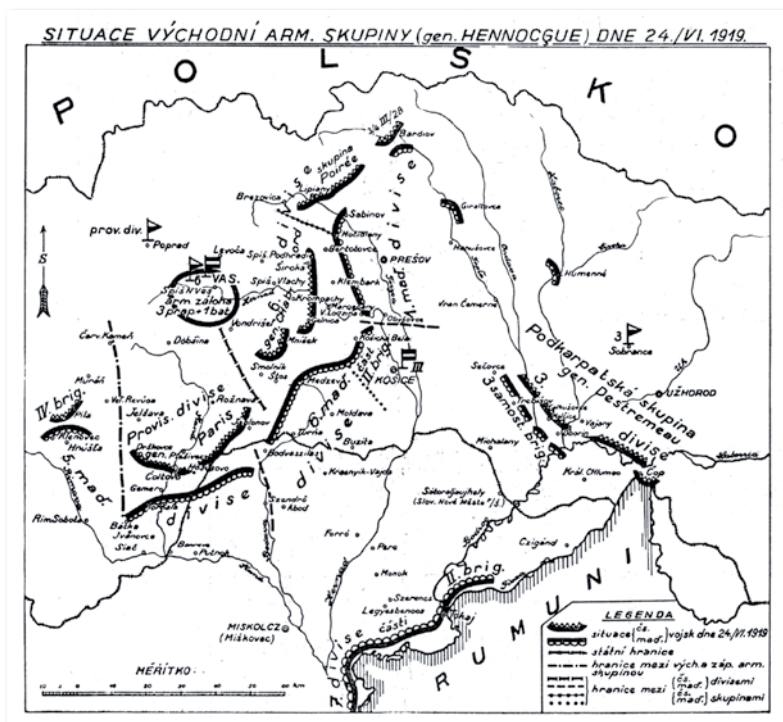
Východní skupina

Z kroniky I. praporu 23. čs. stř. pluku fr. legie: „*Vzhledem k příměří byl klid, jenom na hřebenech hor u kóty 619 ke kotě 875 slyšeti někdy ránu. Kulometry zůstávají na místech s nutnou ochranou, stavějí se polní stráže, ostatní mužstvo staženo do vsí a do stodol k odpočinku.*“

25. ČERVEN

Východní skupina

Z deníku fr. legionáře Ladislava Preiningera: „*Památný den. Celou noc se ještě střílelo a v 5.30 ráno, jako když utne. Vzácné ticho se rozlehlo po kraji.*“

Rozkaz mobilizací.

Slovenska revolucionarna Radna Vlada vidala rozkaz na obecnou mobilizaci. Doteraz narukovac povinne su, bez ohledu na to, či bu dachto assentirovani, abo ne, vsicke od 1874-ho roku do 1901-ho roku rodzene. Druhorodne pozhejsi povolane budu.

Perši dzeň mobilizacij: 30-ho junia.

Narukovane na vsicke vlaki a po šickich štrekoch na skrz direktorium vistavenu legitimaciju zadarmo cestuju.

Pre narukovanich ka'ž' kzežen do obedu a poobedze jeden vlak idze.

Narukovane v dobrej unifom ... abo v dobrich civilnich satoch običene nech rukuju: nech donešu zo sebu na kefo možno dva pari dobreho obuvu; ktere krajina im zaplaci.

Uktereho bar jaki zbroj ato strelni nastroj je, nech zo sebu doneše. Ze taki doteraz ne oddai, strofani nebudze, naopak, každi, kteri gver zo sebu doneše, **50 koruni premiu dostane.**

Kto se temu rozkazu ne podrobi, pred **štatarialni** sud postaveni bułze.

Ktere rukuju, maju se svy stoffine. Usazari meřovac.

Pravok. No. 274 v. 1. 1. 1919.

Slovenska revolucionarna Radna Vlada.

Hlídku arditů na ulici v Nových Zámčích

Polní četníci 7. divize

Dělostřelectvo italské legie

Čs. pancéřový vlak

Podplukovník

Jiří Alois Jelínek

* 12. prosince 1887 Lochovice

† 20. června 1919 Nové Zámky

Jiří vystudoval Československou obchodní akademii v Praze a poté působil jako úředník v řadě velkých firem, naposledy u Živnostenské banky v Praze a ve Vídni. Byl také nadšeným sportovcem. Za SK Smíchov hrál fotbal a lední hokej. Po vypuknutí války byl jako záložní poručík odveden k pěšímu pluku č. 11, se kterým odešel na srbskou frontu. Již 8. prosince 1914 ale upadl do srbského zajetí. Byl odeslán do Niše, kde se brzy začaly tvořit národnostní skupiny. Jelínek se stal čelním představitelem českého spolku. Zpočátku si vytvořili národní knihovničku a pěvecký sbor, brzy začali se slovanskou propagandou, sám Jelínek se měl prohlásit za vlastizrádce a spolupracovat s ruskou misí. S několika druhy se také záhy přihlásil do srbské armády, ale ta zatím neměla o dobrovolníky zájem. Změna nastala v říjnu 1915, kdy Srbům do zad vpadli Bulhaři. To už byla každá ruka dobrá a zájemci o vstup byli vyzváni, ať tak učiní. V době velkých srbských ústupů však již zájem velký nebyl...

Jiří Jelínek po upadnutí do srbského zajetí ještě v rakouskouherské uniformě

Jiří Jelínek vstoupil do srbské armády zřejmě v Kuršumliji. Spolu s ním tak učinilo dalších osm Čechů (z nichž J. Dřímál se také účastnil bojů na Slovensku) a dva Chorvaté. Zapojili

Jiří Jelínek vstoupil do srbské armády zřejmě v Kuršumliji. Spolu s ním tak učinilo dalších osm Čechů (z nichž J. Dřímál se také účastnil bojů na Slovensku) a dva Chorvaté. Zapojili

Narodil se v obci Lochovice v údolí řeky Litavky nedaleko Hořic. Jeho otec Jaromír zde působil jako ředitel přádelny, která rodině patřila, matkou byla Helen Wischinová, dcera majitele domu na Smíchově. Rodina měla i další aktivity, vlastnila např. obchod v Praze, ale v polovině 80. let 19. století došlo k úpadku přádelny. Jiří se tak narodil do zámožné a národnostně uvědomělé rodiny. Jeho strýcem byl Josef Břetislav Jelínek (1843–1923), amatérský archeolog, který po úpadku rodinné firmy odešel do Prahy, kde se roku 1883 stal prvním kustosem v novém Městském museu Pražském. Tomu pak v letech 1895–1913 dělal ředitele.

Pěvecké sdružení zajatých českých důstojníků v Niši, Jelínek stojí v druhé řadě, pátý zprava

se ještě do posledních bojů, ale pak je již čekal pochod smrti přes albánské hory v zimě 1915/1916, během kterého Jelínek málem umrl. Po úspěšném, ale krvavém, ústupu, byla srbská armáda stažena na Korfu, reorganizována a přesunuta na soluňskou frontu. Zde se ppor. Jelínek zapojil do mnoha těžkých bitev, včetně krvavých bojů o Kajmakčalan v září 1916, které probíhaly v nadmořských výškách kolem 2500 metrů. V těchto bojích byl také zraněn, svou odvahou se ale stal známým po celé soluňské frontě, obdržel přezdívku „Džordže“ a čestný titul „Junák“. Po uzdravení se vrátil na frontu, ale na konci roku 1917 byl opět zraněn.

V téže době se političtí představitelé čs. oboje snaží o vybudování čs. vojska ve Francii, což se podaří v prosinci 1917, kdy je vydán prezidentský dekret o jeho zřízení. Chybí však muži. Ve Francii sice dle již nějakou dobu dobrovolníci z rumunského zajetí a vojáci přeložení z Ruska, je jich ale málo. Shání se proto další a na různých místech. V krajanských komunitách v USA, v zajateckých táborech ve Francii a Itálii i ve spojeneckých armádách, kde Češi a Slováci také slouží. Proto došlo k dohodě se Srby o propuštění Čechoslováků. Tito „Srbáci“ začali do Francie přijíždět na přelomu let 1917/1918. Jelínek do Francie dorazil na jaře 1918 a v květnu byl v hodnosti nadporučíka zařazen k 22. čs. stř. pluku. Záhy byl ale poslán do důstojnického kurzu v St. Maixent, který prodělala v červnu a červenci. Poté se vrací k pluku, který je v přífrontovém pásmu v Alsasku. Bratrský 21. čs. stř. pluk právě prodělával bojový křest v zákopech, kde měl být záhy vystřídán „dvacetdvojkou“. Pro chystanou ofenzívu se tak ale nestane a čs. brigáda se přesouvá do Champagne.

U toho však již Jelínek není. Čs. vojsko ve Francii mělo totiž nadbytek důstojníků a navíc panovala určitá nevraživost mezi důstojníky z Ruska a Srbska. Naopak čs. vojsko v Itálii mělo důstojníků nedostatek, ale nadbytek mužstva. Proto byla řada důstojníků odeslána do Itálie a 850 vojáků do Francie. Jelínek se stává v říjnu 1918 velitelem roty 35. čs. stř. pluku. V té době se čs. divize soustředila v okolí Padovy, kde se připravovala k účasti na závěrečné spojenecké ofenzívě na italské frontě. Válka zde však skončila dříve, než k ní mohl dojít.

Fotografie prvních čs. dobrovolníků ze srbské armády před odjezdem k čs. vojsku ve Francii. Zleva Hlava, Mánek, Kryštof, Novák a Jelínek. Ten má na hrudi srbský Řád bílého orla s meči a francouzský Válečný kříž s bronzovou palmou.

Již v prosinci odjíždí čs. vojsko zpět do vlasti. Jelínek, povýšený již na majora, je přidělen ke štábu 7. divize. Ten po návratu do vlasti sídlil v Hodoníně. Pluky italské legie se pak podílely na zabezpečení hranice na Slovensku, kde docházelo ke konfliktům s Maďary. Po vypuknutí bojů s bolševiky a odchodu italské mise byl Jelínek 1. června 1919 jmenován velitelem 39. čs. stř. pluku „Výzvedeného“. S plukem pak

Zničený pancéřový vlak na mostě u Nových Zámků. Během pokusu o jeho zajištění Jiří Jelínek padl.

Pohřeb Jiřího Jelínka se uskutečnil v Praze 24. června odpoledne za účasti řady čestných hostů i občanů. Rakev s ostatky byla vynesena z kaple posádkové nemocnice na Karlově náměstí...

bojoval v okolí Komárna a Nových Zámků. A zde také během útoku na nepřítele 20. června 1919 padl, zasažen kulometem do prsou. Ještě na místě ho gen. Mittelhauser vyznamenal Čs. válečným křížem a povýšil na podplukovníka.

Ztráta oblíbeného a respektovaného velitele byla těžkou ranou mladému čs. vojsku. Pohřeb Jiřího Jelínka se konal 24. června 1919 o 16 hodině v Praze, kdy kovová rakev zahalená v trojbarevném praporu vyrazila v doprovodu dvou bratrů a dvou sester z posádkové nemocnice na Karlově náměstí

Poté zajištěna, přikryta trojbarevným praporem a smuteční průvod vyrazil na Olšanské hřbitovy

kordonem francouzských legionářů. Venku již čekali čestní hosté v čele s prezidentem Masarykem a předsedou jeho vojenské kanceláře plk. Husákem, dále ministři Šrobár, Klofáč, předseda Národního shromáždění Tomášek, zemský velitel gen. Diviš a mnoho dalších politiků a zástupců armády. Přítomni byli také zástupci francouzské vojenské mise v čele s gen. Pellé a nechyběli ani vyslanci legionářských pluků. K poctě padlého zazpíval sbor Národního divadla a oslavnou řeč pronesl jugoslávský vyslanec dr. Hříban. Poté ještě zazpívali člunového „jeho“ SK Smíchov a Foerstrův sbor. Následně byla rakev položena na lafetu.

Pohřební průvod vyrazil k Olšanským hřbitovům, přičemž v čele pochodovali legionáři, za rakví šla rodina, prezident Masaryk, čestní hosté, důstojníci a rota 28. pěšího pluku. Ulice lemovaly tisíce lidí. U Vinohradského divadla se, po čestné salvě a zpěvu národních hymen, většina čestných hostů, včetně prezidenta Masaryka, oddělila a na hřbitov dorazila již jen menší delegace. Zde promluvil ministr národní obrany Klofáč a legionářský rotmistr Novák a po zpěvu sborů došlo k uložení rakve do rodinné hrobky Wischinů. Zde podplukovník Jiří Jelínek odpočívá dodnes. ■

... a uložena na připravenou lafetu

Čestnou stráž tvořili francouzští a italsí legionáři

Za rakví šla rodina, ale také čestní hosté, včetně prezidenta Masaryka a ministra národní obrany Klobučka. Celou cestu průvod lemovaly tisíce Pražanů.

Pěčí Jednoty ČsOL Praha 3 bylo na jaře 2019 okolí hrobky upraveno

Ukázalo se také, že pamětní deska byla povětrnostními vlivy poškozena, byla proto zařizena její oprava. Poté se vrátí na své původní místo, kde bude nadále připomínat tohoto statečného muže.

Jiří Jelínek byl uložen do rodinné hrobky Wischinů, kde odpočívá dodnes

Armádní generál

Josef Šnejdárk

* 2. duben 1875 Napajedla, Rakousko-Uhersko
† 13. květen 1945 Casablanca, Maroko

a velitelské schopnosti. V letech 1906–1907 vystudoval prestižní vojenskou školu v St. Maixent a byl povýšen na poručíka. Celkem se v Africe účastnil 17. vojenských tažení. Do 1. světové války vstoupil jako velitel pochodového pluku domorodých střelců Marocké divize. Opět prokázal velkou statečnost a již v září byl povýšen na kapitána, vyznamenán Řádem čestné legie, ale také zraněn. Po uzdravení se stal velitelem jednotky složené z beduínských dobrovolníků, která byla součástí 4. pluku alžírských střelců. Na frontě se setkal s rotou Nazdar a bojoval také u Arrasu, kde byl opět zraněn. Po vyléčení se vrátil na frontu a bojoval v Champagni, v ofenzivě na Sommě a 31. října 1917 byl potřetí zraněn. Po vyléčení byl v listopadu 1917 přidělen Čs. národní radě jako styčný důstojník francouzského Ministerstva války. Podílel se na náboru dobrovolníků, výstavbě čs. jednotek a stal se pobočníkem velitele 21. čs. střeleckého pluku.

Po návratu do Československa byl v lednu 1919 povýšen na podplukovníka a stal se velitelem čs. vojsk na Těšínsku. Po vypuknutí bojů s Poláky prokázal velkou iniciativnost a válečné umění, když polské síly rychle zatlačil až k řece Visle. Následně působil u mezispojenecké komise pro Těšínsko ve Varšavě, která určila hranici v této sporné oblasti. V té době se již bojovalo s Maďarskem na jižním Slovensku. Čs. armádě se zde moc nedařilo, proto sem byl v červnu vyslán a ujal se 2. divize. Během týdne provedl reorganizaci a zahájil útočné operace. Podařilo se mu prolomit maďarské pozice, dobýt Zvolen a Banskou Štiavnicu, ale další postup zastavilo vyhlášení příměří. Přesto si získal velké renomé a byl žijící legendou. Následně se stal vojenským velitelem Prahy, kde se podílel

Po smrti matky byl vychováván v Jičíně a od mládí měl dobrodružnou povahu. Jako 13letý utekl z domova, protože se chtěl stát pašou a zamířil do Turecka. Dostal se až do Terstu, kde si ho vyzvedl strýc. V letech 1891–1895 vychodil pěchotní kadetní školu v Praze a sloužil v rakousko-uherské armádě. Opět se ale projevil jeho dobrodružná povaha. V létě 1896 se během dovolené zapojil do řecko-turecké války, za což dostal 30denní domácí vězení. Ještě téhož roku opustil armádu a cestoval. Když mu došly finance, vstoupil v lednu 1899 do francouzské Cizinecké legie. Zúčastnil se bojů v Alžírsku, Maroku a na Sahaře a projevil velkou statečnost

Plk. Šnejdárk během inspekce po skončení bojů na Slovensku

Šnejdárek proslul svými válečnými lstmi. Po Slovensku např. nechal jezdit načerněné čs. vojáky, kteří měli něco „žvatlat“ a tím vzbudit dojem, že na čs. straně bojují i koloniální jednotky. Zprávy se brzy dostaly k bolševikům, kde vyvolaly velké obavy. Na snímku „Senegalec“ 3. roty I. polního praporu 35. pěšího pluku v srpnu 1919.

Plk. Šnejdárek v Kremnici, 30. červen 1919

na potlačení akcí levicových bojůvek. Stoupal také po hodnostním žebříčku a zastával mnoho důležitých velitelských funkcí. V roce 1927 byl povýšen na divizního generála, vystoupil z francouzské armády, stal se čs. státním občanem (za předchozí službu v Cizinecké legii získal občanství francouzské) a byl velitelem Zemského vojenského velitelství v Košicích,

Gen. Mittelhauser a plk. Šnejdárek (na zadních sedadlech) 28. června v Kremnici

od roku 1932 zastával stejnou pozici v Bratislavě. Opět projevil velkou iniciativu a na Slovensku byl velmi oblíben. Když se v roce 1933 stal velitelem čs. armády gen. Krejčí, došlo mezi důstojníky ke sporu o koncepci armády. To vedlo k tomu, že byl Šnejdárek na konci roku 1934 odeslán do penze. To se ale nelíbilo jemu, veřejnosti a části politiků, protože Šnejdárek patřil k nejznámějším a nejoblíbenějším čs. vojákům. Až po zásahu prezidenta Masaryka odešel v červenci 1935 do důchodu. Byl však aktivní v řadě branných organizací, v říjnu 1938 se stal velitelem Národních střeleckých gard.

Po rozpadu republiky odešel do Francie a po vypuknutí války pomáhal díky svým kontaktům ve francouzské armádě s organizací čs. armády. Po pádu Francie odjel do Maroka, kde žil v ústraní. ■

VELITELÉ ZE SLOVENSKA

Čs. oddíly měly během bojů na Slovensku velmi různorodý velitelský sbor. Po odchodu Italů ho tvořili důstojníci francouzské vojenské mise, domácího vojska, tedy bývalé rakousko-uherské

armády, a čs. legií, z nichž řada měla zkušenosti ze slavných bitev jako Zborov, Terron či Doss Alto. Většina z nich následně v armádě pokračovala a zastávala vysoké funkce.

Rémy Chabord

Louis Kieffer

Jindřich Hanák

Eugène Mittelhauser

Edmond Hennocque

Josef Dřímál

Josef Votruba

Josef Lášek

Eugène Desiré Antoine Mittelhauser*(7. 8. 1873 Tourcoing)*

Absolvoval vojenskou školu v Saint Cyru a poté se účastnil bojů v severní Africe. Vypuknutí války ho zastihlo v hodnosti majora jako velitele III. praporu 3. pluku alžírských střelců. Na konci války byl velitelem 36. pěší divize. V lednu 1919 se stal náčelníkem štábu francouzské mise v ČSR. V bojích na Slovensku velel Západní armádní skupině. V lednu 1921 se stal vedoucím mise v ČSR a náčelníkem Hl. štábu branné moci. V roce 1926 se vrátil do Francie a byl povýšen na divizního generála. V letech 1931–1938 člen Nejvyšší válečné rady. Od května do června 1940 velitel Operačního velitelství pro východní Středomoří. Poté odešel do výslužby. Zemřel roku 1949 v Paříži.

Edmond Charles Adolphe Hennocque*(15. 12. 1860 Gallipolis, USA)*

Roku 1883 ukončil voj. akademii Saint Cyr a účastnil se bojů v severní Africe. Od roku 1892 působil u jezdeckta a vypuknutí války ho zastihlo v čele 5. pluku jízdních střelců. Na konci války byl v čele 2. divize opěšalého jezdeckta. V lednu 1919 se stal velitelem 5. čs. divize, se kterou přijel do Prahy. V březnu se stal velitelem 3. divize a v červnu Východní armádní skupiny. Po skončení bojů byl jmenován velitelem Zemského vojenského velitelství pro Podkarpatskou Rus. V roce 1920 se vrátil do Francie, kde velel 4. jezdecké divizi. Zemřel roku 1933 v Beaumontu.

Félix Alexis Destremau*(17. 1. 1868 Besançon)*

Vojenskou školu Saint Cyr ukončil roku 1890 a sloužil u jezdeckta. Po vypuknutí války sloužil jako náčelník štábu 2. skupiny záložních divizí, od ledna 1918 velel pěchotě 1. opěšalé kyrynické divize. V březnu 1919 se stal členem vojenské mise v ČSR. V červnu vystřídal gen Hennocquea v čele 3. divize, které velel do května 1920. Na konci roku se vrátil do Francie, kde do roku 1925 velel 8. dragounské brigádě a pak do roku 1929 6. jezdecké divizi v Lyonu. Zemřel v květnu 1945 v tuniském Sfax.

Rémy Alphonse Chabord*(22. 1. 1867 Limoges)*

Vystudoval pařížskou polytechniku a voj. akademii Sain Cyr. Na začátku války velel 18. pěš. pluku, později 28. pěší brigádě a na konci války 12. pěší divizi. V dubnu 1919 odjel k vojenské misi v ČSR. Na Slovensku velel Košickému úseku a od června 6. divizi. V letech 1920–1921 byl velitelem Vojenské akademie v Hranicích. Po návratu do Francie sloužil u leteckta, roku 1925 byl povýšen na divizního generála. Jeho poslední funkcí byl velitel 5. smíšené letecké brigády. V roce 1929 odešel do penze. Zemřel v roce 1941 v Pau.

Josef Dřímál*(22. 7. 1892 Žeravice)*

Po vypuknutí války byl poslán na srbskou frontu, kde v listopadu 1914 přeběhl k nepříteli. V květnu 1915 vstoupil do srbského vojska. V prosinci ale padl do bulharského zajetí a byl za vlastizrady odsouzen k smrti. Podařilo se mu uprchnout do Rumunska a k srbskému vojsku v Rusku. Od jara 1918 sloužil u čs. vojska ve Francii, poté v Itálii. Na Slovensku byl v čele bojové skupiny u Nových Zámků. V roce 1923 odešel jako invalida do zálohy a provozoval v Bratislavě trafik. Od léta 1939 člen Obrany národa jako velitel skupiny Bratislavaměsto. V září 1940 byl zatčen a později vězněn v koncentračním táboře Osvětim. Po roce 1948 perzekuován. Zemřel roku 1980 v Bratislavě.

Louis Hubert Charles Schuhler*(19. 9. 1866 Xertigny)*

Roku 1886 ukončil voj. akademii Saint Cyr a poté sloužil jako velitel čety. Roku 1908 byl povýšen na majora a začátek války ho zastihl jako velitele praporu 37. pěš. pluku. Od července 1918 velel v hodnosti brigádního generála 48. pěší divizi. Od května 1919 byl členem vojenské mise v ČSR, v červnu se stal velitelem 7. divize. Mezi lednem a červencem 1920 stál v čele pražské 1. divize a poté se vrátil do Francie. Pokračoval ve službě, roku 1925 byl povýšen na divizního generála a velel Alžírské divizi. V září 1928 odešel do výslužby a zemřel roku 1946 v Mont-Saint-Aignan.

Louis Jules Frédéric Kieffer*(31. 12. 1872 Clichy)*

Roku 1895 ukončil voj. školu v Sint Cyru a s 1. plukem alžírských střelců se účastnil bojů v Africe. Vypuknutí války ho zastihlo jako velitele praporu 117. pěš. pluku. V bojích byl několikrát zraněn, naposled na samém konci války jako velitel pěchoty 58. pěší divize. V únoru 1919 odjel do ČSR jako člen vojenské mise, na Slovensku velel smíšené brigádě, od července 9. divizi. V lednu 1920 se stal prvním velitelem Vojenské akademie v Hranicích, na konci roku se ale vrátil do Francie a velel několika teritoriálním jednotkám. Do výslužby odešel v roce 1934 v hodnosti divizního generála. Zemřel v říjnu 1950 v Sint Paulu.

Jindřich Hanák*(11. 4. 1867 Rokycany)*

Kariérní důstojník c. a k. armády, ve které sloužil od roku 1881. Většinu 1. sv. války absolvoval jako velitel praporu pol. myslivců č. 5 a pěšího pluku č. 90. Po vzniku ČSR vstoupil v hodnosti plukovníka do nové armády a byl velitelem posádkového velitelství Písek. V lednu 1919 se stal velitelem II. brigády. V roce 1921 byl povýšen na generála a postupně velel divizím 11 v Košicích a 8 v Opavě. V únoru 1930 odešel do penze. Zemřel v lednu 1939 v Opavě.

Josef Votruba*(8. 11. 1879 Debrž)*

Od roku 1899 sloužil u zeměbrany, od srpna 1914 působil v hodnosti kapitána na operačním oddělení štábu 1. armády na východní frontě. Poté působil hlavně na štábu 58. pěší divize a konec války ho zastihl v hodnosti majora na Ministerstvu války ve Vídni. Zde zůstal až do jara 1919 jako referent Vojenské likvidační komise. Poté se stal velitelem IV. brigády a v polovině června náčelníkem štábu 4. divize. Následně pokračoval v armádě. Od roku 1935 stál v čele Zemského voj. velitelství v Bratislavě. V roce 1936 byl povýšen na armádního generála. Za branné pohotovosti státu velel 3. a 4. armádě. Začátkem okupace přišel kvůli cukrovce o nohy. V roce 1950 byl degradován na vojína a musel se vystěhovat z Prahy. Zemřel roku 1959.

Josef Lášek*(21. 12. 1869 Jaroměř)*

Do c. a k. armády vstoupil v roce 1883 a po vojenském studiu sloužil u řady pěších pluků. Vypuknutí války ho zastihlo jako velitele praporu pěšího pluku č. 11. V bojích byl několikrát těžce zraněn. Na konci války velel pěšímu pluku č. 118 v Itálii. V hodnosti plukovníka vstoupil do čs. armády, nejprve byl v čele okrskového velitelství Strakonice, od března 1919 velel V. brigádě. V roce 1922 byl povýšen na generála a následující rok byl ze zdravotních důvodů přeložen do výslužby. Z bojových nasazení si odnesl doživotní následky. Zemřel v srpnu 1955.

Václav Šidlík

Silvestr Bláha

František Beran

Bruno Seits

Alois Hampel

Julius Aujeský

Antonín Basl

Jan Kloud

Augustín Malár

Václav Šidlík*(23. 11. 1884 Úhonice)*

Člen České družiny v Rusku. U Zborova jako velitel půlroty 8. roty 1. pluku raněn do ruky. V říjnu 1917 odplul do Francie, od března 1918 byl v čele 1. roty 21. čs. stř. pluku. V říjnu 1918 se s ní účastnil bojů u Terronu. Následně velitel I. praporu. V lednu 1919 se vrátil do vlasti a účastnil se bojů na Těšínsku. Na Slovensku byl velitelem bojové skupiny. Pokračoval v armádní kariéře, dosáhl hodnosti brig. generála. Po okupaci se zapojil do odboje, po roce 1948 perzekuován. Zemřel v květnu 1952.

Silvestr Bláha*(31. 12. 1887 Zvole)*

Absolvoval Čes. vys. školu technickou v Brně. Do války vstoupil u pevnostního děl. praporu č. 3 v Přemyšlu. Do ruského zajetí padl po obsazení této pevnosti v březnu 1915. V červenci 1917 vstoupil do čs. vojska a odjel do Francie. Jako pobočník velitele III. praporu 21. čs. stř. pluku se účastnil bojů o ves Vandy. V lednu 1919 se do vlasti vrátil jako velitel tohoto praporu v hodnosti majora. Účastnil se bojů na Těšínsku a poté na Slovensku, nejprve jako velitel štiavnické skupiny a později byl jmenován velitelem brigády. V letech 1920–1925 působil jako vojenský diplomat. Od roku 1929 do roku 1939 byl přednostou vojenské kanceláře presidenta. Roku 1934 byl povýšen na divizního generála. Zemřel roku 1946 v Praze.

František Beran*(22. 2. 1870 Dobřív)*

Během války sloužil u pěšího pluku č. 30. Po převratu se v hodnosti podplukovníka postavil do jeho čela a přes Rakousko ho dovedl z italské fronty domů. Zde se podílel na zajištění pohraničí a již v prosinci 1918 s plukem odjel na Slovensko. V okolí Košic svedl několik úspěšných bojů s Maďary, kteří nechtěli Slovensko opustit. Po vypuknutí bojů s bolševiky dosahoval 30. pěší pluk pod jeho velením jedny z nejlepších výsledků z jednotek domácího vojska a Beran nakonec velí celé bojové skupině. V roce 1920 se s plukem vrátil do Vysokého Mýta. V prosinci 1920 se stal velitelem 8. pěší brigády. Zemřel náhle v lednu 1922 během inspekční cesty v Čáslavi.

Bruno Seits*(1. 8. 1869 Hutisko)*

Roku 1891 ukončil Zemský učitelský ústav v Olomouci, od roku 1897 působil ve vojenském školství. V květnu 1915 se stal velitelem praporu pěšího pluku č. 54, se kterým působil na ruské a italské frontě. Několikrát byl raněn, naposledy v září 1918. Do čs. armády vstoupil v červnu 1919. Krátce sloužil ve štábu Západní arm. skupiny, ale ještě téhož měsíce se stal velitelem kombinovaného pluku 2. divize, se kterým bojoval s maďarskými bolševiky. V listopadu 1919 se stal velitelem 35. pěšího pluku a pokračoval v armádní kariéře. Od roku 1926 velel 5. divizi a v roce 1928 byl povýšen na divizního generála. Následujícího roku odešel do výslužby.

Alois Hampel*(22. 12. 1886, Rakovník)*

Před válkou byl operním pěvcem. Do zajetí padl v květnu 1915 v Haliči jako poručík pěšího pluku č. 88. V březnu 1916 se přihlásil do čs. vojska, ale protože v té době trvalo přijetí velmi dlouhou dobu, vstoupil v červnu do srbské armády, která se reformovala na ruském území. Sloužil u doplňovacího praporu jako tenorista v pěveckém sboru. Později odjel do Francie, kde sloužil u 22. čs. stř. pluku, ale v září 1918 byl

přeložen do Itálie. Bojů na Slovensku se účastnil jako velitel praporu 34. čs. stř. pluku, v roce 1920 se v hodnosti podplukovníka stal jeho velitelem a v jeho čele stál do léta 1924. Na konci roku 1925 byl v hodnosti plukovníka odeslán do výslužby. Během 2. světové války byl držen v koncentračních táborech Dachau a Buchenwald.

Julius Aujeský*(23. 11. 188 Rašovice)*

Před válkou byl středoškolským profesorem. Na frontu odešel s pěším plukem č. 11 a v prosinci 1914 padl do ruského zajetí. V listopadu 1916 vstoupil do srbské armády a sloužil u 8. pěš. pluku. Cestou na soluňskou frontu byl ale vyreklamován pro čs. vojsko ve Francii a od května 1918 byl příslušníkem 22. čs. stř. pluku. Na podzim byl odeslán do Itálie a zařazen k 35. čs. stř. pluku. S ním se účastnil bojů na Těšínsku a Slovensku, v srpnu 1919 se stal jeho velitelem. Později velel 88. pěšímu pluku a od července 1924 34. pěš. pluku, to již v hodnosti plukovníka. Zemřel náhle v listopadu 1930 v Olomouci.

Antonín Basl*(1. 2. 1889 Praha)*

Roku 1912 absolvoval historii a geografii v Praze a poté pracoval jako středoškolský profesor. Do války se Srbskem odešel jako velitel čtyř pěšího pluku č. 11. Již v prosinci 1914 padl do zajetí, absolvoval ústupový pochod Albánií a v roce 1916 se v Itálii přihlásil do čs. vojska. Od dubna 1918 sloužil jako velitel čtyř u 31. čs. stř. pluku, od září jako velitel roty 39. čs. stř. pluku. Od listopadu velel praporu pluku, se kterým se účastnil bojů na Slovensku. Poté pokračoval ve vojenské kariéře. Od roku 1934 velel Vojenskému zeměpisnému ústavu a v roce 1935 byl povýšen na brigádního generála. Zemřel náhle v dubnu 1934 v Praze.

Jan Kloud*(3. 2. 1889 Velké Hyčice)*

Vystudoval c. a k. českou vysokou školu technickou a v letech 1912–1913 absolvoval školu jednorokých dobrovolníků ve Vídni. Do zajetí padl v Haliči v prosinci 1914 jako velitel čtyř zeměbraneckého pěš. pluku 1. V září 1917 vstoupil do čs. legií a odjel do Francie. Zde prodělal vojenské studium a sloužil jako velitel kulometné roty 21. čs. stř. pluku. Účastnil se bojů u Terronu. Po návratu do ČSR se stal velitelem II. praporu 23. čs. stř. pluku, se kterým úspěšně bojoval na Slovensku. Poté zůstal v armádě, v únoru 1935 byl povýšen na brigádního generála. Od listopadu 1937 velel 2. divizi v Plzni. Během mobilizaci stál v čele hraniční oblasti 32. Zemřel roku 1969 v Plzni.

Augustín Malár*(18. 7. 1894 Stará Turá)*

V říjnu 1916 byl zajat Italy, do čs. vojska se přihlásil v prosinci 1916 a pracoval v zajateckém hnutí. Od června 1918 sloužil u 34. stř. pluku jako velitel čtyř. Od prosince sloužil jako tlumočník a zpravodajský důstojník u 7. divize a zasáhl do bojů na Slovensku. Poté pokračoval v armádní kariéře. V roce 1937 byl povýšen na podplukovníka gšt. Po vzniku Slovenského státu se stal velitelem 6. divize. Účastnil se bojů proti Polsku a jako velitel 2. pěší divize a Rychlé divize tažení proti SSSR. Němci ho vyznamenali Rytířským křížem. V roce 1942 byl povýšen na generála II. třídy a působil jako vojenský přidělenec v Berlíně. Zapojil se do příprav SNP, po jeho předčasném vypuknutí se k němu ale nepřidal. I tak byl Němci zatčen a na jaře 1945 popraven.

OBĚTI BOJŮ NA SLOVENSKU

U příležitosti desátého výročí bojů na Slovensku vyšla v Bratislavě kniha *Obete pri obrane Slovenska 1919 – Pamätník padlých pri bolševickom vpáde*, kterou sestavil podpředseda Slovenskej ligy na Slovensku Ján Krasko. Součástí knihy je i kapitola „Statistika padlých a zomrelých,“ kterou vypracoval kpt. Josef Chalupský z Ministerstva národní obrany. Součástí je jak jmenný seznam padlých a zemřelých, tak několik zajímavých tabulek. Ty zde přetiskujeme. Podle uvedené statistiky v roce 1918 padlo nebo zemřelo na Slovensku 36 vojáků, v roce 1919 padlo nebo zemřelo 982 vojáků. Celkem tedy 1018 mužů. Z nich šest, než by padlo do zajetí, spáchalo sebevraždu: dne 6. 6. 1918 u Turně des. Gustav Oborník (31. čs. stř. pluk), 10. 6. u Slov. Nového Města voj. Jan Chalupa (pěš. pluk 28), 11. 6. v Obišovcích por. Rostislav Štěpánek a u Velkej Ladnej voj. František Hynek (stř. pluk 30), 16. 6. u Michalán strážm. Václav Humpolec (31. čs. stř. pluk) a 18. 6. u Aranyoši kpt. Václav Závorka (39. čs. stř. pluk). Další čtyři byli po zajetí popraveni bolševiky: 7. 6. v Košicích por. Vojtěch Halla (31. čs. stř. pluk), 16. 6. v Očovej svob. Leopold Tůma (pěš. pluk 4) a 21. 6. v Nižným Medzevu kpt. Jiří Žádník a voj. František Kocián od 32. čs. stř. pluku.

Přehled padlých a zemřelých podle hodností:

Hodnost	Celkem	legionáři	domácí
podplukovník	1	1	0
kapitán	7	4	3
nadporučík	13	7	6
poručík	23	3	20
podporučík	8	4	4
rotmistr	32	13	19
četař	61	17	44
desátník	83	23	60
svobodník	68	6	62
vojín	722	188	524
Celkem	1018	276	742

Ztráty podle měsíců:

Červen 1919	496
Květen 1919	195
Srpen 1919	66
Červenec 1919	59
Leden 1919	50
Duben 1919	44
Únor 1919	26
Listopad 1918	18
Prosinec 1918	17
Březen 1919	17

Dny s největším počtem ztrát, rok 1919:

30. květen	41
11. červen	41
16. červen	37
23. květen	33
21. červen	30
9. červen	29
18. červen	29
23. červen	29
25. červen	25
19. červen	24

Padlí a zemřelí podle jejich věku (zjištěno u 979 vojáků):

22letí	172
21letí	141
23letí	112
24letí	97
25letí	71
26letí	63
20letí	45
28letí	43
27letí	40
29 a 32letí	30

Nejmłodšímu padlému bylo 15 let, nejstaršímu 49 let.

Přehled padlých podle domovské příslušnosti:

	důstojníci	rotmistři	poddůstojníci	vojáci
Čechy	38	20	142	440
Morava a Slezsko	13	9	48	185
Slovensko a Podk. Rus	1	1	19	70
Srbsko	–	–	–	1
Nezjištěno	–	2	3	26
Celkem	52	32	212	722

Padlí legionáři podle jednotlivých zbraní:

Voj. oddíl	důstojníci	rotmistři	poddůstojníci	vojáci
Pěchota	19	12	42	185
Dělostřelectvo	–	–	–	1
Jezdeckto	–	–	1	–
Různé	–	1	3	12
Celkem	19	13	46	198

Padlí příslušníci domácího vojska podle jednotlivých zbraní:

Voj. oddíl	důstojníci	rotmistři	poddůstojníci	vojáci
Pěchota	24	10	134	412
Dělostřelectvo	1	–	8	17
Jezdeckto	–	–	1	5
Žemijní vojsko	2	2	9	22
Námořnický odd.	2	3	8	12
Telegrafní odd.	–	–	1	–
Železniční odd.	–	1	–	5
Pancéřový vlak	–	–	1	–
Vozatajstvo	1	–	–	4
Autovojsko	–	–	–	4
Zdravotnictvo	1	–	–	1
Zásobování	–	–	–	1
Různé	2	2	–	6
Neznámý odd.	–	1	4	35
Celkem	33	19	166	524

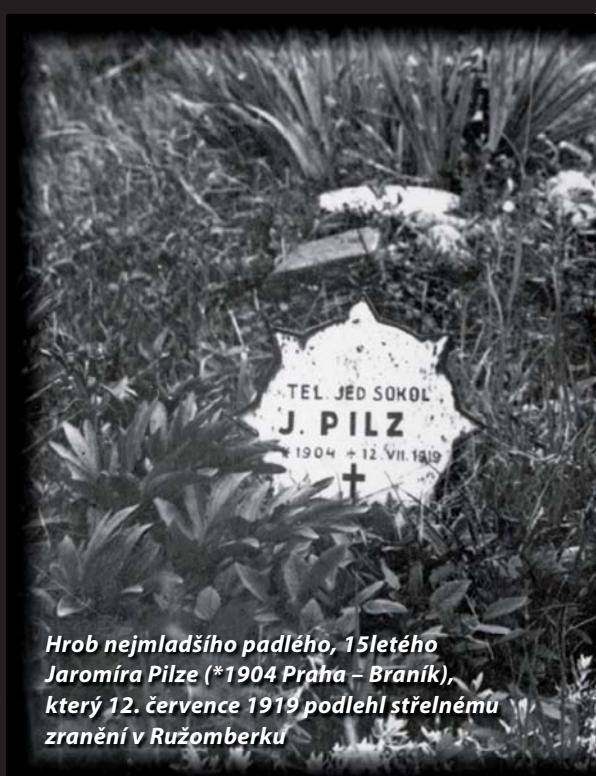
Padlí a zemřelí dle jednotlivých jednotek – legionáři:

Voj. oddíl	důstojníci	rotmistři	poddůstojníci	vojáci
21. čs. stř. pluk	–	–	1	2
23. čs. stř. pluk	2	–	–	8
31. čs. stř. pluk	1	2	6	24
32. čs. stř. pluk	1	2	7	27
33. čs. stř. pluk	1	–	2	25
34. čs. stř. pluk	2	2	7	39
35. čs. stř. pluk	4	2	7	22
39. čs. stř. pluk	8	4	12	38
Jízda	–	–	1	–
Dělostřelectvo	–	–	–	1
6. divize	–	–	1	6
7. divize	–	1	2	6
Celkem	19	13	46	198

Padlí a zemřelí dle jednotlivých jednotek – domácí vojsko:

Voj. oddíl	důstojníci	rotmistři	poddůstojníci	vojáci
Pěší pluk 1	–	–	1	6
Pěší pluk 2	–	–	2	11
Pěší pluk 3	–	–	4	8
Pěší pluk 4	–	–	1	2
Pěší pluk 8	1	–	3	6
Pěší pluk 10	–	–	–	3
Pěší pluk 11	2	–	6	13
Pěší pluk 12	–	–	–	2
Pěší pluk 13	–	–	–	1
Pěší pluk 14	–	–	1	3
Pěší pluk 18	–	–	1	6
Pěší pluk 19	–	–	–	1
Pěší pluk 21	–	–	6	13
Pěší pluk 24	–	1	–	–
Pěší pluk 25	–	–	–	7
Pěší pluk 26	–	–	1	–
Pěší pluk 28	1	1	3	13
Pěší pluk 29	–	–	–	1
Pěší pluk 32	–	–	–	1
Pěší pluk 33	3	1	11	22
Pěší pluk 36	3	–	3	13
Pěší pluk 37	–	–	–	2
Pěší pluk 39	–	–	–	1
Pěší pluk 41	–	–	–	1
Pěší pluk 42	–	–	2	2
Pěší pluk 43	–	1	2	4
Pěší pluk 44	–	–	–	1
Pěší pluk 54	1	–	1	9
Pěší pluk 66	–	–	–	2
Pěší pluk 67	–	–	3	8

Pěší pluk 71	1	-	5	1	Střelecký pluk 29	-	-	-	4	Ženíjný prapor 4	-	-	1	2
Pěší pluk 72	-	1	1	1	Střelecký pluk 30	2	-	8	23	Ženíjný prapor 6	1	1	2	6
Pěší pluk 74	-	-	-	4	Dělostřel. pluk ?	-	-	-	1	Autosbor	-	-	-	4
Pěší pluk 75	-	1	4	9	Dělostřel. pluk 1	-	-	4	1	Četnictvo	-	1	-	1
Pěší pluk 81	-	-	-	4	Dělostřel. pluk 2	-	-	1	3	Hran. prapor 1	-	-	-	1
Pěší pluk 88	-	-	-	7	Dělostřel. pluk 3	-	-	1	1	Honvéd. pluk 15	-	-	1	-
Pěší pluk 91	-	-	1	1	Dělostřel. pluk 4	-	-	-	3	Pancéřový vlak	-	-	1	-
Pěší pluk 92	-	-	3	11	Dělostřel. pluk 7	1	-	-	2	I. pěš. brigáda	-	1	-	-
Pěší pluk 93	-	-	-	2	Dělostřel. pluk 27	-	-	-	1	2. pěš. divize	1	-	-	-
Pěší pluk 94	-	-	2	5	Dělostřel. pluk 129	-	-	-	1	4. pěš. divize	-	-	-	3
Pěší pluk 98	-	-	1	7	Dělostřel. pluk 153	-	-	-	1	7. pěš. divize	1	-	-	-
Pěší pluk 99	1	-	3	6	Hor. děl. pl. 1	-	-	-	1	Strážní setnina	-	-	2	-
Pěší pluk 102	1	-	2	10	Hor. děl. pl. 2	-	-	-	1	Telegrafní oddíl	-	-	1	-
Pěší pluk 108	-	-	-	1	Těž. děl. pl. 1	-	-	-	1	Vozatajské oddíly	1	-	-	4
Pěší pluk 111	-	-	2	3	Těž. děl. pl. 9	-	-	1	-	Zásobovací oddíl	-	-	-	1
Pěší pluk I	-	-	2	4	Těž. děl. pl. 29	-	-	1	-	Zdravotnictvo	1	-	-	1
Pěší pluk II	1	-	-	3	Jezdecký pluk 6	-	-	-	1	Železniční oddíly	-	1	-	5
Pěší pluk III	-	-	2	1	Jezdecký pluk 7	-	-	-	1	Traťové velitelství	-	-	-	2
Pěší pluk IV	-	-	3	4	Jezdecký pluk 10	-	-	-	1	Zeměpisný ústav	1	-	-	-
1. pl. Stráže Svobody	-	-	6	5	Jezdecký pluk 12	-	-	1	1	Zemské voj. vel.	1	1	-	-
2. pl. Stráže Svobody	-	-	-	3	Jezdecký pluk 13	-	-	-	1	Neznámý voj. odd.	-	1	4	35
3. pl. Stráže Svobody	1	-	-	3	Myslivecký prapor 1	-	-	1	1	Druž. invalidů	-	-	-	1
4. pl. Stráže Svobody	-	-	-	2	Myslivecký prapor 2	-	-	-	1	Národní garda	-	-	-	1
Slovenský pluk	-	-	2	3	Myslivecký prapor 10	-	-	-	1	občan	-	-	-	1
Slov. pluk I	-	-	1	4	Myslivecký prapor 12	-	-	1	1	Sokol	-	-	-	1
Slov. pluk II	-	-	-	1	Myslivecký prapor 17	-	-	1	3	Celkem	52	19	166	524
Slov. pluk III	-	-	-	1	Myslivecký prapor 19	-	-	-	2					
Slov. pluk IV	-	-	-	1	Myslivecký prapor 25	-	-	1	-					
Střelecký pluk 1	-	-	-	1	Domobran. prapor ?	-	-	-	2					
Střelecký pluk 5	-	-	1	3	Domobran. prapor 1	1	-	1	-					
Střelecký pluk 7	-	-	1	3	Domobran. prapor 2	-	-	-	5					
Střelecký pluk 8	2	-	2	15	Domobran. prapor 4	-	-	-	2					
Střelecký pluk 10	-	-	-	1	Domobran. prapor 5	-	-	1	2					
Střelecký pluk 11	-	1	7	25	Domobran. prapor 6	-	1	1	2					
Střelecký pluk 12	-	-	-	5	Domobran. prapor 7	-	-	2	17					
Střelecký pluk 13	-	-	-	3	Domobran. prapor 10	-	-	1	-					
Střelecký pluk 14	1	-	4	7	Domobran. prapor 11	-	-	1	1					
Střelecký pluk 15	-	-	1	1	Domobran. prapor 18	-	-	1	-					
Střelecký pluk 16	-	-	-	1	Domobran. prapor 30	-	-	-	1					
Střelecký pluk 19	-	-	-	1	Námořnické oddíly	2	3	3	6					
Střelecký pluk 23	-	-	-	1	Ženíjný prapor ?	-	-	2	1					
Střelecký pluk 25	-	1	2	4	Ženíjný prapor 2	-	-	-	5					
Střelecký pluk 28	-	-	1	3	Ženíjný prapor 3	-	-	1	-					

Hrob nejmladšího padlého, 15letého Jaromíra Pilze (*1904 Praha – Braník), který 12. července 1919 podlehl střelnému zranění v Ružomberku

Před samotnou ukázkou byla v život uvedena nová kniha „Učitel na frontě. Deník legionáře Josefa Dudka“, kterou vydala ČsOL

ČECHOSLOVÁCI se u Hronské Dúbravy střetli s Maďary

text br. Petr Tolar
foto Stanislav Solánský

Jestli-že byly součástí projektu Legie 100 historické bojové ukázky připomínající boje československých legionářů na bojištích první světové války či ruské občanské války, logicky se v roce stého výročí bojů o Slovensko nabídla příležitost uspořádat ukázkou inspirovanou válkou československo-maďarskou z roku 1919.

Vsobotu 8. června 2019 se tak v Hronské Dúbravě uskutečnila bojová ukázka inspirovaná boji mezi vojskem mladé Československé republiky a Rudou armádou Maďarské republiky rad. Kromě místních ji zhlédli také účastníci legionářské poutě na střední Slovensko, a při té příležitosti mohli také navštívit pojezdovou expozici československých legií, tzv. Legiovlak.

Nástup československých legionářů a domácího vojska proti maďarským bolševikům

Akci pořádala Československá obec legionářská ve spolupráci s Klubem vojenské historie Beskydy a Nadací Milana Rastislava Štefánika. Historickým námětem pro bojovou ukázkou se staly reálné boje mezi Čechoslováky a Maďary u nedaleké Hronské Breznice. Ty byly součástí postupu československých sil pod velením plukovníka Josefa Šnejdárka na Zvolen. Nečekaným přepadem ze dvou směrů byla Breznice 12. června 1919 dobyta a v následném maďarském protiútoky ubráněna.

Nedaleko důbraveckého nádraží na louce mezi fotbalovým hřištěm a řekou Hron tedy vyrostlo bojiště, kde se měli Čechoslováci a Maďari po sto letech znovu střetnout. Na jedné straně stáli maďarští bolševici ve stejnokrojích bývalé rakousko-uherské armády s rudými páskami a stuhami, doplnění o bojovníky v civilních oděvech. Na straně druhé příslušníci domácího vojska, tedy vojáků bývalé rakousko-uherské armády v tzv. kolkovaných stejnokrojích, a legionářů z Itálie a Francie. Obě vojska účastníci se války o Slovensko byla velmi různorodá právě na použití vojenského materiálu, což chtěli organizátoři také zohlednit. Projevilo se to právě v použitých uniformách, ale i výzbroji. Obě bojující strany měly k dispozici i lehké dělostřelectvo. Na maďarské straně to byl originální horský kanón vz. 1915 ráže 75 mm, na straně československé replika polního kanónu vz. 1902 Putilov ráže

Maďarští bolševici nasadili proti Čechoslovákům i horský kanon vz. 15

76,2 mm. Společné měly obě strany především únavu z horkého dne (přes 30 stupňů Celsia) a snahu předat divákům zajímavou formou poselství o statečnosti našich předků, ale i nesmyslnosti válečných konfliktů. Účinkujícími byli členové Československé obce legionářské, členové klubů vojenské historie i jednotlivci zabývající se vojenskou historií. Všem patří velké poděkování za plné nasazení.

Samotná historická bojová ukázka začala v půl druhé odpoledne po skončení ekumenické bohoslužby k usmíření bojujících války z roku 1919 a jejích obětí. Těsně před samotným začátkem ukázky však bylo potřeba udělat ještě něco jiného. ČsOL vydala těsně před odjezdem poutníků na Slovensko nový díl z Edice pamětí ČsOL, který pojednává i o válce na Slovensku. Jedná se o deník legionáře Josefa Dudka nazvaný „Učitel na frontě“. Novou knihu bylo tedy nutno uvést do života, o což se postarali zástupce Ozbrojených sil SR plk. Pavol Baliak, ředitel Odboru pro válečné veterány MO ČR plk. gšt. Eduard Stehlík, správce Nadace Milana R. Štefánika Pavel Šesták, koordinátor publikační činnosti ČsOL Michal Rak, režisér Jakub Tabery, herec Jiří Dvořák a kazatelka Církve československé husitské Jana Šmardová-Koulová.

Postavení maďarských bolševiků bylo napadeno československými vojáky, kterým se podařilo postoupit na první nepřátelskou linii. Do protiútoků pak Maďaři nasadili i zmíněný horský kanón a kulomet Maxim, čímž vyrovnali početní převahu Čechoslováků. Po krátkém vyjednávání mezi veliteli (za Čechoslováky br. Jiří Charfreitag, za Maďary br. Vlastimil Kříšťan), kterého obě strany využily k posbírání padlých a raněných, se boje doslova „rozhořely“ znovu. Od pyrotechnických efektů vzplála suchá tráva, ale s tím si poradili sami účinkující. Ostatně, mnohem nebezpečnější se (hlavně Maďarům) jevíly granátové útoky Arditů italských legií. S podporou zmíněného kanónu Putilov nakonec Čechoslováci obsadili maďarské pozice, a většinu nepřátel zahnali na útek. Po skončení ukázky nechali velitelé nastoupit své vojáky

Došlo i na boj zblízka

Od konce první světové války ještě neuplynul ani rok a na Slovensku umírali lidé v další válce

a podali si ruce na znamení smíření. A po nezbytné kontrole správcem střelnice se mohli přihlížející děti vrhnout na sběr vystřelených nábojnic. Budme rádi, že se jednalo pouze o ukázkou pro diváky a naše země dnes žije v míru. ■

NATÁČENÍ DOKUMENTU o bojích na Slovensku do série LEGIE 100

V úterý 4. června jsme vyrazili mapovat osudy našich předků v bojích na Slovensku objektivem kamery. Čtvrtý díl dokumentární série Československé obce legionářské a České televize LEGIE 100 si vytkl cíl zpracování bojů čs. legií, domácího vojska a dobrovolnických formací ve vlasti v prvním roce po vzniku Československa.

Začali jsme v Hodoníně. První záběry vznikly na místě, odkud vyrazily čs. jednotky k obsazení Slovenska. Pokračovali jsme na náměstí, kde 17. listopadu 1918 složili slavnostní přísahu vojáci Slovácké brigády. Štáb ve složení Jakub Tabery, Jiří Dvořák, Jiří Studnička, Stanislav Solánský a Lukáš Lexa se následně přesunul do slovenské Senice. Tam jsme se potkali s historiky Petrem Bačou a Janem Kristem a věnovali se tvrdým bojům první fáze obsazování Slovenska.

Naše další kroky směřovaly do Nových Zámků. Tam jsme se sešli s panem Františkem Danielem, který inicioval a proti laxnosti místních orgánů prosazuje osazení busty pplk. Jiřímu Jelínkovi, osobě ztělesňující neskonalé hrdinství čs. legií a odhodlanost za svou vlast položit i život. Právě Jiřímu Jelínkovi byla v této části dokumentu věnována patřičná pozornost. Následovaly lokality Komárno, Levice a Bánská Štiavnica, kde jsme se přiblížili místům bojů Šnejdárkovy skupiny na středním Slovensku.

V pátek 7. června jsme spolu s účastníky národní poutě Slovensko 2019 navštívili Bánskou Bystrici, Badín, Sliach a Zvolen, místa bojů i posledního spočinutí našich vojáků z maďarsko-československého konfliktu. Průvodci nám byli br. Milan Mojžíš a plk. Eduard Stehlík. K večeru se k nám připojili i další účinkující br. Jiří Charfreitag, br. Ferdinand Vrábel a v neposlední řadě zástupce rakouské strany (člen klubu vojenské historie 5. prapor polních myslivců, z. s.) Martin Tichý, který nám pomohl najít vyvážený pohled na pohnutky a odhodlání vojáků bývalé c. a k. armády bojovat za nový stát.

Následujícího dne jsme byli svědky (někteří i přímými účastníky) bojové ukázky v Hronské Dúbravě. Tato proběhla nedaleko vlakové stanice, kde byl přistaven Legiovlak. Až v průběhu

natáčení jsme objevili zajímavý příběh prastrýce jednoho ze členů štábu Stanislava Solánského, který je spjat s místem nedaleko dnešního nádraží Hronská Dúbrava (dříve Hronská Breznica). Právě zde padl 15. prosince 1918 při přestřelce s Maďary (kteří se snažili odvézt vybavení z mincovny v Kremnici do Maďarska) František Janík z Rožnova pod Radhoštěm, toho času voják XIX. asistenční setniny (dřívější Úderné roty sokolské). Poslední odpočinek našel na hřbitově v nedaleké Jalné.

Nedělní den byl zasvěcen zásadním tématům sporu o Slovensko, a sice v rozhovorech u „kulatého stolu“ salonního vozu Legiovlaku a na kopci nad Bánskou Štiavnicí pod Kalvárií. Na druhém zmíněném místě se odpoledne uskutečnila také rekonstrukce slavné fotografie plk. Šnejdárka. Poté, co se naše trasa oddělila od národní pouti, jsme zamířili ke Košicím. Prošli jsme místa bojů u Jasova a Poproče a neocenitelný místní průvodce Stanislav Šimčík nás vzal i na jiná dějiště bojů a místa posledního odpočinku vojáků z čs. i maďarské strany. Jeho péčí se podařilo dohledat a obnovit řadu pietních míst.

I přes jisté nástrahy, které nám osud přichystal, jsme dočetli záběry na východním bojišti i v Košicích samotných a mohli se vydat do Maďarska. Zde jsme navštívili Balážské Ďarmoty a Ostrihom, abychom se následně ze slovenského Štúrova (někdejší Parkáně) přesunuli do Bratislavy, kde jsme zakončili naši soukromou pout, jejíž výsledek budete mít možnost zhlédnout na televizních obrazovkách.

Tato cesta alespoň zčásti kopírovala dlouhé trasy plné nástrah, které museli při neustálých přesunech po Slovensku překonávat naši předci, když republika sice formálně vstoupila v život, ale bylo třeba podobu jejích hranic ještě statečně vybojovat. Na této kreativní fázi se podíleli velkou měrou muži, kteří do konce války setrvali v rakousko-uherské armádě. Režisérským tvůrčím záměrem je znázornění momentů, kdy se tito vojáci setkávali s legionáři a po jejich boku hájili československé zájmy, byť ještě donedávna stáli na opačné straně frontové linie. ■

Plukovník ŠNEJDÁREK po sto letech v BANSKÉ ŠTIAVNICI

text br. Petr Tolar

foto Jakub Tabery, Stanislav Solánský, Martin Macharik

V rámci připomínkových akcí k 100. výročí bojů o Slovensko iniciovala Nadace Milana Rastislava Štefánika „rekonstrukci“, či chcete-li „živý obraz“, známé fotografie štábu československé 2. divize Josefa Šnejdárka. Nápad uskutečnili zaměstnanci Ústředí Československé obce legionářské v Praze, kteří se také zhostili rolí členů Šnejdárkova štábu.

Na autentickém místě u štiavnické Kalvárie bylo lokalizováno vhodné místo pro ztvárnění „živého obrazu“ a zachycení členů ČsOL v historických stejnokrojích a v pózách odpovídajících sto let staré předloze. Ta zachycuje plukovníka Josefa Šnejdárka, československého legionáře a v té době velitele 2. divize. Fotografie byla pořízena až po skončení bojů, 27. června 1919, přesto se stala ikonickou a symbolicky připomíná vojenské úspěchy Čechoslováků v bojích na Slovensku. Dát

Originální fotografie štábu 2. divize plukovníka Josefa Šnejdárka ze sbírky Vojenského historického ústavu Praha.

Pokus o rekonstrukci známé fotografie štábu plukovníka Šnejdárka.

Účastníci pietního aktu u hrobu českého vojáka Františka Brože u cesty na Kalvárii u Banské Štiavnice

dohromady stejnokroje pro focení nebylo zcela jednoduché. Ačkoliv ČsOL disponuje řadou replik historických stejnokrojů legionářů i domácího vojska, muselo dojít i na cenné originály ze soukromých sbírek. Sám představitel plukovníka Šnejdárka, bratr Zdeněk Kubec st., si musel originální francouzskou uniformu sám přešít tak, aby co nejvíce odpovídala plukovnícké uniformě z roku 1919.

Příležitost pořídit neopakovatelný snímek využilo nemálo fotografů. Scénu aranžoval režisér Jakub Tabery, který spolu s kameramanem Stanislavem Solanským zachytili i výsledný snímek, který je otištěn v tomto článku. Získaný materiál bude použit i v novém díle dokumentu Legie 100, který pojednává o bojích na Slovensku. Na obrazovkách České televize se objeví již letos na podzim.

PIETNÍ AKT U HROBU FRANTIŠKA BROŽE

Štiavnická Kalvárie není jen místem, kde fotografové zachytili úspěšného československého vojevůdce. Při cestě vedoucí

na Ostrý vrch lemované výjevy z ukřižování Ježíše Krista se nachází také jeden hrob československého vojáka. Vojín František Brož, příslušník 94. pěšího pluku domácího vojska, padl 12. června 1919 v boji s maďarskými bolševiky. Hrob nesl původně strohé označení o tom, že „zde leží voják ČA“. Zkratka ČA sice měla znamenat Československé armády, ale jak se vytráceli pamětníci a v důsledku měnícího se politického klimatu, začala se vykládat jako zkratka slov Červená armáda (Rudá armáda). Hrob byl v roce 2015 zrekonstruován, ale nová deska nesla nápis „Neznámý voják červenoarmejec – osvoboditel“ a rudou hvězdu. Padlý získal cizí identitu a uctívání jeho památky politický význam. Až po dvou letech, v roce 2017, se přičiněním současného člena městského zastupitelstva pana Martina Macharika a Odboru pro válečné veterány Ministerstva obrany České republiky, podařilo hrob českého vojáka konečně uvést do odpovídající podoby.

Ke hrobu Františka Brože se po skončení focení odebrali všichni účinkující i přihlížející, aby si památku jednoho z mnohých bojovníků za svobodu Slovenska připomenuli. Při té příležitosti byl hrob po sto letech i vysvěcen. Členové ČsOL zajistili čestnou stráž v historických stejnokrojích a tajemník ČsOL br. Milan Mojžíš celý pietní akt moderoval. Panu Martinu Macharikovi patří velké poděkování za pozvání a velkou podporu během celého pobytu legionářské pouti a Legiovlatku v Banské Štiavnici. ■

UČITEL
NA FRONTĚ

DENÍK LEGIONÁŘE
JOSEFA DUDKA

OBEC PŘÁTELÍ
ČESKOSLOVENSKÉ
OBCE LEGIONÁŘSKÉ

Učitel na frontě

Deník legionáře Josefa Dudka

Vypuknutí války zastihlo Josefa Dudka na prázdninách po absolvování 3. ročníku učitelského ústavu. Prvním odvodem však neprošel a mohl dostudovat. Ztráty na bojištích ale rostly, takže v létě 1915 nastoupil vojenskou službu i on. Oční vada již nebyl překážkou. Byl poslán do Rakouska k důstojnickému výcviku. Zde se poprvé setkal s protičeským postojem některých nadřízených i kolegů. V lednu 1916 odjel na východní frontu, kde se ale záhy zranil. Narazil však na podezírání ze simulace. Již v květnu tak byl poslán na frontu do Itálie. V létě se však opět stěhoval na východ, kde bylo potřeba zastavit ruskou ofenzívu. V dubnu 1917 se vrátil na italskou frontu. Všude se však setkával s nekompetentností a laxností nadřízených důstojníků a jejich rostoucí nedůvěrou ke všemu českému. V květnu 1917 byl Italy zajat. V zajetí se seznámil s myšlenkou boje za čs. samostatnost. Tyto zkušenosti ho, spolu s rostoucím nepřítelstvím německých a maďarských kolegů, nakonec zavedly do řad čs. vojska, s jehož 34. střílným plukem prodělal slavný boj na Doss Altu a válku o Slovensko v létě 1919. Na předchozích řádcích bylo jeho vzpomínek proto několikrát využito. ■

Časopis Legionářský směr navazuje na stejnojmenný titul vydávaný Československou obcí legionářskou ve 20. letech minulého století jako týdeník, posléze měsíčník. Jeho hlavním posláním je u příležitosti 100. výročí vzniku Československa propagovat legionářské myšlenky, odkaz zakladatelů samostatného československého státu a zejména pak ideje boje za svébytnost, svobodu a demokracii v době vzniku samostatného státu, za druhé světové války i v novodobé historii. Časopis je určen pro členy Československé obce legionářské, válečné veterány, sympatizanty a také širokou veřejnost, kterou zajímá tato problematika.

VYDAVATEL: Československá obec legionářská, Sokolská 33, 120 00 Praha 2, www.csol.cz, tel: +420 224 266 235, fax: +420 224 266 274, e-mail: sekretariat@csol.cz | **ŠÉFREDAKTOR:** Jiří Filip, tel.: +420 734 315 634, e-mail: tajemnik@csol.cz | **PŘÍPRAVNÝ TÝM SPECIÁLU:** Jiří Charfreitag, Lukáš Lexa, Milan Mojžíš, Zuzana Palová a Michal Rak. Použité fotografie z archivu ČsOL, fotoarchivu VÚA-VHA Praha, Krajského muzea v Prešove a ze sbírky J. Charfreitaga | **GRAFICKÁ ÚPRAVA, TISK A DISTRIBUCE:** Vydavatelství MAC, spol. s r.o., Na Spojce 968/7, 101 00

Praha 10 - Vršovice | **ADRESA REDAKCE:** Československá obec legionářská, Sokolská 33, 120 00 Praha 2 | **Uzávěrka čísla:** 20. června 2019 | **Evidenční číslo:** MK ČR E 20912, Elektronickou podobu Legionářského směru naleznete na: www.csol.cz v rubrice Projekty. ■

S finanční podporou
Ministerstva obrany ČR

srdečně zvou na

VOJENSKÝ DEN

sobota 20. července 2019

skanzen Strážnice

Bojové ukázky, obrněná technika, vojenské tábory,
ukázky výcviku, polní kuchyně, vojenská kapela

Aktuální program na: WWW.KVHSLOVACKO.CZ/VOJDEN

Příběhy sbírkových předmětů Vojenského historického ústavu

Zdeněk Špitálník
Vojenský historický ústav

Ukořistěný maďarský prapor, 1918

František
Lněnička

Většina praporů ve sbírce VHÚ představují symbol, pod kterým bojovali, nebo sloužili českoslovenští vojáci. Na druhé straně je zde však i několik praporů, které byly čs. vojáky ukořistěny nepříteli v boji. Jedním z takových předmětů je maďarská vlajka ukořistěná vojáky nového čs. státu během bojů o železniční stanici Hlohovec na začátku prosince 1918. Pod nepřátelskou palbou jí ze stanice získal příslušník čs. II. námořní setniny František Lněnička.

Dramatické okolnosti získání praporu jsou popsány v publikaci *Neznámí hrdinové* z roku 1937: „Vráz poté prskla rána z pušky a maďarská stráž volala na poplach. Maďaři ulekaně vybíhali, ale bylo pozdě. Kulomety českých námořníků konaly své dílo. Nade dveřmi staniční budovy vlál maďarský prapor. Jeden z Maďarů jej chtěl zachránit. Vtom vyskočil Lněnička a prapor s dlouhou žerdí mu vyrval z rukou. Skupina odvážných Maďarů se vrhá na Lněničku. Málem by

byl odvahu zaplatil životem, kdyby duchapřítomný Kříž nebyl vyrazil včas proti útočníkům. V těžkém postavení našich hochů se náhle objevil pancéřový vlak. Byly to dobrovolci a námořníci. Nečekali ani na zastavení a vyskákavše hnali se za Maďary daleko po trati.“ Významná trofej je zmíněna i dále: „Část mužstva byla poslána jako posila za setninou první, kterou zastihla ve Štubnianských Teplicích. Jeli tam Lněnička s Pilzem, kteří byli krajanzy z Bráníka, od mládí kamarádi a nyní se těšili ze slavné kořisti a na to, až v Praze ukáží ukořistěný maďarský prapor. Dodnes oba bratři rádi vzpomínají, jak při štědrovečerní hostině na vrútecké stanici konal prapor dobrou službu tmavozeleného ubrusu a jak na něm dobře chutnalo několik vánočních soust, na něž kanuly slzy vzpomínek na teplý domov u Prahy, daleko odtud, na čtyři sta kilometrů vzdálený.“

Vlajka je vyrobená z jemné vlněné tkaniny s barevným potiskem. Motiv se skládá ze tří vodorovných pruhů červené, bílé a zelené barvy, centrálním motivem je maďarský znak se svatoštěpánskou korunou. Rozměr je 96 × 220 cm. Potisk zelenou barvou při běžném používání obarvil značnou část vlajky.

Předmět byl do sbírky Památníku odboje předán Nezávislou jednotou čs. legionářů ve 20. letech 20. stol. a byl ve 30. letech součástí stálé expozice Památníku osvobození.